

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΜΕΣΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΠΜΣ: ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΡΗΤΟΡΙΚΗ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ

«Ζητήματα Επικοινωνίας στη Διάφυλη Σχέση»
ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Δάφνη Μελά

Αθήνα, 2020

Τριμελής εξεταστική επιτροπή :

1. Διονύσιος Καββαθάς, Επίκουρος Καθηγητής (Επιβλέπων)
2. Μαρία Κακαβούλια, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
3. Ελισάβετ Αρσενίου, Καθηγήτρια

Copyright ©, Δάφνη Μελά, 2020

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη	8
Abstract	10
Η επικοινωνία μέσα από τη θεωρία των Maturana – Varela	12
Βασικές έννοιες.....	12
Νευρικό σύστημα.....	12
Επικοινωνία και επικοινωνιακές συμπεριφορές	13
Γλωσσικό πεδίο και γλώσσα.....	14
Η ανάπτυξη του Εγώ.....	15
Φύλο : Βιολογικό ή κοινωνικό κατασκεύασμα;	17
Ιστορική αναδρομή στην έννοια του φύλου και στην κοινωνική του διάσταση	17
Foucault- Εξουσία- Σχέση επιβολής και σεξουαλικότητα.....	19
Αναταραχή φύλου και ανάπτυξη ταυτότητας	23
Σχέσεις των δυο φύλων.....	26
Freud και Θεωρία της Σεξουαλικότητας.....	26
<i>Ορμές - Λίμπιντο - Αρχή Ευχαρίστησης</i>	26
<i>Παιδική σεξουαλικότητα-Αυτοερωτισμός-Εφηβεία</i>	28
<i>Αγάπη-Μίσος</i>	29
<i>Ιδεώδες Εγώ-Ταύτιση-Εκλογή Αντικειμένου-Έρωτας</i>	30
Lacan και διάφυλη σχέση	34
<i>Το στάδιο του καθρέφτη</i>	34
<i>Έλλειψη-Επιθυμία-Επιθυμία του Άλλου</i>	36
<i>Επιθυμία-Απόλαυση-Συμβολικό-Διάφυλη σχέση</i>	37
<i>Έρωτας-Αγάπη</i>	40
Διάφυλη σχέση και κοινωνικοί παράμετροι	41
Σχέση των δυο φύλων στην εποχή της τεχνολογίας	43
<i>Νέα Μέσα-Ταυτότητα-Σχέσεις</i>	43
<i>Ψηφιακός έρωτας-Ψυχανάλυση</i>	49
<i>Εγκώμιο για τον έρωτα</i>	55
Έρωτας και φιλοσοφία.....	56
Διάφυλη Σχέση και Κινηματογράφος.....	57
<i>Marriage Story</i>	57

<i>Eternal sunshine of the spotless mind</i>	62
<i>Her</i>	67
Παρατηρήσεις-Περιορισμοί/Προτάσεις-Συμπέρασμα.....	73
Παρατηρήσεις	73
Περιορισμοί/Προτάσεις	78
Συμπέρασμα	79
Βιβλιογραφικές Αναφορές.....	81
Ελληνόγλωσσες	81
Ξενόγλωσσες.....	82

Περίληψη

Η παρούσα εργασία έχει ως στόχο τη μελέτη ορισμένων εκ των θεωριών αναφορικά με τη διάφυλη σχέση, των λόγων που δυσχεραίνουν την επικοινωνία αρσενικού και θηλυκού, το ρόλο του έρωτα και κατά πόσον αυτός είναι σε θέση να γεφυρώσει τις μεταξύ τους διαφορές. Για να επιτευχθεί ο στόχος της έρευνας, θα αναλυθεί πρώτα ως εισαγωγή στο θέμα της επικοινωνίας η θεωρία των Maturana-Varela, η έννοια του «παρατηρητή», η σημασία της διαφορετικότητας και πώς εκείνη εξηγείται βιολογικά και κοινωνικά. Στη συνέχεια θα μελετηθεί η έννοια του «φύλου», καθώς και η αντίθεση ανδρών-γυναικών ανατομικά και κοινωνικά στο πέρασμα των χρόνων. Για πληρέστερη ανάλυση, που θα λαμβάνει υπόψη και τις κοινωνικές επιρροές, θα παρατεθεί η άποψη του Foucault για την κατευθυνόμενη από τη βιοεξουσία σεξουαλικότητα και η θεωρία της Judith Butler για την κατάργηση της διάκρισης βιολογικού και κοινωνικού φύλου. Στο επόμενο στάδιο θα εξετασθεί η θεωρία του Freud, εκκινώντας από τη μελέτη του ασυνειδήτου και το ρόλο που διαδραματίζει η σεξουαλική πορεία στην επιλογή συντρόφου. Στην ίδια κατεύθυνση θα αναλυθούν και οι διατυπώσεις του Lacan για τη μελέτη της ανθρώπινης ψυχής, την παιδική ηλικία και το «στάδιο του καθρέφτη», τη μελέτη των εννοιών του «πραγματικού-συμβολικού-φαντασιακού» και πώς ερμηνεύονται μέσα από αυτές τις έννοιες η διάφυλη σχέση, η αγάπη και ο έρωτας. Επιπρόσθετα με βάση τον Nusselder, ο οποίος είναι επηρεασμένος από τον Freud και τον Lacan και τη θεωρία του για τον ψηφιακό κόσμο, θα μελετηθεί η έννοια του φύλου και της διάφυλης σχέσης όπως προκύπτει από τα Νέα Μέσα, όπως για παράδειγμα το Facebook, το Instagram, αλλά και το Διαδίκτυο εν γένει, με τις ποικίλες εφαρμογές και τη δυνατότητα για online dating. Έπειτα, θα εξετασθούν κοινωνικοί παράμετροι που επηρεάζουν τη διάφυλη σχέση, αλλά και η προοπτική του έρωτα ως αντίβαρο στη δυσκολία της σχέσης αυτής και την αναζήτηση της αλήθειας. Τέλος, μέσα από τρεις κινηματογραφικές ταινίες που αφορούν στη διάφυλη σχέση, το *Marriage Story* (Baumbach, 2019), *Eternal Sunshine Of The Spotless Mind* (Gondry, 2004) και *Her* (Jonze, 2013), με βάση τα προλεγόμενα, θα επιχειρηθεί η εκ του κινηματογράφου προσέγγιση των δυο φύλων.

Θα ακολουθήσουν συμπεράσματα και περιορισμοί, με στόχο την ανάδειξη της διαφορετικότητας και τον προσδιορισμό του φύλου ως ένα ακόμη σημείο ανάδειξής της. Οι σχέσεις είναι απαιτητικές και χρειάζονται προσπάθεια, καθώς είτε λόγω βιολογικών είτε λόγω ψυχαναλυτικών παραμέτρων, είναι δύσκολο να καταλάβει πραγματικά ο ένας τον άλλον. Ειδικά σήμερα με την εξάπλωση του Διαδικτύου, οι άνθρωποι πολλές φορές χρησιμοποιούν τον ψηφιακό κόσμο ως διέξοδο από την υπερβολική προσπάθεια ή τη δυσαρέσκεια που προκαλεί η αλληλεπίδραση με τον άλλον άνθρωπο και εν τέλει αποξενώνονται. Όμως, η διαδικασία της διάφυλης σχέσης είναι απαραίτητο συστατικό για την ολοκλήρωση της ανθρώπινης ύπαρξης. Η συγκεκριμένη έρευνα δεν εξετάζει όλες τις θεωρίες για την επικοινωνία, το φύλο ή την ψυχαναλυτική και κοινωνική προσέγγιση του σχηματισμού της σεξουαλικής δραστηριότητας του ανθρώπου, όπως επίσης και δεν εξετάζει εκτενώς όλες τις πιθανές παραμέτρους της διάφυλης σχέσης, παραδείγματος χάριν την αδερφική, τη φιλική ή τη συναδελφική. Επόμενες έρευνες θα μπορούσαν να εστιάσουν στις προαναφερθείσες εναλλακτικές σχέσεις των δυο φύλων, όπως επίσης και στο φαινόμενο της ομοφυλοφιλίας, την εξέταση δηλαδή των θεωριών του φύλου και της διάφυλης σχέσης υπό το πρίσμα σύναψης ερωτικού δεσμού μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου.

Είναι λοιπόν η διαφορά μεταξύ ανδρών και γυναικών τόσο αγεφύρωτη ή υπάρχει τρόπος να υπερβεί κανείς την αιώνια διαμάχη των φύλων;

Λέξεις-Κλειδιά : επικοινωνία, φύλο, διάφυλη σχέση, σεξουαλικότητα, έρωτας

«Communication Issues in Gender Relationships»

Dafni Mela

Abstract

The aim of this research is to approach some of the theories concerning gender relationships, the reasons that make it hard for males and females to communicate with each other and whether love is capable to overlook these differences. In order to achieve the aim of this research, Maturana-Varela's theory of communication, the concept of the "observer", the importance of difference and how this difference can be explained biologically and socially, will be analyzed firstly, as an introduction to the subject of communication. Then the "gender" concept will be examined as well as the difference between men and women, anatomically and socially over the years. To achieve a full analysis regarding also social parameters, Foucault's view of bioethics-driven sexuality and Judith Butler's theory of the elimination of biological and social gender discrimination will be examined as well. In the next stage, Freud's theory will be studied, starting from the study of the unconscious, in order to understand how an adult person chooses a sexual partner. In this light, Lacan's formulations of the study of the human soul, of childhood and "the mirror stage", the study of the meaning of the "real-symbolic-imaginary" concepts and whether the relationship between men and women, love and romance can be affected by these concepts, will also be analyzed. In addition, Nusselder's digital world theory, influenced by Freud and Lacan, will be used to explain how gender and gender relationships can be affected by the New Media, such as Facebook, Instagram and the use of Internet in general, which provides various applications of online dating. Then, social parameters that may influence gender relationships, will be considered as well as the perspective of love, as a way to overcome gender communication trouble and to seek each other's truth. Finally through three films that refer to gender relationships, *Marriage Story* (Baumbach, 2019), *Eternal Sunshine Of The Spotless Mind* (Gondry, 2004) and *Her* (Jonze, 2013), the above, will serve as a basis for a cinematic view of gender relationships.

Then the results and limitations of this research will be presented in order to highlight the importance of each other's different point of view and to consider

gender, exactly as another part of this difference. Relationships are challenging and require quite an effort, because due to biological or psychoanalytical factors, it is difficult to understand each other. Especially nowadays, the spread of the Internet can be used as a way to avoid the excessive effort or the dissatisfaction caused by the interaction with other persons and instead people become alienated. But gender relationship is a process that completes human existence. This research does not examine all theories concerning communication, gender or psychoanalytic and social approach of the way that sexual behaviour can be formed, nor does it examine all the ways of gender interaction such as fraternal, friendly, fellowship. Subsequent research could focus on the aforementioned parameters, as well as the phenomenon of homosexuality and the examination of gender theory and gender relationship, regarded in the light of the love affair between individuals of the same sex.

So, is there any way to overcome differences between men and women and the controversial issues that concern gender relationships?

Keywords: communication, gender, gender relationship, sexuality, love

Η επικοινωνία μέσα από τη θεωρία των Maturana – Varela

Βασικές έννοιες

Το κεφάλαιο της επικοινωνίας θα μελετηθεί με βάση τη θεωρία των Maturana-Varela (1984/1992) και την προϋπόθεση πως η μελέτη όσων ακολουθήσουν διενεργείται από την θέση ενός «παρατηρητή», που σημαίνει να εξετάζεται η μελέτη ενός οργανισμού από διαφορετικές οπτικές γωνίες (σελ. 151). Συγκεκριμένα για τον ανθρώπινο οργανισμό, θα αναλυθούν τόσο οι παρατηρήσεις που έχουν καταγραφεί αναφορικά με τη βιολογική του λειτουργία ως σύστημα, όσο και οι αντιδράσεις στις επιρροές που δέχεται και προκαλεί αντίστοιχα στο περιβάλλον.

Σε πρώτο στάδιο πρέπει να διευκρινιστούν οι όροι που θα χρησιμοποιηθούν για να αναλυθεί η πολυπλοκότητα του ανθρώπινου συστήματος, από βιολογική άποψη. Αρχικά, η οργάνωση του ανθρώπινου οργανισμού, είναι «αυτοποιητική», είναι δηλαδή ο ίδιος ο οργανισμός αυτός που καθορίζει την αναπαραγωγή του (Maturana-Varela, 1984/1992, σελ. 71).

Επίσης σύμφωνα με τους Maturana-Varela (1984/1992) «οντογένεση είναι η ιστορία των δομικών μεταβολών που επέρχονται σε μια μονάδα χωρίς αυτή να χάνει τη χαρακτηριστική της οργάνωση». Οι μεταβολές δε αυτές μπορεί να πραγματοποιούνται λόγω των ερεθισμάτων που δέχεται ο οργανισμός από το περιβάλλον, αλλά μπορεί να λαμβάνουν χώρα και στο εσωτερικό του. Ο ανθρώπινος οργανισμός επεξεργάζεται και τις δυο περιπτώσεις μεταβολών, με απώτερο στόχο τη διατήρηση της οργάνωσης της δομής του και εν τέλει την επιβίωσή του (σελ. 98).

Τέλος η διαδικασία κατά την οποία το περιβάλλον προκαλεί μεταβολές στον ανθρώπινο οργανισμό, όπως αντίστοιχα και ο οργανισμός δίνει ερέθισμα για μεταβολές στο περιβάλλον, ονομάστηκε «δομική σύζευξη» (Maturana-Varela, 1984/992, σελ. 99). Οι προαναφερθείσες έννοιες θα αποτελέσουν τη βάση για να προσδιοριστεί η σχέση του ανθρώπου τόσο με το περιβάλλον, όσο και με τους άλλους οργανισμούς.

Νευρικό σύστημα

Οι Maturana-Varela (1984/1992) έδωσαν αρχικά μεγάλη σημασία στο νευρικό σύστημα του ανθρώπινου οργανισμού. Αυτό διαθέτει «νευρώνες», οι οποίοι επιτρέπουν το συντονισμό ανάμεσα σε διαφορετικές ομάδες κυττάρων και ειδικότερα

των κυττάρων που βρίσκονται εντοπισμένα στην αισθητήρια επιφάνεια με αυτά που βρίσκονται στην κινητήρια επιφάνεια (σελ. 166).

Αυτό που ουσιαστικά συμβαίνει είναι δηλαδή πως η εσωτερική οργάνωση του οργανισμού καθορίζει τις μεταβολές της ανάλογα με τα ερεθίσματα που δέχεται από το περιβάλλον. Ο τρόπος όμως με τον οποίο ένας τρίτος, ένας «παρατηρητής», αντιλαμβάνεται και περιγράφει το σύνολο των μεταβολών που πραγματοποιούνται σε έναν οργανισμό χαρακτηρίστηκε «συμπεριφορά» (Maturana – Varela, 1984/1992, σελ. 153).

Επικοινωνία και επικοινωνιακές συμπεριφορές

Ο κάθε οργανισμός πέρα από το περιβάλλον, έρχεται σε επαφή και με άλλους οργανισμούς. Κατά τη διάρκεια της διεπαφής, ο άλλος οργανισμός αντιπροσωπεύει σε πρώτο επίπεδο μια άγνωστη πηγή, ανάλογη με το περιβάλλον. Είναι γεγονός όμως ότι όσο αναγκαίες κρίνονται οι αλληλοαντιδράσεις με το περιβάλλον, τόσο σημαντικές θεωρούνται και οι αλληλοαντιδράσεις μεταξύ των οργανισμών. Αυτό αποδεικνύεται μέσω παρατηρήσεων διάφορων οργανισμών οι οποίοι, ανάλογα με το είδος στο οποίο ανήκουν, τη δομή τους και τις δυνατότητες τους λόγω της μορφής τους, επιχειρούν αυτή τη διαδικασία διενέργειας με άλλους οργανισμούς. Οι λόγοι ποικίλουν και μπορεί να στηρίζονται στην ανάγκη για αναπαραγωγή, τροφή και προστασία τους από οργανισμούς που απειλούν την ύπαρξή τους, έως και την εξεύρεση μηχανισμών που καθορίζουν την οργάνωση του τρόπου ζωής τους (Maturana - Varela, 1984/1992, σελ. 192-200).

Στο εγχείρημα της σχέσης που αναπτύσσεται μεταξύ των οργανισμών, παρατηρούνται ορισμένες οργανωμένες συμπεριφορές. Κατά τη θεωρία των Maturana–Varela (1984/1992), ο συντονισμός των εν λόγω συμπεριφορών ονομάστηκε «επικοινωνία», ενώ οι συμπεριφορές που πραγματοποιούνται στο πλαίσιο μιας τέτοιας διεπαφής με άλλους οργανισμούς, ονομάστηκαν «επικοινωνιακές» (σελ. 204-206).

Όπως συμβαίνει και με το περιβάλλον, πρέπει και εδώ αντίστοιχα να επισημανθεί πως η συμβίωση και συναναστροφή με άλλους οργανισμούς δεν καθορίζεται από εξωτερικούς παράγοντες, αλλά από τον ίδιο τον οργανισμό. Για το λόγο αυτό έχουν παρατηρηθεί διαφορετικές περιπτώσεις συμβίωσης ανάλογα με το

είδος του κάθε οργανισμού, αλλά ακόμα και με οργανισμούς που ανήκουν στο ίδιο είδος (Maturana - Varela, 1984/1992,σελ. 201- 203).

Οι «επικοινωνιακές συμπεριφορές» από τους Maturana – Varela (1984/1992) διακρίθηκαν σε «έμφυτες» και «επίκτητες». Συγκεκριμένα, «έμφυτες» είναι οι συμπεριφορές που εξαρτώνται από τις αλλαγές που συμβαίνουν στο εσωτερικό ενός οργανισμού στην πορεία του χρόνου, ενώ «επίκτητες» αυτές που αποκτώνται από τις μεταβολές που συμβαίνουν χάρη στην επικοινωνία των οργανισμών κατά την κοινωνική τους συνύπαρξη (σελ. 217). Από τις «επίκτητες συμπεριφορές» ορισμένες παρουσίασαν στο πέρασμα των χρόνων σταθερότητα και ανθεκτικότητα. Πρόκειται για αυτές που αποδείχθηκαν ως οι πλέον κατάλληλες και άρτιες για την επιβίωσή των οργανισμών τόσο στις μεταξύ τους σχέσεις, όσο και στη σχέση τους με το περιβάλλον. Οι Maturana–Varela τις έχουν χαρακτηρίσει ως «πολιτισμικές» και έχουν αναγάγει τη διαφορετικότητά τους από τις υπόλοιπες «επίκτητες» στο ιδιαίτερο γνώρισμα της διάρκειας τους. (1984/1992, σελ. 213).

Γίνεται λοιπόν σαφές, πως και κατά τη συνύπαρξη των οργανισμών προκαλούνται μεταβολές τόσο στους οργανισμούς ως σύνολο, όσο και στον κάθε οργανισμό ξεχωριστά. Ο κάθε οργανισμός λειτουργεί αρχικά προτάσσοντας την ατομικότητα και την ιδιαιτερότητά του. Παράλληλα όμως, κατά τη διαδικασία αλληλενέργειας με άλλους οργανισμούς, υιοθετεί συμπεριφορές που προασπίζουν την ύπαρξή του και κυμαίνονται από απλές καθημερινές ανάγκες, όπως παραδείγματος χάρη την εύρεση τροφής, έως και τη διασφάλιση της διαίτησής του είδους, την αναπαραγωγή. Επομένως η διαδικασία της κοινωνικής συνύπαρξης προκαλεί αλλαγές στον κάθε οργανισμό ξεχωριστά, αλλά και στις σχέσεις που διαμορφώνουν μεταξύ τους (Maturana - Varela, 1984/1992, σελ. 203).

Γλωσσικό πεδίο και γλώσσα

Με δεδομένη τη διάκριση των επικοινωνιακών συμπεριφορών σε «έμφυτες-επίκτητες» πρέπει να διευκρινισθεί πως τη βάση, για να διαχωρισθούν, αποτελεί το γεγονός ότι οι μεν «έμφυτες» είναι αποτέλεσμα της εξελικτικής πορείας και των μεταβολών που επέρχονται εν τέλει στο εσωτερικό του οργανισμού μέσα από τη διαδικασία αλληλεπίδρασης με το περιβάλλον, ενώ οι «επίκτητες», αποτέλεσμα της εξελικτικής πορείας των διεπαφών των οργανισμών μεταξύ τους. Η προσπάθεια του

«παρατηρητή» να περιγράψει και να ερμηνεύσει τα αποτελέσματα της συνύπαρξης των οργανισμών και των μεταβολών που εκείνη προκάλεσε στη δομή τους στο πέρασμα των χρόνων, ορίστηκε κατά τους Maturana–Varela (1984/1992), ως «γλωσσική συμπεριφορά». Το δε σύνολο αυτών των περιγραφών που επιχειρεί ο εκάστοτε παρατηρητής ονομάστηκε «γλωσσικό πεδίο» (σελ. 217, 219).

Ωστόσο, οι προαναφερθείσες συμπεριφορές δεν πρέπει να ταυτίζονται με τη γλώσσα, αφού αποτελούν μόνον τη βάση για την ανάπτυξή της. Η γλώσσα, ο λόγος δηλαδή, έχει προκύψει ως το αποτέλεσμα συνδυασμού πρώτον του τρόπου που οι δομές των οργανισμών αντιλαμβάνονται τις επιδράσεις που συμβαίνουν μεταξύ τους, δεύτερον της προσπάθειας για την καθοδήγησή τους μέσω των γλωσσικά συντονισμένων ενεργειών και εν τέλει την ανάγκη περιγραφής και ερμηνείας τους από τον «παρατηρητή», η οποία με τη σειρά της θα συμβάλλει στην πιο εύρυθμη λειτουργία των ανθρώπινων σχέσεων. Οι λέξεις δε, χρησιμοποιούνται από τον «παρατηρητή» ως σημείο αναφοράς των επιδράσεων που είναι σε θέση να αντιλαμβάνεται και επιθυμεί να περιγράψει (Maturana - Varela, 1984/1992, σελ. 218-219, 228-231).

Η ανάπτυξη του Εγώ

Στην οργάνωση των σχέσεων των ανθρώπων και της ικανότητάς τους να προσδιορίζουν μέσω της ομιλίας τις συντονισμένες συμπεριφορές τους, υπάρχει συνέχεια, συμμετέχουν δηλαδή και οι επόμενες γενιές. Ο άνθρωπος κατόρθωσε να εντάξει στο πεδίο του λόγου, μια περιγραφή της ταυτότητάς του. Είναι σε θέση να οριοθετήσει μέσα από την ομιλία το ποιος είναι, αλλά και σε ποιον απευθύνεται. Οι προσπάθειες συντονισμού των επικοινωνιακών συμπεριφορών περιλαμβάνουν πλέον τον κάθε άνθρωπο ξεχωριστά, τους άλλους ανθρώπους, αλλά και τη σχέση του με αυτούς. Άρα, η γλώσσα για τον άνθρωπο, έπαψε να είναι απλά ένα μέσο για καθοδήγηση δραστηριοτήτων και αποτέλεσε τον τρόπο να αντιληφθεί τον εαυτό του ως μέρος ενός συνόλου. Ως εκ τούτου, για τη διατήρηση της ύπαρξής του αναγκαία είναι και η διατήρηση της συνύπαρξής του με τους άλλους ανθρώπους (Maturana - Varela, 1984/1992, σελ. 232-235, 241-243).

Ο λόγος λοιπόν και η κοινωνική συνύπαρξη μέσω της ομιλίας είναι χαρακτηριστικό γνώρισμα των ανθρώπινων οργανισμών. Χωρίς το λόγο δε θα

μπορούσε κανείς να εξηγήσει όσα συμβαίνουν. Μέσα από αυτόν εμφανίστηκε άλλωστε και η έννοια του «παρατηρητή». (Maturana - Varela, 1984/1992, 220-222).

Διττή συνεπώς η λειτουργία του λόγου : Αφενός να συντονίζει την οργάνωση των ανθρώπων, διευκολύνοντας τη σχέση μεταξύ τους και αφετέρου, έχοντας το προνόμιο του λόγου, οι άνθρωποι δύνανται να αναγνωρίζουν πως αυτή ακριβώς η δυνατότητα περιγραφής των μεταξύ τους σχέσεων -μέσω του λόγου- τους επιτρέπει όχι μόνο να συντονίζουν τη δράση τους για τις βασικές ανάγκες επιβίωσης, αλλά να αξιοποιούν τις λέξεις για να νοηματοδοτούν και να ορίζουν τον εαυτό τους και τη σχέση με τους συνανθρώπους τους, δημιουργώντας τις κοινωνίες (Maturana - Varela, 1984/1992, 209-211,232).

Εν κατακλείδι, οι Maturana Varela (1984/1992), στη θεωρία της επικοινωνίας που έχουν αναπτύξει, παρ' όλο που η αφετηρία τους ήταν η βιολογική σκοπιά της παρατήρησης, δεν έδωσαν ιδιαίτερη έμφαση στη διάσταση επικοινωνίας λόγω της διάφυλης διαφοράς. Εστίασαν στη διαφορετικότητα των οργανισμών, ατομικά, ως αποτέλεσμα της ιδιαίτερης πορείας του καθενός, αλλά και της συνύπαρξης με διαφορετικούς ανθρώπους. Όλη αυτή η διαδικασία διαμορφώνει τον άνθρωπο, τον καθιστά ξεχωριστό.

Για να συνεχισθεί η συνύπαρξη των ανθρώπων και κατ' επέκταση, μέσω της αναπαραγωγής η ύπαρξή τους, οι άνθρωποι οφείλουν στις κοινωνικές τους συναναστροφές να σέβονται και να κατανοούν τον διαφορετικό τρόπο που η δομή του καθενός τον «παροτρύνει» να αντιληφθεί την ύπαρξη του μέσα στο περιβάλλον, να περιγράφει και να αντιλαμβάνεται τις σχέσεις του με τους άλλους. Στην προσπάθεια της οργάνωσης των ανθρώπινων σχέσεων μέσω του λόγου, κάθε άνθρωπος φέρει ένα δικό του κόσμο, καθορισμένο από όλα όσα προαναφέρθηκαν, ο οποίος δεν μπορεί να αναλυθεί πλήρως. Ο κάθε συνομιλητής, περιγράφει μόνο όσα είναι σε θέση να αντιληφθεί. Εάν όμως, σεβόμενοι τη διαφορετικότητα, δε διασφαλίσουν οι άνθρωποι την ομαλή τους συνύπαρξη, θέτουν σε κίνδυνο την ίδια την επιβίωσή τους (Maturana - Varela, 1984/1992, σελ. 207, 210, 244).

Για το λόγο αυτό ο άνθρωπος οφείλει, ανεξαρτήτως φύλου, να αναγνωρίζει ότι τη γνώση που αποκομίζει τόσο για τον εαυτό του, όσο και για τον κόσμο στον οποίο δρα και αναπτύσσεται, την αποκτά χάρη στην συναναστροφή με τον άλλον και

οφείλει με κίνητρο τόσο τη δική του καλύτερη διαβίωση όσο και της κοινωνικής ομάδας στην οποία εντάσσεται, να αξιοποιήσει το όπλο που του δίνεται όσο το δυνατόν καλύτερα μπορεί (Maturana - Varela, 1984/1992, σελ. 247-254).

Φύλο : Βιολογικό ή κοινωνικό κατασκεύασμα;

Ιστορική αναδρομή στην έννοια του φύλου και στην κοινωνική του διάσταση

Άνδρας και γυναίκα, τα δυο φύλα. Το συγκεκριμένο ζήτημα απασχολεί την ανθρωπότητα από την αρχαιότητα έως σήμερα. Πληθώρα επιστημονικών μελετών με τα υπάρχοντα σε κάθε εποχή ερευνητικά μέσα έχουν διενεργηθεί, ενώ αντίστοιχα έχουν υποστηριχθεί και θεωρίες για την βιολογική υπόσταση, την ανατομία, τον εγκέφαλο, την κοινωνική θέση, την σεξουαλικότητα και τη σχέση των δυο φύλων (Laqueur, 1990/2003).

Με αφετηρία λοιπόν την εμφανή διαφορά που παρατηρήθηκε μεταξύ των γεννητικών οργάνων του άνδρα και της γυναίκας, υποστηρίχθηκαν ποικίλες θεωρίες, ανάγοντας τη σημασία διερεύνησης της συγκεκριμένης διαφοράς σε διαχρονική, αφού εξακολουθεί να κεντρίζει μέχρι σήμερα το ενδιαφέρον των ανθρώπων. Εκείνο που έχει σημασία είναι να αναδειχθεί ο τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι στο πέρασμα των χρόνων ερμήνευσαν αυτή τη γενετήσια διαφορά, ο βαθμός στον οποίο η εν λόγω διαφορά ήταν ικανή να επηρεάσει τη θέση του κάθε φύλου στο κοινωνικό σύνολο, αλλά και να καθορίσει τη σχέση μεταξύ των φύλων.

Δεν χρειάζεται να γίνει εκτενής αναφορά στις ποικίλες θεωρίες που έχουν κατά περιόδους υποστηριχθεί, αμφισβητηθεί ή διαψευσθεί. Αρκεί να παρατεθούν ενδεικτικά ορισμένες από αυτές, προβάλλοντας κυρίως τον κοινωνικό τους αντίκτυπο στις ανθρώπινες σχέσεις.

Στην αρχαιότητα, η γυναίκα ανατομικά θεωρήθηκε κατά κύριο λόγο ως ελλιπής εκδοχή του άνδρα. Ο Αριστοτέλης συγκεκριμένα που εισήγαγε την αντίληψη του «ενιαίου γενετήσιου φύλου», αν και υποστήριξε σθεναρά την αντίθεση των γεννητικών οργάνων στα δύο φύλα, θεώρησε πως η διάκριση αυτή είχε σημασία μόνο ως προς τον επιτελικό ρόλο του καθενός φύλου στη διαδικασία της αναπαραγωγής. Δεν χρειάστηκε όμως καμία βιολογική επισημάνση για να αποδειχθεί ο ρόλος της γυναίκας στην κοινωνία. Η γυναίκα ήταν το ασθενές φύλο, ο ρόλος της ήταν

προκαθορισμένος και εκ διαμέτρου αντίθετος από εκείνον του άνδρα, χωρίς να χρειάζεται περαιτέρω βιολογική αιτιολογία (Laqueur, 1990/2003, σελ. 65-75).

Βέβαια δεν ήταν πάντα κατώτερη η κοινωνική θέση της γυναίκας ακόμα και στην αρχαιότητα. Αρκετές κοινωνικές δομές, ήταν μητριαρχικές, η γυναίκα είχε εξέχοντα ρόλο, πολλές φορές μάλιστα και ισχυρότερο από εκείνον του άνδρα (Adler, 1927/2020, σελ. 150-151).

Σταδιακά και όσο η ανθρωπότητα πλησίαζε προς τις νέες επιστημονικές ανακαλύψεις οι οποίες ενίσχυαν την αντίθεση των δύο φύλων, άρχισε να ερευνάται βιολογικά η διαφορετικότητα των γυναικών, η σεξουαλικότητά τους, ο τρόπος με τον οποίο ήταν σε θέση να συλλάβουν ως και να απολαύσουν την ερωτική πράξη. Με αφετηρία αυτές τις παραδοχές, διατυπώθηκαν θεωρίες για τη γυναικεία ψυχρότητα κατά τη σεξουαλική πράξη, την ανδρική σωματική υπεροχή, την πραότητα, αλλά και την ικανότητα των γυναικών στις οικοκυρικές εργασίες, με αποτέλεσμα να έχουν αποκλεισθεί σε μεγάλο βαθμό από τα κοινωνικά δρώμενα και ως εκ τούτου θεωρήθηκαν κοινωνικά κατώτερες (Laqueur, 1990/2003, σελ. 209-214). Η αναγωγή στο σώμα και στην ανατομία εντοπίσθηκε ακόμα και στις ίδιες τις φεμινίστριες, οι οποίες για να υποστηρίξουν τα επιχειρήματά τους, έκαναν πολλές φορές αναφορά και εξύψωναν την ηθική και πνευματική υπεροχή της γυναίκας, λόγω της εγκράτειας που εμφάνιζε απέναντι στις απολαύσεις, σε αντίθεση με τον άνδρα που συμπεριφερόταν ενστικτωδώς (Laqueur, 1990/2003, σελ. 274-279).

Στην Αρχαία Ελλάδα επίσης, αναφορικά με τη διάφυλη σχέση και τις σεξουαλικές επιλογές, στο κοινωνικό επίκεντρο βρέθηκε οποιαδήποτε πράξη έθιγε την τιμή και την κοινωνική υπόληψη κάποιου πολιτικά ενεργού προσώπου. Για το λόγο αυτό άλλωστε για τους δούλους, που θεωρούνταν κοινωνικά αδιάφοροι, κανένα ρόλο δεν διαδραμάτισε η σεξουαλική τους ταυτότητα για την κοινωνική τους κατάταξη. Κοινωνικά αδιάφορος σήμαινε επίσης και σεξουαλικά αδιάφορος (Laqueur, 1990/2003, σελ. 96-97).

Αργότερα, με την επικράτηση του χριστιανισμού, όπου το ενδιαφέρον για τη σεξουαλικότητα παραμερίστηκε και ενοχοποιήθηκαν οι απολαύσεις, δίνοντας τη θέση τους στον πρωταρχικό ρόλο της αναπαραγωγής, οι άνθρωποι που ξέφυγαν από

τον ενδεδειγμένο κατά τη θρησκεία δρόμο, περιθωριοποιήθηκαν και θεωρήθηκαν κοινωνικά παράσιτα (Laqueur, 1990/2003, σελ. 104-107).

Αν αναλογισθεί κανείς όσα έχουν παρατεθεί, εύλογα γεννάται το ερώτημα : Το ανθρώπινο σώμα, το σώμα της γυναίκας και γενικά η θεωρία των δυο αντίθετων φύλων χρησιμοποιήθηκε ως έριδα για να διατηρηθούν ή να κατασκευασθούν οι κοινωνικές διαμάχες (Laqueur, 1990/2003, σελ. 209) ; Και αν αυτό συμβαίνει, ποιον εξυπηρετεί όλη αυτή η διαμάχη γύρω από το σώμα ; Γιατί το βιολογικό κριτήριο χρησιμοποιήθηκε ως βάση για τις κοινωνικές προστριβές;

Τα προαναφερθέντα παραδείγματα αναφορικά με τις σεξουαλικές επιλογές, τις κοινωνικές διακρίσεις και τη γέννηση φεμινιστικών και αντιφεμινιστικών κινημάτων, υποδεικνύουν ότι ανάλογα με την εποχή και την ενδεδειγμένη σεξουαλική κατεύθυνση, οι άνθρωποι προσανατολίστηκαν σεξουαλικά με βάση τα πρότυπα που είχαν υπαγορευθεί, όπως αντίστοιχα όσοι δεν ήταν σε θέση να συμβαδίσουν με αυτά επικρίνονταν σκληρά και υφίσταντο την κοινωνική κατακραυγή.

Τέλος, στη σχέση φύλου και κοινωνίας γίνεται αντιληπτό πως οι γυναίκες και ο ρόλος τους δεν ήταν πάντοτε υποβαθμισμένος με βάση τη σωματική τους κατωτερότητα. Ο ρόλος βέβαια της μητέρας και κατ' επέκταση της ανατομίας της γυναίκας που την προετοίμαζε για να φέρει στον κόσμο απογόνους, διαδραμάτιζε και τότε σημασία. Στη συγκεκριμένη περίπτωση όμως όχι για να τις μειώσει, αλλά για να τις αναδείξει κοινωνικά. Το γεγονός της παλαιότερης γυναικείας υπεροχής, σε αντίθεση με την κοινωνική θέση που φαίνεται να έχει μέχρι και σήμερα, υποδηλώνει σαφώς τις διαρκείς διαμάχες που έχουν διαδραματισθεί μεταξύ των φύλων με σκοπό την επικράτηση του ισχυρότερου (Adler, 1927/2020, σελ. 151).

Foucault- Εξουσία- Σχέση επιβολής και σεξουαλικότητα

Σύμφωνα με το Foucault (1978/2003), το δικαίωμα της εξουσίας ήταν πάντα απόλυτα συνυφασμένο με το δικαίωμα του ελέγχου της ζωής και του θανάτου. Το να ασκεί κάποιος εξουσία σε άλλον άνθρωπο σημαίνει ότι έχει τη δύναμη να του χαρίσει ή να του αφαιρέσει τη ζωή. Αυτό υποδηλώνει και τον απόλυτο έλεγχο που ασκεί κανείς στη ζωή του άλλου με άμεσο τρόπο-την απόφαση δηλαδή για τη συνέχισή ή

μη της ζωής- ή έμμεσο τρόπο, αφήνοντας τον δηλαδή να γνωρίζει και μόνον ότι έχει το δικαίωμα να ασκήσει κάποια στιγμή αυτή την εξουσία επάνω του (σελ. 166).

Η εξουσία, με τα μέσα επιβολής που είχε κάθε φορά στη διάθεσή της ή που δημιουργούσε, θέσπιζε σχέσεις εξουσίας με τους ανθρώπους - πολίτες, ούσα σε θέση δηλαδή να ελέγχει κάθε έκφανση της ζωής τους. (Foucault, 1976/2002, 63-64). Για να διατηρηθούν οι σχέσεις αυτές, η εξουσία έπρεπε πρωτίστως να δύναται να ελέγχει το πεδίο διαμάχης, την αναταραχή που θα λάμβανε χώρα, από το εσωτερικό μιας κοινωνίας ως και τη διαμάχη μεταξύ των κρατών. Έχοντας στα χέρια της το όπλο να επιβάλει τη διαμάχη, καθόρισε η ίδια τους λόγους της διαμάχης, τις σχέσεις των ανθρώπων, την κοινωνική τους θέση και την οργάνωση της ζωής τους, χωρίς να συμβαίνουν απρόοπτα, τα οποία θα ήταν σε θέση να αναχαιτίσουν τη ισχύ της ολοκληρωτικής επιβολής που ήθελε να έχει στον άνθρωπο. Πως επιτεύχθηκε αυτό; Δημιουργούσε πάντα μια διαρκή απειλή πολέμου, την οποία η ίδια φαινομενικά μόνο φρόντιζε να κατευνάσει. Εφόσον αφέθηκε στη διακριτική ευχέρεια των κρατών η λήψη απόφασης για την έναρξη των εχθροπραξιών, εκμεταλλευόμενη το φόβο που δημιουργούσε η αναγγελία του πολέμου, επεδίωξε να επιβάλει σχέσεις διαμάχης μεταξύ των ανθρώπων. Αυτό το εφάρμοσε και σε κάθε έκφανση της ζωής τους, ανεξαρτήτως της καταγωγής, της ηλικίας και άλλων παρόμοιων χαρακτηριστικών, δημιουργώντας τις σχέσεις τους με τέτοιο τρόπο, ώστε να υφέρπει πάντοτε η προοπτική μιας πιθανής εμπόλεμης κατάστασης (Foucault, 1976/2002, 67- 71).

Πέρα από την αρχή της απειλής του πολέμου, στη Δύση, διαμορφώθηκε από το δέκατο όγδοο αιώνα και μετά ένα νέο καθεστώς εξουσίας. Η επιβολή της εξουσίας δε γινόταν με την επιβολή του θανάτου, αλλά με τον έλεγχο κάθε πλευράς της ζωής. Καταργήθηκε η επιβολή στον άνθρωπο ατομικά. Ουσιαστικά όμως ενσωματώθηκε στο νέο σύστημα επιβολής, της επιβολής δηλαδή στο κοινωνικό σύνολο. Ο έλεγχος της ζωής και του θανάτου καθορίστηκε με βάση τι είναι καλό για το σύνολο του πληθυσμού. Στο περιθώριο ή στον αφανισμό τέθηκαν όσοι δεν εξυπηρετούσαν ή παρεμπόδισαν την ευημερία του συνόλου (Foucault, 1978/2003, σελ. 167-170).

Αρχικά η σχέση επιβολής εμφανίσθηκε ως πειθαρχία των σωμάτων και αξιοποίησή τους με απώτερο σκοπό την οικονομική συνεισφορά τους στο κοινωνικό σύνολο και την εν γένει οικονομική τους αποτίμηση. Για το λόγο αυτό οργανώθηκε η

ζωή των ανθρώπων γύρω από πυλώνες επιβεβλημένους από το κράτος, όπως η υποχρεωτική εκπαίδευση, ο στρατός και η φυλακή, έτσι ώστε το σύνολο των ανθρώπων να μάθει να πειθαρχεί σε κανόνες, αλλά και μετά από την υποχρεωτική αυτή πορεία να συνεισφέρει οικονομικά στην κοινωνία. Δεύτερο στάδιο η βιολογική ρύθμιση, όπου στόχος ήταν να ελέγχονται τα σώματα ως προς τον πολλαπλασιασμό του είδους, τη διάρκεια της ζωής και την κατάσταση της υγείας τους. Η στρατηγική αυτή οδήγησε βεβαίως στην ανάπτυξη του καπιταλισμού και στη μετέπειτα διατήρησή του (Foucault, 1978/2003, σελ. 171-173).

Η λύση λοιπόν ήταν ο έλεγχος του συνόλου, η οργάνωση και επιβολή θεσμών που πειθαρχούν το σώμα του κοινωνικού συνόλου, αλλά και το σώμα του καθενός ξεχωριστά. Η σχέση επιβολής στο κοινωνικό σύνολο ήταν σε θέση να καθορίσει για παράδειγμα τον έλεγχο των γεννήσεων, την πορεία της ιατρικής επιστήμης, τη σχέση με το περιβάλλον, την οργάνωση της ζωής μέσω της εκπαίδευσης, τη δημιουργία οικογένειας. Όλα θεσπίστηκαν στο όνομα της καλύτερης διαβίωσης και της καλύτερης σχέσης του ανθρώπου με το σώμα. Έτσι με πρόσχημα το γενικό καλό, η εξουσία παγίωσε τη θέση κυριαρχίας της, εμφανιζόμενη ως εξουσία υπέρ της ζωής (Foucault, 1976/2002, σελ. 299- 304).

Από το πεδίο ελέγχου δε θα μπορούσε να απουσιάζει και το πεδίο της σεξουαλικότητας. Διαχειριζόμενη το σεξ, η εξουσία κατόρθωσε να διαχειρίζεται τόσο τον τομέα των σωμάτων, όσο και τον τομέα της αύξησης του πληθυσμού. Απότοκο της θέσπισης των θεσμών πειθαρχίας και ρύθμισης γύρω από τον τομέα του σεξ, ήταν και η οργάνωση της σεξουαλικότητας σε ένα «δυαδικό σύστημα», σε ένα σύστημα που προήγε ως ενδεδειγμένη για τις σχέσεις των πολιτών την ετεροφυλοφιλική σχέση (Butler, 1990/2009, σελ. 45).

Έτσι το σώμα μέσω των απαγορεύσεων, πειθαρχούσε στην ενδεδειγμένη κατά περιόδους από την εξουσία, σεξουαλική προσέγγιση. Παράλληλα όμως ρυθμίσθηκε και το βιολογικό πεδίο δράσης του ανθρώπου, αφού το σώμα επωμίσθηκε το φορτίο συνέχισης της ζωής και της δημιουργίας απογόνων (Foucault, 1976/2002, σελ. 309-310).

Στο πλαίσιο λοιπόν ελέγχου της σεξουαλικής ζωής, το σώμα της γυναίκας επιφορτίσθηκε με τον ρόλο της μητέρας και αναλύθηκε με βάση αυτό το ρόλο

κοινωνικά και βιολογικά. Η οποιαδήποτε σεξουαλική διαφοροποίηση, χαρακτηρίστηκε ως σεξουαλική διαστροφή. Η σεξουαλική δραστηριότητα των εφήβων, για παράδειγμα, ο αυνανισμός, θεωρήθηκε ως κίνδυνος για τη μετέπειτα κοινωνική και βιολογική πορεία τους, ενώ αντίστοιχα και η ζωή των ζευγαριών οργανώθηκε με κύριο στόχο την απόκτηση απογόνων (Foucault, 1978/2003, σελ. 129-130).

Δεν είναι δύσκολο να αναλογιστεί κανείς πως επιβάλλοντας έναν και μόνο ενδεδειγμένο τρόπο σεξουαλικής απόλαυσης, κατασκευάζοντας δηλαδή την ετεροφυλική σχέση και θέτοντας ως στόχο τη διαιώνιση του είδους, η εξουσία καθόριζε και καθορίζει τη σχέση μεταξύ άνδρα-γυναίκας, ενώ ταυτόχρονα ελέγχει το σώμα και τις σεξουαλικές του ορμές και δημιουργεί όλες τις δομές που χρειάζεται για να έχει τον πλήρη έλεγχο της ανθρώπινης ζωής. Οριοθετεί λοιπόν το σώμα και τις ορμές του σε δομές, που δεν μπορούν να διαφύγουν τον έλεγχό της, αφού η ίδια τις κατασκευάζει, όπως γάμος και οικογένεια, ενώ παράλληλα δαιμονοποιεί οποιονδήποτε εναλλακτικό τρόπο σεξουαλικής απόλαυσης και τον καταδικάζει.

Υπάρχει όμως και μια ακόμη πτυχή στην οποία στόχευε και στοχεύει ο έλεγχος της ζωής και κατ' επέκταση της σεξουαλικότητας, πέρα από την οργάνωση και τον έλεγχο των ανθρώπων και των σχέσεων. Είναι η δύναμη της εξουσίας να παγιώνει τη θέση της μέσω του πολέμου, για την οποία έγινε ήδη αναφορά. Πράγματι λοιπόν η εξουσία χρησιμοποίησε στο όνομα της προάσπισης των συμφερόντων του κοινωνικού συνόλου την ιατρική παραδείγματος χάρη, για να χαρίσει τη ζωή, να δώσει λύσεις στα προβλήματα υγείας ή το γάμο, για να υποστηρίξει τη σχέση των δυο φύλων. Θα ελλοχεύει όμως πάντοτε ένας διαρκής πόλεμος καλλιεργώντας στον άνθρωπο την πεποίθηση, πως θα επιβιώσει ο καλύτερος. Αυτή η διαδικασία οδηγεί στην καλλιέργεια και συντήρηση του ρατσισμού στις ανθρώπινες σχέσεις, το ιδανικότερο μέσο της εξουσίας για να διατηρείται η ιδέα του πολέμου (Foucault, 1976/2002, σελ. 311-318).

Επομένως, η εξουσία θεσπίζει και επιβάλλει τους δικούς της κανόνες και γύρω από το θέμα του σεξ, που επεκτείνονται αντίστοιχα και στη διαμόρφωση των σχέσεων μεταξύ των φύλων, αλλά και ελέγχει τις διαμάχες που θα τεθούν γύρω από το θέμα της σεξουαλικότητας, διατηρώντας τη σχέση των δυο φύλων σε καθεστώς

συνεχόμενου κοινωνικού πολέμου, κάτι που συνιστά το μεγαλύτερο επίτευγμά της. Οι περισσότεροι άνθρωποι δυστυχώς υποτάσσονται και υποκύπτουν στον έλεγχο της εξουσίας. Το ίδιο συμβαίνει και με την επιθυμία για σεξ. Υποκύπτουν στην καθοδήγηση της εξουσίας. Αφήνονται στην ετεροκατεύθυνση και στα αντιφατικά της μηνύματα, δηλαδή από τη μια την απέχθεια που έχει προκαλέσει για το σώμα και για τη σεξουαλική απόλαυση, ενώ σε άλλες περιόδους αντίστοιχα στην προτροπή να ανακαλύψει ο άνθρωπος τη σημασία και τη σπουδαιότητά του σώματος. Όλα τα παραπάνω όμως υποδηλώνουν ότι το σεξ αποτελεί το μέσο της εξουσίας για εξουσία στο σώμα και στον άνθρωπο (Foucault, 1978/2003, 180-190).

Αναταραχή φύλου και ανάπτυξη ταυτότητας

Η Judith Butler, έχοντας ως θεμέλιο τις παραδοχές του Foucault επί της κατευθυνόμενης από την εξουσία σεξουαλικότητας, στο έργο της *Αναταραχή Φύλου* (1990/2009), παρέθεσε μια σύγχρονη τοποθέτηση αναφορικά με το ζήτημα του φύλου. Θεώρησε αρχικά ότι το υποκείμενο, ο άνθρωπος, σε οποιαδήποτε έκβαση της ζωής του, ενεργεί όχι αυτοβούλως, αλλά ως το αποτέλεσμα των σχέσεων, των απαγορεύσεων και των υποδείξεων που του επιβάλλει η πολιτική εξουσία. Εξ' ου λοιπόν και το φύλο, δεν εμφανίζεται ως πραγματική επιλογή του ανθρώπου, αλλά εντάσσεται και εκείνο στο πλαίσιο σχέσεων που η εξουσία ελέγχει. Είναι συνεπώς πολιτικά επιβεβλημένο (σελ. 26-27).

Μάλιστα για να αναλυθεί διεξοδικά η προαναφερθείσα διατύπωση, πρέπει αρχικά να αναλογιστεί κανείς ποιος είναι σε θέση να ορίζει ό,τι σήμερα αποκαλείται βιολογικό φύλο, αφού οι παραδοχές για το κοινωνικά κατασκευασμένο φύλο είναι ήδη γνωστές. Όμως, για να μιλήσει κανείς υπέρ ή κατά του κοινωνικού φύλου, συνήθως θεωρεί ως βάση ένα προϋπάρχον βιολογικό φύλο, ανατομικά καθορισμένο. Η απάντηση στο ερώτημα για τον ορισμό του βιολογικού φύλου σύμφωνα με την Butler (1990/2009) είναι εύκολη. Το όρισε η επιστήμη και οι επιστήμονες, οι οποίοι μέσω της γλώσσας και της ομιλίας, ενημέρωσαν τον άνθρωπο για τα ευρήματα και τις ανακαλύψεις στις οποίες είχαν προβεί (σελ. 32). Υιοθετήθηκε λοιπόν μια αντίληψη ανάλογη με εκείνη των Maturana-Varela (1984/1990), σχετικά με το θέμα της γλώσσας, ότι δηλαδή η ομιλία λειτουργεί ως τρόπος οργάνωσης για τον συντονισμό των ανθρώπινων δράσεων, δεν είναι όμως σε θέση να καλύψει το σύνολο

όσων συμβαίνουν, παρά μόνο όσων ο άνθρωπος αντιλαμβάνεται ως «παρατηρητής». Αυτό σημαίνει ότι και η έννοια του βιολογικού φύλου είναι μια γλωσσική κατασκευή, μια αναφορά των επιστημόνων στον άνθρωπο και τη διαφοροποίηση των γεννητικών του οργάνων (σελ. 218). Μια εποικοδομητική κριτική ασκήθηκε από την Butler (1990/2009) στον υπάρχοντα διαχωρισμό βιολογικού-κοινωνικού φύλου, θέτοντας στην αντίστοιχη θέση του «παρατηρητή» των Maturana-Varela, ένα παρατηρητή που δεν είναι άλλος παρά η ίδια η εξουσία, η οποία μέσω της εποπτικής και πειθαρχικής θέσης που κατέχει απέναντι στον άνθρωπο, οριοθετεί και συντονίζει τις αναφορές της γλώσσας με γνώμονα τις σχέσεις που θέλει να επιβάλλει στους ανθρώπους (σελ. 34).

Δεν υφίσταται λοιπόν διαχωρισμός, δεν υπάρχει αρχικά το βιολογικό φύλο και στη συνέχεια η κοινωνία αποδίδει σε αυτό μια ταυτότητα. Για να προχωρήσει η σκέψη γύρω από τη συζήτηση του φύλου, δεν θα πρέπει να θεωρηθεί πως υπάρχει το βιολογικό -που όλοι αποδέχονται- και αυτό που ο πολιτισμός κατασκευάζει. Εξ' αρχής υπάρχει το πολιτισμικά κατασκευασμένο φύλο. Το φύλο, είτε βιολογικό είτε κοινωνικό, υφίσταται στο πλαίσιο των ήδη υπάρχουσών σχέσεων, εντός των οποίων καθορίζεται και η σημασία του. Δηλαδή, οι επιστήμονες, ωθήθηκαν και ωθούνται στις ανακαλύψεις τους, αλλά και στη διατύπωση αυτών, έχοντας ως αφετηρία ένα ήδη πολιτισμικά καθορισμένο πλαίσιο για τις σχέσεις άνδρα και γυναίκας (Butler, 1990/2009, σελ. 28).

Η συγκεκριμένη επισήμανση δε συνεπάγεται ότι αναιρείται η σημασία των επιστημονικών ανακαλύψεων, αλλά ως στόχο της έχει να καταδείξει πως δεν θα πρέπει οι άνθρωποι να κατηγοριοποιούνται με βάση το φύλο που η κοινωνία τους απέδωσε. Ο όρος άνδρας ή γυναίκα, δε πρέπει να ωθεί σε διαχωρισμό των ανθρώπων, πολλώ δε μάλλον σε έναν διαχωρισμό που τείνει να εξουσιάζει και να καθορίζει σε μεγάλο βαθμό την πορεία της ζωής τους. Το φύλο, πολιτικά και κοινωνικά επιβεβλημένο - όπως διατυπώνεται μέσω της γλώσσας-που με τη σειρά της είναι και αυτή πολιτικά ελεγχόμενη, δε μπορεί να φθάνει σε σημείο να προσδιορίζει το «είναι» του ανθρώπου, τον χαρακτήρα του, την ψυχосύνθεση του. Ούτε βέβαια πρέπει οι άνθρωποι, άνδρες ή γυναίκες, να υποκύπτουν στο ατόπημα να θεωρούν το κατά πολιτικούς όρους αντίθετο φύλο εχθρικό και να προσπαθούν να συσπειρωθούν και να

ορίσουν την υπόστασή τους με βάση το φύλο τους. Το ποιος είναι ο άλλος, η ταυτότητα του, δεν ερευνάται με βάση την επιστημονική διάκριση που αποδόθηκε λόγω της ανατομίας του σώματός του, αλλά επιβάλλεται να αναζητάται στον εσωτερικό κόσμο του κάθε ανθρώπου, γνώρισμα ξεχωριστό για τον καθένα (Butler, 1990/2009, σελ. 42-44).

Το ζήτημα λοιπόν της έμφυλης ταυτότητας και της διάφυλης σχέσης, ανάγεται πράγματι σε ένα εκτενέστατο πλαίσιο αέναων συζητήσεων και απόψεων. Ο κάθε άνθρωπος αντιλαμβάνεται διαφορετικά το κοινωνικό φύλο που του έχει αποδοθεί ήδη από τη γέννησή του. Αυτό το φύλο έχει τις περισσότερες φορές καθορίσει τον τρόπο με τον οποίο έχει ανατραφεί, τον τρόπο με τον οποίο εντάσσεται στο κοινωνικό σύνολο και αλληλοεπιδρά με τους συνανθρώπους του, αλλά και με το αντίθετο κοινωνικά επιβεβλημένο φύλο.

Για όλους τους παραπάνω λόγους, η ιδέα του φύλου είναι παγιωμένη και ριζωμένη βαθιά στους περισσότερους ανθρώπους και δεν είναι εύκολο να μετατοπισθούν από την αρχική τους αντίληψη αναφορικά με αυτό.

Όλα όσα αναλύθηκαν στο παρόν κεφάλαιο είναι εξάλλου ορισμένες μόνο εκ των πολυάριθμων απόψεων για το ζήτημα του φύλου. Αρκούν όμως ώστε να αποτελέσουν το ερέθισμα να ιδωθεί από μια διαφορετική οπτική γωνία το θέμα της ταυτότητας και της σχέσης άνδρα και γυναίκα.

Η πρόταση του Foucault και της Butler μπορεί να είναι ορθή, μπορεί και όχι. Είναι όμως σε κάθε περίπτωση μια πρόταση που διαφέρει από τις περισσότερες απόψεις, μια πρόταση που ωθεί τον άνθρωπο να σκεφθεί πέρα από το κοινωνικό κατεστημένο. Μια πρόταση που οδηγεί να ερευνηθεί το γιατί η σχέση των δυο φύλων βρίσκεται από την αρχαιότητα έως σήμερα σε καθεστώς εμπόλεμης ζώνης, γιατί πρέπει για να δηλώσει κανείς την ταυτότητα του ως ανδρική ή γυναικεία και γιατί πρέπει να επικρατεί ένας και μόνο τρόπος ώστε τα δύο φύλα να συνυπάρχουν και να καθορίζουν τις σχέσεις τους.

Σε κάθε περίπτωση, πριν εξετασθούν οι υπάρχουσες απόψεις για τη σχέση των φύλων και πως αυτές παρουσιάζονται, υπό το πρίσμα των ψυχαναλυτικών, ανθρωπιστικών και κοινωνικών θεωριών, η εν λόγω προβληματική του «επιβεβλημένου φύλου» προϋδεάζει και στοχεύει να δημιουργήσει ένα διαφορετικό,

καινοτόμο υπόβαθρο, το οποίο θα οδηγήσει σε διαφορετικό τρόπο αξιολόγησης όσων πρόκειται να ειπωθούν για τη διάφυλη σχέση.

Σχέσεις των δυο φύλων

Freud και Θεωρία της Σεξουαλικότητας

Σύμφωνα με τον Freud (1915/2005), το ασυνείδητο είναι δύσκολο να προσεγγισθεί και η πρόσβαση σε αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τη μελέτη της σεξουαλικής ζωής του ανθρώπου. Έτσι μέσα από την διερεύνηση των σεξουαλικών συμπεριφορών και των αποκλίσεων τους, μπορεί κανείς να προσπαθήσει να δώσει μια ερμηνεία στη λειτουργία του ασυνειδήτου και να κατανοήσει μέσα από αυτή τη σημασία των ανθρώπινων ενεργειών (σελ. 26).

Προτού αναλυθεί η πορεία της σεξουαλικής ζωής του ανθρώπου, η συνδρομή της στην ανάπτυξη ταυτότητας, αλλά και η επίδρασή της στις σχέσεις των φύλων, πρέπει να ορισθούν βασικές έννοιες που χρησιμοποίησε ο Freud για να αναλύσει επαρκώς όσα υποστήριξε στη θεωρία του για τη σεξουαλικότητα.

Ορμές - Λίμπιντο - Αρχή Ευχαρίστησης

Η έννοια της «ορμής» είναι καθοριστικής σημασίας για την κατανόηση της λειτουργίας του ανθρώπου, αφού αντιπροσωπεύει μια σύνδεση του εσωτερικού-ψυχικού και εξωτερικού-σωματικού κόσμου της ανθρώπινης ύπαρξης. Προέρχεται δηλαδή από μια σταθερή πίεση από το εσωτερικό του ανθρώπινου οργανισμού, της οποίας όμως τα αποτελέσματα είναι εμφανή και στον εξωτερικό κόσμο, αφού επικεντρώνεται σε ένα όργανο του ανθρώπου και τον ωθεί να βρίσκεται σε μια συνεχή κατάσταση αναζήτησης τρόπων ικανοποίησής της (Freud, 1915/2005, σελ. 17-22).

Οι «ορμές» διακρίνονται σε «Ορμές του Εγώ» και «σεξουαλικές ορμές». Οι «ορμές του Εγώ» είναι εκείνες που έχουν στόχο την κάλυψη βασικών αναγκών για την επιβίωση, ενώ οι «σεξουαλικές ορμές» τίθενται, όπως αρχικά υποστήριξε ο

Freud, στην υπηρεσία της αναπαραγωγικής διαδικασίας ¹ (Freud, 1915/2005, σελ. 27). Οι «ορμές» των οποίων τη λειτουργία μπορεί να κατανοήσει ο άνθρωπος, είναι οι σεξουαλικές (Freud, 1920/2014, σελ. 81) και η λειτουργία τους έχει ως εξής :

Ως «σεξουαλική ορμή», ονομάζεται η σταθερή πίεση που προέρχεται από το εσωτερικό-ασυνείδητο του ανθρώπου δημιουργώντας ερεθισμό σε κάποιο όργανο. Ο ερεθισμός αυτός είναι ενοχλητικός, δυσαρεστεί τον άνθρωπο, για αυτό στόχος είναι η επιλογή ενός «αντικειμένου» είτε στο σώμα του ανθρώπου είτε σε ξένο αντικείμενο, μέσω του οποίου θα επιτευχθεί η άρση του ερεθισμού και η ικανοποίηση της «ορμής». Το σημείο του σώματος που μέσω της πίεσης θα συσσωρευθεί ο ερεθισμός ονομάζεται «ερωτογενής ζώνη» (Freud, 1905/2017, σελ. 72-73).

Η «σεξουαλική ορμή» λοιπόν προέρχεται από το εσωτερικό του ανθρώπου και προκαλεί ερεθίσματα στο σώμα του. Η δύναμη ή διαφορετικά η ένταση με την οποία εκδηλώνονται οι «ορμές» και στρέφονται προς το «αντικείμενο» τους, ονομάστηκε «λίμπιντο» (Freud, 1917/1996 σελ. 300). Μια επίσης σημαντική διευκρίνιση που πρέπει να επισημανθεί για την «ορμή» και θα αναλυθεί περαιτέρω στη συνέχεια, είναι πως πάντοτε νοείται ως ενεργητική. Ο στόχος της από τη άλλη μπορεί να είναι είτε ενεργητικός είτε παθητικός (Freud, 1915/2005, σελ. 27).

Η «ορμή» λοιπόν κινητοποιεί τον άνθρωπο να ενεργήσει για την ικανοποίηση της. Όταν αυτό επιτευχθεί το αποτέλεσμα είναι να αρθεί ο ερεθισμός και η δυσαρέσκεια που προκαλεί. (Freud, 1915/2005, σελ. 22).

Στο συγκεκριμένο σημείο πρέπει να αναφερθεί μια ακόμη βασική έννοια που εισήγαγε ο Freud, αναλύοντας τον κόσμο του ασυνειδήτου, «την αρχή της ευχαρίστησης». Ο στόχος της εν λόγω αρχής είναι να συμπορεύεται με τις λειτουργίες της ανθρώπινης ψυχής και να προσπαθεί να μειώσει τη δυσαρέσκεια που δημιουργούν οι «ορμές» με τον ερεθισμό του οργάνου, όπως ακριβώς

¹ Αργότερα ο Freud διακρίνει τις ορμές σε «ορμές του θανάτου» και της «ορμές της ζωής», αντίστοιχα. (1920/2014,σελ. 71)

προαναφέρθηκε και τελικά να εξυπηρετεί την «αρχή της ευχαρίστησης» (Freud, 1915/2005, σελ. 20-21; 1920/2014, σελ. 23-27).

Αναφορικά με την πορεία των «σεξουαλικών ορμών», υποστηρίχθηκε ότι αρχικά ήταν ενιαίες με τις «ορμές του Εγώ», εν συνεχεία όμως αποσυνδέθηκαν μερικώς από αυτές, ενώ κατά ένα μέρος τους συνέχισαν να συνοδεύουν το «Εγώ» και να το επενδύουν με «λίμπιντο». Επιπρόσθετα οι «σεξουαλικές ορμές», προκειμένου να επιτύχουν το στόχο τους, έχουν τη δυνατότητα να μεταβάλλουν το «αντικείμενο» μέσω του οποίου θα επιτευχθεί η ικανοποίησή τους² (Freud, 1915/2005, σελ. 27-28).

Παιδική σεξουαλικότητα-Αυτοερωτισμός-Εφηβεία

Για τον Freud η «σεξουαλική ορμή» κάνει την εμφάνισή της ήδη από την παιδική ηλικία. Το γεγονός ότι οι πρώτες οχλήσεις της «ορμής» αυτής στα παιδιά δεν είναι γνωστές, οφείλεται στο ότι δεν είναι οι άνθρωποι σε θέση να ανακαλέσουν στη μνήμη τους όλες αυτές τις πρώιμες σεξουαλικές επιθυμίες, οι οποίες έρχονται στο φως μέσα από τη διαδικασία της ψυχανάλυσης (Freud, 1905/2017, σελ. 79-83).

Η ανάπτυξη της σεξουαλικής ζωής στα παιδιά, εμφανίζεται ήδη από τη βρεφική ηλικία. Η σεξουαλική δραστηριότητα βασίζεται στην ανάγκη κυρίως πρόσληψης τροφής. Αυτό βεβαίως σηματοδοτεί και την πρώτη «εκλογή σεξουαλικού αντικειμένου της ορμής», με βάση τα όσα διατυπώθηκαν. Το αντικείμενο αυτό είναι το μητρικό στήθος. Έτσι η «ορμή» που συνδέεται με το ένστικτο της επιβίωσης, συμπίπτει με τη σεξουαλική. Καθώς όμως το παιδί αποκτά την ικανότητα να προσλαμβάνει μόνο του την τροφή του, θα αποσυνδέσει την επιθυμία για τροφή από τη σεξουαλική επιθυμία (Freud, 1905/2017, σελ. 142-143).

Έτσι η «σεξουαλική ορμή» συνεχίζει να υπάρχει, απλά αποσυνδέεται εν μέρει από τις «ορμές του Εγώ». Η ιδιαιτερότητα με την οποία εμφανίζεται ως προς την

² Η διαδικασία αυτή αποκαλείται κατά τον Freud «μετουσίωση». Μια ορμή προκειμένου να ικανοποιήσει το στόχο της μπορεί :

α. Να μετατραπεί στο αντίθετο, να μετατρέψει δηλαδή το στόχο της από ενεργητικό σε παθητικό. β. Να στραφεί εναντίον του εαυτού. 3. Την απώθηση. Την μετουσίωση (1915/2005, σελ. 28)

οργάνωσή της, έγκειται στο ότι δεν κατευθύνεται προς άλλα πρόσωπα, αλλά εντοπίζει και αντλεί την ευχαρίστηση από το ίδιο το σώμα του παιδιού, είναι δηλαδή «αυτοερωτική». Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα «αυτοερωτικής» οργάνωσης της «σεξουαλικής ορμής» στα παιδιά είναι το «πιπίλισμα». Το παιδί σε κάποιο σημείο του σώματός του προκαλεί έναν ερεθισμό, από τον οποίο φαίνεται να αντλεί ευχαρίστηση που παραπέμπει στην αρχική ευχαρίστηση του μητρικού θηλασμού και στην ανάγκη του να την ξαναβιώσει. Το σημείο δε αυτό το οποίο θα ερεθιστεί και θα προκαλέσει με την άρση του ερεθισμού ευχαρίστηση, είναι όπως προαναφέρθηκε η «ερωτογενής ζώνη» (Freud, 1905/2017, σελ. 90-92). Η πρώτη «ερωτογενής ζώνη» λοιπόν για τον άνθρωπο είναι τα χείλη (Freud, 1917/1996, σελ. 301-302).

Σημαντικό στοιχείο για την «αυτοερωτική σεξουαλική ορμή» της παιδικής ηλικίας είναι πως στο παιδί που θα αναπτυχθεί φυσιολογικά, θα καλλιεργούνται όλες εκείνες οι πολιτισμικές αναστολές, που του «απαγορεύουν» να συνδέσει την ικανοποίηση της «ορμής» του μέσω των γεννητικών του οργάνων και της σεξουαλικής πράξης, αφού στόχος παραμένει μόνο η ευχαρίστηση που προκαλείται από το ίδιο στο σώμα του (Freud, 1905/2017, σελ. 146).

Στην εφηβεία, η «σεξουαλική ορμή» επικεντρώνεται στα γεννητικά όργανα του ανθρώπου. Σε αυτή τη φάση της ανθρώπινης ανάπτυξης, στόχος της είναι η ικανοποίηση της ηδονής μέσω των γεννητικών οργάνων, με απώτερο στόχο τη σεξουαλική πράξη (Freud, 1905/2017, σελ. 123). Για το λόγο αυτό, η εφηβική περίοδος είναι ιδιαίτερα δύσκολη, για να απογαλακτισθούν τα παιδιά από τους γονείς, ενώ αντίστοιχα και κρίσιμη για την επόμενη φάση της «εύρεσης αντικειμένου της σεξουαλικής ορμής» (Freud, 1905/2017, σελ. 148).

Αγάπη-Μίσος

Στην εφηβική φάση ανάπτυξης του ανθρώπου, καθοριστικός είναι ο τρόπος λειτουργίας των «σεξουαλικών ορμών», αλλά και της «λίμπιντο», έννοιες των οποίων οι ορισμοί έχουν αποδοθεί.

Η «σεξουαλική ορμή» κατά τον Freud, θα βρει πάντα τον τρόπο να ικανοποιηθεί. Για το λόγο αυτό έχει την ικανότητα να αλλάζει το «αντικείμενο» της μέχρι να βρεθεί αυτό που με τον κατάλληλο ερεθισμό θα προσφέρει την απαιτούμενη ηδονή. Ένας από τους τρόπους είναι η μετατροπή της ορμής και η μετατόπιση της

από τον ενεργητικό της στόχο στον παθητικό, αλλά και η «αντιστροφή του περιεχομένου» της. Η δεύτερη περίπτωση, κατά τον Freud συμβαίνει μόνο στην περίπτωση της αντιστροφής των όρων «αγάπης» και «μίσους» (1915/2005, σελ. 28-29,37).

Για να γίνει αντιληπτή η διαδικασία «αντιστροφής του περιεχομένου» πρέπει να αναλογισθεί κανείς ενδελεχώς τον τρόπο που δομείται η ψυχή του ανθρώπου.

Αρχικά ο άνθρωπος με ενιαίες τις «ορμές του Εγώ» και τις «σεξουαλικές ορμές», αναζητά την ευχαρίστηση, αποφεύγοντας τη δυσαρέσκεια που προκαλείται από τυχόν ερεθισμούς, σε ατομικό επίπεδο. Ο κόσμος πέρα από τον ίδιο του τον εαυτό, μπορεί να του προκαλέσει ερεθίσματα, τα οποία δέχεται. Η σχέση του όμως με αυτόν περιορίζεται μόνο στο επίπεδο πρόκλησης ερεθισμάτων (Freud, 1915/2005 , σελ. 39-40).

Η περίοδος αυτή αποκαλείται «ναρκισσιστική» και διακρίνεται από μια εγωιστική τάση του ανθρώπου να αντλεί ευχαρίστηση. Βεβαίως αυτός ο εγωισμός, δε πρέπει να επιφορτισθεί αρχικά με αρνητική σημασία, αλλά να νοηθεί ως καλός εγωισμός, που συμπεριλαμβάνεται στη σημασία του να αγαπά κανείς τον εαυτό του (Freud, 1917/1996 , σελ. 397-398).

Αργότερα, όταν έρχεται σε επαφή και με άλλους ανθρώπους, αρχίζει να αναζητά την ευχαρίστηση πέραν του εαυτού του, στη συνύπαρξη του δηλαδή με τους υπόλοιπους ανθρώπους. Ακριβώς όμως το γεγονός ότι πλέον δεν είναι σε θέση να αντλεί την ηδονή μόνος του, είναι αυτό που εκ πρώτης όψεως αναγκάζει τον άνθρωπο να λειτουργεί με απάθεια απέναντι στον κόσμο που διαμορφώνεται πέρα από αυτόν και καθιστά το «αντικείμενο «που πρέπει να επιλέξει απεχθές, αφού του στερεί την ηδονή που έως τώρα μπορούσε να απολαμβάνει χωρίς τη συμβολή του. Στο σημείο αυτό εισάγονται οι έννοιες της «αδιαφορίας» και του «μίσους» ως προς την αρχική απόρριψη του εξωτερικού κόσμου σαν πηγή ερεθισμάτων. Μετά όμως από την αποχώρηση του «ναρκισσιστικού» σταδίου και την ανάγκη επένδυσης της «λίμπιντο» σε «αντικείμενα» του εξωτερικού κόσμου, ο άνθρωπος τείνει να αγαπά το «αντικείμενο της ορμής» που είναι σε θέση να του προσφέρει την ηδονή, ενώ απεχθάνεται εκείνο που του προκαλεί δυσαρέσκεια (Freud, 1915/2005, σελ. 41-42).

Ιδεώδες Εγώ-Ταύτιση-Εκλογή Αντικειμένου-Ερωτας

Για να γίνει σαφέστερα αντιληπτή η διαδικασία «εκλογής αντικειμένου της ορμής» και ο βαθμός στον οποίο επηρεάζει την προσωπικότητα του ατόμου, πρέπει να επιχειρηθεί μια πιο αναλυτική προσέγγιση του πρώτου «αντικειμένου της ορμής». Στην αρχή της ζωής του ανθρώπου, «ορμές επιβίωσης» και «σεξουαλικές ορμές» ικανοποιούνται μέσω του θηλασμού και πιο συγκεκριμένα μέσω της μητέρας. Εισάγεται λοιπόν η έννοια του «οιδιπόδειου συμπλέγματος» για το μικρό παιδί, καθώς η αγάπη και η φροντίδα της μητέρας, θα είναι αυτό που θα αναζητά για πολύ καιρό αργότερα (Freud, 1917/1996, σελ. 322-324).

Ωστόσο η «σεξουαλική ορμή» και το «αντικείμενό» της, το όργανο δηλαδή μέσω του οποίου επιτυγχάνεται ο στόχος της, η ικανοποίηση, βρίσκεται στο σώμα του παιδιού. Αντίστοιχα και η «λίμπιντο», η ένταση της «ορμής», στρέφεται προς το «Εγώ» και όχι σε ξένο «αντικείμενο». Η κατάσταση αυτή ταύτισης «αντικειμένου ορμής» και «Εγώ» ονομάζεται «ναρκισσισμός» (Freud, 1915/2005, σελ. 39).

Ως προς τη σχέση με την μητέρα, αλλά και τους γονείς εν γένει, αφού η αρχική «σεξουαλική ορμή» δε θα ικανοποιηθεί σεξουαλικά και θα ανασταλεί ως προς το στόχο της, το παιδί θα ενστερνισθεί την πολιτισμική απαίτηση της μη αιμομικτηκής σχέσης και θα διαμορφώσει εκ νέου μια σχέση τρυφερή με τους γονείς του (Freud, 1905/2017, σελ. 124).

Στην εφηβεία, το «αντικείμενο της ορμής» θα αναζητηθεί πλέον στον εξωτερικό κόσμο, εκτός του «Εγώ» (Freud, 1915/2005, σελ. 40). Πρέπει όμως να σημειωθεί ότι πριν την εφηβεία το παιδί δεν είναι σε θέση να διακρίνει την έννοια του φύλου. Στην εφηβεία αντιλαμβάνεται για πρώτη φορά τη σημασία των γεννητικών του οργάνων, ενώ παράλληλα το «οιδιπόδειο» αναβιώνει μέσω των σεξουαλικών του φαντασιώσεων (Freud, 1905/2017, σελ. 148).

Ως αποτέλεσμα της «ναρκισσιστικής» περιόδου που βιώνει ο άνθρωπος και της δυσκολίας της εφηβικής περιόδου, το άτομο δεν είναι πάντα σε θέση να ανταπεξέλθει με επιτυχία σε όλες τις επιταγές του εξωτερικού περιβάλλοντος-στο οποίο αναζητά πλέον την ευχαρίστηση-για αυτό και σχηματίζει το «Ιδεώδες Εγώ», μια εξιδανικευμένη εικόνα, που του υπενθυμίζει την «αυτοερωτική» περίοδο, μιας και είναι σε θέση να αναπληρώσει τις αδυναμίες του «Εγώ» (Freud, 1921/2016, σελ. 65).

Πριν την «εκλογή αντικειμένου της ορμής» και την αναζήτηση ηδονής στον εξωτερικό κόσμο, μέσα στην οικογένεια εμφανίζεται η συναισθηματική σχέση του ανθρώπου με το «αντικείμενο της ορμής» και όχι η ηδονική. Αυτή σύμφωνα με τον Freud είναι η διαδικασία της «ταύτισης». Η «ταύτιση» του αγοριού ή του κοριτσιού προς έναν από τους δυο γονείς λαμβάνει τη μορφή είτε του «θέλω να είμαι σαν το ένα γονέα» ή «θέλω να έχω τον ένα γονέα» (Freud, 1921/2016, σελ. 60-61). Η εν λόγω διαδικασία καθώς και το κατά πόσον το παιδί θα κατορθώσει να αποβάλλει αυτή τη σχέση «ταύτισης» με το γονέα, θα συμβάλλει καθοριστικά στην ανάπτυξη της προσωπικότητάς του, αλλά και στην επιλογή συντρόφου.

Συνοψίζοντας, κατά τον Freud (1915/2005) η «εκλογή αντικειμένου» για τον άνθρωπο μετά τη «ναρκισσιστική περίοδο», έως ότου πραγματοποιηθεί, είναι μια επώδυνη διαδικασία, αφού αρχικά θα αισθάνεται «μίσος» και «αδιαφορία» για τον εξωτερικό κόσμο, τα ερεθίσματά από αυτόν και τη δυσαρέσκεια που μπορεί να του προκαλέσουν, πρέπει όμως να κατορθώσει να απωθήσει την «εκλογή αντικειμένου» της μητέρας ως «αντικείμενο της σεξουαλικής ορμής», να ακολουθήσει η διαδικασία της «ταύτισης» με έναν γονέα, η οποία και αυτή με τη σειρά της πρέπει να εγκαταλειφθεί έως ότου η επιλογή «αντικείμενου» γίνει από τον εξωτερικό πλέον χώρο

Η «εκλογή του αντικειμένου» μπορεί να συντελεσθεί ως εξής :

Πρώτον, «ναρκισσιστικά», επιλέγοντας δηλαδή ως «αντικείμενο της ορμής», αυτό που ομοιάζει στο «Εγώ» και δεύτερον με «ανακλητικό» τρόπο, επιλέγοντας δηλαδή άτομα που μπορούν να ικανοποιήσουν ανάγκες φροντίδας του ιδίου (Freud, 1917/1996, σελ. 406).

Στην καλή περίπτωση, το «Εγώ» θα επιλέξει ως «αντικείμενο» και θα «αγαπήσει» αυτό που του προκαλεί ευχαρίστηση, ικανοποιώντας τη «σεξουαλική του ορμή». Τώρα ως προς το στόχο της «ορμής» (ενεργητικό ή παθητικό) που έχει αυτή κατά την «εκλογή του αντικειμένου», πέρα από την αγάπη και το μίσος ή την αδιαφορία, εισάγεται και η έννοια του «αγαπώ» και «αγαπιέμαι». Όταν η «εκλογή του αντικειμένου» γίνεται με ένα ξένο προς τον άνθρωπο «αντικείμενο», τότε ο στόχος της «ορμής» είναι ενεργητικός. Αντίθετα όταν ένα άλλο υποκείμενο, αντικαθιστά το «αντικείμενο της ορμής», ο στόχος είναι παθητικός και θυμίζει τη

«ναρκισσιστική» εκλογή, καθώς σημαίνει ότι βλέπει τον εαυτό του μέσα από ένα άλλο πρόσωπο (Freud, 1915/2005, σελ. 38-40, 46).

Για να αναλογισθεί κανείς το μέγεθος της σημασίας της ορθής «εκλογής αντικειμένου», αλλά και τη δυσκολία αυτής της εκλογής, λόγω της παιδικής σεξουαλικότητας, θα παρατεθούν ορισμένες εκφάνσεις της εκλογής αυτής στα δυο φύλα.

Στη σεξουαλική ζωή των ανδρών, η απώθηση της επιθυμίας για τη μητέρα, τους οδηγεί να επιλέγουν γυναίκες που ομοιάζουν στις μητέρες τους. Η επιλογή αυτή, οδηγεί τον άνδρα να μην είναι σε θέση να επιθυμεί ερωτικά τη γυναίκα που του θυμίζει τη μητέρα του. Την αγαπά, αλλά δεν την επιθυμεί. Αυτό συμβαίνει, όταν η σεξουαλική επιθυμία της παιδικής ηλικίας για τη μητέρα καταστέλλεται και αλλάζει στόχο. Για να είναι φυσιολογική η ανάπτυξη του άνδρα, πρέπει να μην έχει προλάβει να επιθυμήσει σεξουαλικά τη μητέρα του τη στιγμή που θα δεχθεί τις πολιτισμικές αναστολές της αιμομιξίας. Αυτό όμως είναι εξαιρετικά δύσκολο να συμβεί, γιατί η μητέρα, άθελά της κατά τη φροντίδα του παιδιού, ερεθίζει τις «ερωτογενείς ζώνες», με αποτέλεσμα να δημιουργείται στο παιδί η σεξουαλική επιθυμία. Εάν συμβεί αυτό, οι άνδρες μεγαλώνοντας θα είναι μερικώς ή εντελώς προσκολλημένοι στις μητέρες τους. Κατά την εφηβεία όμως θα συνειδητοποιήσουν τη σημασία της σεξουαλικής πράξης και η μητέρα που έως τώρα ήταν το αντικείμενο αγάπης τους, στα μάτια τους θα συνδέεται με αυτή τη σκοτεινή τους επιθυμία, αλλά πολύ περισσότερο με την συνειδητοποίηση ότι η μητέρα δεν είναι σεξουαλικά αφοσιωμένη σε αυτούς, οπότε θα αισθανθούν προδομένοι (Fink, 2016, σελ. 17-25).

Όσον αφορά στα κορίτσια, εάν και ο Freud δεν το υποστήριξε εξ' αρχής, φαίνεται ότι και για αυτά πρωταρχικό αντικείμενο αγάπης είναι η μητέρα. Μεγαλώνοντας και βιώνοντας τη σεξουαλική προτίμηση της μητέρας προς τον πατέρα, τα κορίτσια πολλές φορές εκδηλώνουν επιθετική συμπεριφορά απέναντι στις μητέρες τους, ενώ προσκολλώνται περισσότερο στους πατέρες τους. Και ως γυναίκες όμως, πολλές φορές επιθυμούν άντρες, που δε τους θυμίζουν σε τίποτα τον πατέρα τους, άντρες που δεν τους φέρονται όπως ο πατέρας τους. Επιθυμούν αυτό που δε μπορούν να έχουν, το απαγορευμένο (Fink, 2016, σελ. 25-28).

Μετά την απόδειξη της σημασίας της ορθής «εκλογής αντικειμένου», πρέπει να μελετηθεί τι συμβαίνει στη συνέχεια. Η διαδικασία δεν περατώνεται με την εκλογή. Κατά την επιλογή «αντικειμένου» και τη σεξουαλική πράξη, το «Εγώ» που έχει επενδυθεί με την ερωτική ενέργεια, τη «λίμπιντο», επενδύει ένα μέρος της στο «αντικείμενο» (Freud, 1917/1996, σελ. 398). Στο διάστημα μεταξύ της ικανοποίησης της «ορμής» και της προσδοκίας για την επόμενη ικανοποίηση, το «Εγώ» δεν αποχωρίζεται πάντα το «αντικείμενο», αλλά δείχνει μια πρόθεση εκδήλωσης αγάπης, σαν εκείνη που είχε εκδηλώσει για τον εαυτό του στην «αυτοερωτική περίοδο» (Freud, 1921/2016, σελ. 67). Κατά την περίοδο αυτή της προσδοκίας, συντελείται πολλές φορές η εξιδανίκευση του «αντικειμένου», διότι προβάλλει ο άνθρωπος στο «αντικείμενο» τις αξίες και τα ιδανικά με τα οποία έχει επιφορτίσει το «Ιδεώδες Εγώ» του. Όσο παρατείνεται η διαδικασία της εξύψωσης του «αντικειμένου», ο άνθρωπος τείνει να αντικαταστήσει το «Ιδεώδες Εγώ» του με το αντικείμενο, γεγονός που είναι καταστροφικό για το «Εγώ», αφού το «αντικείμενο της ορμής» τείνει να το εξουδετερώσει (Freud, 1921/2016, σελ. 70-71).

Τέλος αυτό που έχει εξέχουσα σημασία, ώστε ο έρωτας να μη σταματήσει μόλις η «ορμή» ικανοποιηθεί, είναι να αναπτύξουν οι άνθρωποι μεταξύ τους αισθήματα τρυφερότητας, χωρίς να μειωθεί το ερωτικό ενδιαφέρον. Δεν πρέπει άλλωστε να ξεχνάει κανείς ότι η «ορμή της ηδονής», μέσα από την επιδίωξη ικανοποίησης από ένα άλλο «αντικείμενο», υποδεικνύει και την τάση να πλησιάσει ένας τον άλλον (Freud, 1921/2016, σελ. 39). Αυτές οι σχέσεις μεταξύ των φύλων είναι εκείνες που χαρακτηρίζονται ως υγιείς και επιτυχημένες (Freud, 1921/2016, σελ. 73; 1905/2017, σελ. 123).

Lacan και διάφυλη σχέση

Ο Lacan επηρεασμένος αρχικά από τον Freud, ασχολήθηκε και αυτός με την ανθρώπινη ψυχή, το ασυνείδητο, τις ενορμήσεις και τις ανθρώπινες σχέσεις. Στην ενότητα αυτή, θα μελετηθεί πώς ο Lacan θεωρεί ότι ο άνθρωπος αποκτά συνείδηση, πώς επενδύεται η ερωτική διάθεση-επιθυμία στη συνείδησή του, ο ρόλος που διαδραματίζουν οι άλλοι στην απόκτηση συνείδησης, αλλά και οι διατυπώσεις του Lacan για τη σχέση ανδρών και γυναικών.

Το στάδιο του καθρέφτη

Στον αγώνα για τον προσδιορισμό της ύπαρξης του ο άνθρωπος περνάει σύμφωνα με τον Jacques Lacan από «Το στάδιο του καθρέφτη» και μάλιστα σε πολύ νεαρή περίοδο της ηλικίας του. Ήδη από τους έξι πρώτους μήνες έως τους δεκαοκτώ, το παιδί βλέπει τον εαυτό του στον καθρέφτη, αλλά όχι όπως πραγματικά είναι. Δηλαδή, αν και το μικρό παιδί τη δεδομένη χρονική στιγμή δεν είναι σε θέση να μιλήσει, να περπατήσει, αλλά αντιθέτως είναι πλήρως εξαρτημένο από κάποιον άλλο και συγκεκριμένα από τους γονείς του, στον καθρέφτη βλέπει τον εαυτό του ως ολότητα, ως ολοκληρωμένο άνθρωπο. Αυτός είναι ο τρόπος να σχηματίσει το παιδί μια αντίληψη για το «Εγώ» του, να κατανοήσει την ύπαρξή του. Όμως μέσα από τον καθρέφτη, η εικόνα που σχηματίζεται για τον εαυτό του είναι λανθασμένη. Η «έλλειψη» λοιπόν που νοιώθει ο μικρός άνθρωπος, κινητοποιεί τη φαντασία του ώστε να δημιουργήσει μια εικόνα για τον εαυτό του που τον ικανοποιεί, αλλά δεν είναι αληθινή. Ο χώρος που η φαντασία του ανθρώπου, κινητοποιείται και σχηματίζει την εικόνα που θέλει να έχει, ορίζεται κατά το Lacan ως το «φαντασιακό» και πηγή κινητοποίησης του είναι τόσο η «έλλειψη» όσο και τα δυσάρεστα αποτελέσματά της, τα οποία υφίσταται ο άνθρωπος στην πραγματικότητα (Fink, 2016, σελ. 67-72).

Η πραγματικότητα για το Lacan, είναι αυτό που ο κάθε άνθρωπος αντιλαμβάνεται. Υπάρχει όμως και το «πραγματικό», το οποίο ορίζεται ως το πεδίο που δε μπορεί κανείς να έχει πρόσβαση. Ο άνθρωπος το βιώνει και είναι υποχρεωμένος να το βιώνει κατ' επανάληψη, αλλά δε μπορεί να το αρθρώσει, να το οριοθετήσει, για αυτό είναι και τραυματικό για εκείνον (Dethy, 1991/2000, σελ. 129; Fink, 2016, σελ. 94).

Για να ολοκληρωθεί τέλος η ανάπτυξη του «σταδίου του καθρέφτη», πρέπει να επισημανθεί πως ο όρος του καθρέφτη, δεν είναι ανάγκη να ερμηνεύεται πάντα ως το υλικό αντικείμενο που αποκαλείται καθρέφτης. Το ρόλο του καθρέφτη μπορεί να διαδραματίζει και ένας άλλος άνθρωπος. Στην περίπτωση του μικρού παιδιού, οι γονείς του είναι πολλές φορές εκείνοι που τον βοηθούν να αναπτύξει την ταυτότητά του, απευθύνοντας του το λόγο, αλλά και λειτουργώντας ως πρότυπο για το πώς θα είναι η μορφή του όταν ολοκληρωθεί η διαδικασία ανάπτυξής. Συνεπάγεται λοιπόν πως για να σχηματισθεί η εικόνα που θέλει ο άνθρωπος να έχει για τον εαυτό του, το «Ιδεώδες Εγώ» κατά τον Freud, χρειάζεται πάντα κάποιος άλλος, είτε είναι το

αντικείμενο καθρέφτης, είτε ένας άλλος άνθρωπος που λειτουργεί σαν «καθρέφτης» και ο οποίος θα αποτελέσει ακριβώς το πρότυπο για να σχηματισθεί η εικόνα για το «Εγώ» (Fink, 2016, σελ. 73-74).

Την εικόνα που ο μικρός άνθρωπος έχει σχηματίσει τελικά μέσα από τη φαντασίωσή του για τον εαυτό του, νοιώθει την ανάγκη να την εκφράσει. Να περιγράψει δηλαδή πως ο ίδιος αντιλαμβάνεται τον εαυτό του. Στο σημείο αυτό εισάγεται ο λόγος, η γλώσσα, που στη θεωρία του Lacan αποκαλείται ως το «συμβολικό» (Dethy, 1991/2000, σελ. 128-129).

Έλλειψη-Επιθυμία-Επιθυμία του Άλλου

Κατά τη διαδικασία «σταδίου του καθρέφτη» η δημιουργία εξιδανικευμένης εικόνας του «Εγώ» υποδηλώνει και την επιθυμία να αγαπήσει ο άνθρωπος τον εαυτό του, παρά τις ελλείψεις του (Fink, 2016, σελ. 72, 84). Σημαντική διαφοροποίηση του Lacan από τον Freud είναι ότι στη θέση του «Ιδεώδους Εγώ», ο Lacan εισάγει την έννοια του «Πατέρα». Αυτή η ερμηνεία δεν ανταποκρίνεται πραγματικά στο ρόλο που επιτελεί ο πατέρας, αλλά στο ρόλο που στο «φαντασιακό» ο άνθρωπος πλάθει για τον πατέρα, συσχετίζοντάς τον με όλα τα ιδανικά και ιδεώδη της ζωής του (Dethy, 1991/2000, σελ. 159).

Πώς λοιπόν κατορθώνει ο άνθρωπος να σχηματίσει εν τέλει αυτή την εικόνα για τον εαυτό του που θέλει να αγαπήσει; Η απάντηση έχει δοθεί ήδη μέσα από το «στάδιο του καθρέφτη». Μέσα από κάποιον άλλον. Σε αρχικό στάδιο απευθύνεται κυρίως στη μητέρα του, ενώ μεγαλώνοντας εκφέρει τις επιθυμίες τους στους άλλους. Για το λόγο αυτό η έννοια της «επιθυμίας» πρέπει να ερμηνεύεται πάντα ως «επιθυμώ κάτι από τον άλλον», ζητώ από τον άλλον να ικανοποιήσει μια «έλλειψή» μου, είτε σωματική είτε ψυχική (Fink, 2016, σελ. 35-40). Ο άλλος διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ύπαρξη του ανθρώπου, εφόσον τόσο ο σχηματισμός της εικόνας του εαυτού του όσο και η εικόνα που έχει σχηματισθεί στο «φαντασιακό» για την ικανοποίηση οποιασδήποτε άλλης ανάγκης, κατορθώνει να εκφρασθεί πάντοτε, είτε με την παρουσία ενός άλλου είτε απευθυνόμενη προς αυτόν. Η «επιθυμία» για ικανοποίηση, είναι ουσιαστικά η «επιθυμία του άλλου» (Dethy, 1991/2000, σελ. 145-148).

Αναφορικά τώρα με τον τρόπο που ο άνθρωπος προβάλλει την εικόνα που έχει σχηματίσει μέσω του «φαντασιακού», για τον εαυτό του, πρέπει να επισημανθούν τα εξής :

Πρώτον, μπορεί να την προβάλλει στα αντικείμενα που τον περιβάλλουν. Έτσι διαφοροποιείται και ο τρόπος με τον οποίο ο κάθε άνθρωπος αντιλαμβάνεται τον κόσμο. Δεύτερον, μπορεί να την προβάλλει στο «Εγώ» του και στους άλλους ανθρώπους, αναζητώντας ουσιαστικά από εκείνους να λειτουργήσουν ως «καθρέφτης» για να αναγνωρίσει ποιος είναι μέσα από το «βλέμμα» του άλλου. (Dethy, 1991/2000, σελ. 139, 150-151).

Το αίσθημα «έλλειψης» λοιπόν κινητοποιεί το «φαντασιακό», όπου γεννάται η «επιθυμία» για αναπλήρωσή της. Η προσπάθεια για να καλύψει ο άνθρωπος την «έλλειψη» γίνεται πάντα μέσω του άλλου, όταν με τον λόγο προσπαθεί να του την κοινοποιήσει. Η «επιθυμία» όμως ως αναπόσπαστο κομμάτι του «φαντασιακού», όταν παρεμβάλλεται ο λόγος, το «συμβολικό», δεν μπορεί να διατυπωθεί πλήρως. Παραμένει λοιπόν ανικανοποίητη. Πράγματι για το Lacan η «έλλειψη» και η «επιθυμία» που γεννά φαίνεται να μην ικανοποιείται ποτέ. Αναφορικά με την «επιθυμία» της μητέρας η απόρριψη του «οιδιποδείου συμπλέγματος» και των αιμομικτικών τάσεων, την καθιστούν ανικανοποίητη. Επίσης η «έλλειψη» που αισθάνεται σε νηπιακή ηλικία λόγω της εξάρτησής του από τους γονείς του, δεν ικανοποιείται, παρά μόνο στιγμιαία. Τέλος η προσπάθειά του να περιγράψει στον άλλον την εικόνα που έχει σχηματίσει στο «φαντασιακό» για τον εαυτό του και τα αντικείμενα που τον περιβάλλουν, αποτυγχάνει και πάλι, λόγω παρεμβολής της γλώσσας (Fink, 2016, σελ. 18, 34-39, 67-72; Lacan, 1973/1982, σελ. 224-237, 245).

Συμπερασματικά, ο Lacan διαφοροποιείται από τον Freud και θεωρεί ότι η «επιθυμία» δεν ικανοποιείται. Ως αιτία θεωρεί το γεγονός ότι στηρίζεται ακριβώς στην «έλλειψη». Χωρίς την «έλλειψη», «επιθυμία» για το Lacan δεν υπάρχει.

Επιθυμία-Απόλαυση-Συμβολικό-Διάφυλη σχέση

Προχωρώντας λοιπόν προς την κατανόηση της σεξουαλικής πραγματικότητας που βιώνουν οι άνθρωποι, ο Lacan αντιπαραθέτει την έννοια της «επιθυμίας» με εκείνη της απόλαυσης. Η «επιθυμία» είναι πάντα ανικανοποίητη και πάντα η «επιθυμία του άλλου». Η απόλαυση από την άλλη, είναι η πραγματικότητα της

σεξουαλικής πράξης³ και είναι πάντα απόλαυση του ενός (Dethy , 1991/2000, σελ. 148; Περτέση, 2013, σελ. 103,109;).

Ο Lacan διαπιστώνει δε διάσταση της απόλαυσης ανάμεσα σε άνδρες γυναίκες. Ο τρόπος με τον οποίο απολαμβάνουν οι άντρες είναι διαφορετικός από τον τρόπο με τον οποίο οι γυναίκες βιώνουν την απόλαυση.

Για τους άντρες η «επιθυμία» και η σεξουαλική απόλαυση είναι άμεσα συνδεδεμένη με τη «φαλλική απόλαυση» και προέρχεται μέσω των γεννητικών τους οργάνων. Εκκινώντας από το «φαντασιακό» και την «επιθυμία», η απόλαυση για τους άνδρες ορίστηκε ως η ικανότητα κάποιου να απολαμβάνει χωρίς όριο. Όμως αυτή η επιθυμία παραμένει στο «φαντασιακό». Η αιτία; Παρεμβάλλεται το «συμβολικό»: Ο «ευνουχισμός» μέσω της γλώσσας που συνεπάγεται διαχωρισμό ψυχής και σώματος. Στην ανάγκη του να είναι μέρος του κόσμου και να εκφράσει την «επιθυμία» του, ο άνθρωπος αναπτύσσει το λόγο. Έτσι όμως χάνει ένα μέρος της απόλαυσης του, αφού η «επιθυμία», μη δυνάμενη να εκφρασθεί πλήρως, μένει ανικανοποίητη (Badiou, Cassin, 2010/2017; Fink, 2016, σελ. 35-36, 98).

Τον ευνουχισμό βέβαια δεν υφίστανται μόνο οι άνδρες, αλλά και οι γυναίκες. Η διαφοροποίηση είναι πως σχετικά με την απόλαυση, ενώ για τους άνδρες συνδέεται με τη «φαλλική λειτουργία», για τις γυναίκες η απόλαυση μπορεί να συνδέεται με τη «φαλλική λειτουργία», αλλά όχι αποκλειστικά μόνο με αυτή. Ορισμένες μπορούν επίσης, κατά το Lacan, να βιώσουν και μια «παραπληρωματική» απόλαυση που όμως δεν είναι σε θέση ούτε να την ερμηνεύσουν ούτε να την εκφέρουν μέσω της ομιλίας (Fink, 2016, σελ. 98-100; Περτέση, 2013, σελ. 107-108).

Άρα, ενώ υπάρχουν δύο τρόποι απόλαυσης τουλάχιστον, μέσω της γλώσσας μπορούμε να περιγράψουμε μόνο τον έναν. Για τον άλλο τρόπο, οι άνθρωποι δε γνωρίζουν τίποτα και αναγκάζονται να ερμηνεύουν την απόλαυση μόνο με βάση την

³ Δεν πρέπει να συγχέεται το «πραγματικό» με την πραγματικότητα. Το «πραγματικό» είναι μια κατάσταση στην οποία δεν έχουμε πρόσβαση, ενώ η πραγματικότητα μια κατάσταση ορατή. (Dethy. 1991/2000, σελ. 129)

αναφορά στη «φαλλική λειτουργία». Ο δεύτερος όμως τρόπος απόλαυσης συνεχίζει να υπάρχει και να επαναλαμβάνεται. Η πορεία λοιπόν της σεξουαλικής σχέσης, αναφορικά με την απόλαυση, ομοιάζει με τον ορισμό που δόθηκε για το «πραγματικό», ήτοι ο άνθρωπος δεν έχει πρόσβαση σε αυτό, αλλά επειδή εξακολουθεί να συμβαίνει, καθιστά την συγκεκριμένη εμπειρία τραυματική. Λόγω του παραλληλισμού της σεξουαλικής σχέσης με το «πραγματικό», ο Lacan διατύπωσε την άποψη ότι «δεν υπάρχει διάφυλη σχέση» (Περτέση, 2013, σελ. 101, 106-107).

Με βάση όλα όσα προαναφέρθηκαν για την προβολή της ιδανικής εικόνας του «Εγώ» στον άλλον, την «παραπληρωματική απόλαυση» της γυναίκας και τη διάσταση απόλαυσης ανάμεσα στα δύο φύλα εν γένει, παρατηρούνται αντίστοιχα και διαφορετικοί τρόποι με τους οποίους οι άνδρες και οι γυναίκες απολαμβάνουν και ερωτεύονται.

Μέσα από το σχηματισμό του ιδανικού «Εγώ», με τη συνδρομή του προτύπου που αντλεί ο άνθρωπος από το οικογενειακό περιβάλλον, παρατηρείται ότι οι άνδρες έχουν την τάση να αναλαμβάνουν κατά το σχηματισμό της ανάπτυξης της ταυτότητάς τους το ρόλο του προσώπου που θα εμπνέει θαυμασμό και φόβο, αλλά αντίστοιχα και να αντλούν όσο το δυνατόν περισσότερη απόλαυση μπορούν (Salecl, 2000, σελ. 298-306). Το τελευταίο παρατηρείται και στην τάση των ανδρών να αναζητούν την απόλαυση χωρίς τη σύναψη δεσμού, αναζητώντας όσο το δυνατόν περισσότερες συντρόφους (Fink, 2016, σελ. 97-98).

Αντίθετα οι γυναίκες εμφανίζονται να κατανοούν περισσότερο την «έλλειψη» η οποία διακατέχει την ανθρώπινη ύπαρξη, ούσες περισσότερο συμφιλωμένες μαζί της. Για το λόγο αυτό, πέρα από τη «φαλλική απόλαυση», αναζητούν να παραμένουν το αντικείμενο της «επιθυμίας» του άλλου, θυσιάζοντας πολλές φορές τη σωματική απόλαυση (Salecl, 2000, σελ. 307-313). Αυτό συμβαίνει κατά τον Lacan διότι μέσα από τη λειτουργία του «φαντασιακού» και της επιθυμίας, το να έχω φαλλό σημαίνει ότι υπάρχει ένα άλλο υποκείμενο, το οποίο θα επιβεβαιώνει ότι έχω το φαλλό στην τάξη της γλώσσας και της ομιλίας. Το υποκείμενο δηλαδή το οποίο οι άνδρες κατά τη σεξουαλική πράξη θα κοιτάζουν, θα προβάλλουν την «επιθυμία» τους και θα βλέπουν μια ολοκληρωμένη εικόνα του εαυτού τους. Τον ρόλο αυτό θα έπρεπε να

εκπληρώνουν οι γυναίκες, πράγμα όμως αδύνατο αφού οι γυναίκες δε διαθέτουν φαλλό. Επειδή ακριβώς όμως πρέπει να επιτελέσουν αυτό το ρόλο στον οποίο εκ των πραγμάτων είναι αδύνατο να ανταποκριθούν, οι γυναίκες «υποδύονται» το ρόλο του φαλλού ώστε να συντηρούν την ανδρική επιθυμία. (Butler, 1990/2009, σελ. 72-76).

Ερωτας-Αγάπη

Γίνεται κατανοητό πως ο άνθρωπος βιώνοντας συνεχώς την κατάσταση της «έλλειψης», βρίσκεται σε μια συνεχή αναζήτηση εύρεσης τρόπων να την καλύψει. Είναι εξαιρετικά δύσκολο, μέσω της απόλαυσης και μόνο να μην εντάξει ο άνθρωπος τον άλλον στους «ναρκισσιστικούς στόχους» που έχει αναπτύξει στη φαντασία του για τον εαυτό του. Ο κίνδυνος δε που ελλοχεύει είναι μεγάλος. Στην αρχή της ερωτικής σχέσης, οι άνθρωποι επιθυμούν να αντιληφθούν μέσω του άλλου, τον εαυτό τους. Αρχικά στον άλλο προβάλλουν το σώμα τους, όπως ο μικρός άνθρωπος στον «καθρέφτη». Στη συνέχεια αναπτύσσουν το λόγο για να προβάλλουν όλες τους τις επιθυμίες και την εικόνα για τη ζωή τους στον άλλον. Αναζητούν από τον άλλον να τις αναγνωρίσει, να τις πραγματοποιήσει. Ο έρωτας λοιπόν είναι αυτό που ο άνθρωπος φαντάζεται ότι πρόκειται να ικανοποιήσει ο άλλος. Κινδυνεύει όμως στην προσπάθεια του αυτή να παραβλέψει τον άλλον, τις δικές του ανάγκες και επιθυμίες και να απαιτεί μόνο να τον επιθυμούν και να τον αγαπούν, να εξαναγκάσει δηλαδή τον άλλον να υπηρετεί και να συντηρεί τη φαντασίωσή του (Dethy, 1991/2000, σελ. 150-151, 185; Fink, 2016, σελ. 36-37, 88).

Η σχέση όμως των δυο φύλων μέσω της σεξουαλικής πράξης επαναλαμβάνεται. Δεν παραμένει στο «φαντασιακό». Επαναλαμβάνεται ως εμπειρία τραυματική για τον άνθρωπο, ερχόμενη σε αντιδιαστολή με το «φαντασιακό» και τον έρωτα. Η αγάπη για το Lacan, είναι ένα απροσδόκητο γεγονός, που γεφυρώνει αυτό το χάσμα. Είναι σε θέση να υπερβαίνει την επιθυμία και την ανάγκη για προβολή του «Εγώ» μέσα από τον άλλον. Αντίθετα σημαίνει ότι παραδέχεται ο άνθρωπος την «έλλειψή» του. Οι άνθρωποι αγαπούν ο ένας τον άλλον για όλες αυτές τις «ελλείψεις» που ο καθένας ατομικά αισθάνεται και φοβάται να αποκαλύψει. Μέσω της αγάπης, της αμοιβαίας αγάπης, η αγάπη για τον άλλον σημαίνει αγάπη για τις «ελλείψεις» του, αποδοχή της «έλλειψης» ως συστατικού της ανθρώπινης ύπαρξης,

άρα αποδοχή από τον άνθρωπο και του ίδιου του εαυτού του (Dethy, 1991/ 2000, σελ. 182-185; Fink, 2016, σελ. 39-40, 88).

Διάφυλη σχέση και κοινωνικοί παράμετροι

Ο άνθρωπος γεννιέται και αναπτύσσει τον χαρακτήρα του ως μέλος μιας κοινωνίας. Ακόμη και εάν το ασυνείδητο επηρεάζει τη ζωή του σε μεγάλο βαθμό, δε μπορεί να αμφισβητηθεί πως τον ψυχισμό του επηρεάζει και η κοινωνική αλληλεπίδραση.

Η θέση της κοινωνίας στο ζήτημα της διάφυλης σχέσης, έδινε για αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα υπεροχή στον ανδρικό ρόλο. Βέβαια όπως έχει αναφερθεί σε προηγούμενο κεφάλαιο, η κοινωνική θέση των ανδρών δεν υπερτερούσε πάντοτε έναντι των γυναικών (Adler, 1927/2020, σελ. 150).

Για να στηρίξουν και να διατηρήσουν τη θεωρία για την κατωτερότητα των γυναικών πολλές απόψεις έχουν υποστηριχθεί και ποικίλλουν από την ήσσονα πνευματική ανάπτυξη του γυναικείου εγκεφάλου έως και τη σωματική αδυναμία (Adler, 1927/2020, σελ. 155-159).

Με βάση λοιπόν τα σημερινά δεδομένα και την μη αμφισβητούμενη κοινωνική εύνοια που αποδίδεται στο ρόλο του άνδρα, θα αναλυθεί και η διαμόρφωση της σχέσης των δύο φύλων.

Ήδη από μικρή ηλικία, το κάθε παιδί βιώνει αυτή τη διάκριση των ρόλων. Αισθάνεται τον πατέρα του ως τον αρχηγό της οικογένειας και συνδέει τη μητέρα με τις οικιακές εργασίες. Ακόμα και στο συναισθηματικό τομέα, η διάκριση συνεχίζεται. Ο άνδρας είναι ο ισχυρός, που δεν πρέπει να λυγίζει και να εκδηλώνεται συναισθηματικά. Αντίθετα, η γυναίκα είναι η πιο ευάλωτη. Ως δέκτης αυτών των αντιλήψεων το παιδί υιοθετεί αυτές τις αρχές που θα καθορίσουν και την ανάπτυξη του χαρακτήρα του. Ειδικά στο αγόρι που μεγαλώνει σε ένα τέτοιο περιβάλλον, επιβάλλεται να αποτάξει οποιαδήποτε συμπεριφορά δεν ταιριάζει με τα καθιερωμένα πρότυπα και δημιουργείται η ανάγκη συνεχούς απόδειξης και επιβεβαίωσης της ανδρικής του ταυτότητας (Adler, 1927/2020, σελ. 148-155). Με τα προλεχθέντα συγκλίνει και η αναπτυξιακή-γνωστική θεωρία του Kohlberg, που υποστήριξε ότι το μικρό παιδί υιοθετεί τον τρόπο με τον οποίο θα συμπεριφέρεται, αφού πρώτα

κατηγοριοποιηθεί κοινωνικά ως αρσενικό ή θηλυκό αντίστοιχα (Bem, 1981, σελ. 354).

Μεταβαίνοντας λοιπόν και στην ερμηνεία της συμπεριφοράς του μικρού κοριτσιού, παρατηρείται πως και αυτό επηρεασμένο από την προκαθορισμένη κοινωνικά κατώτερη θέση του, αντιδρά ποικιλοτρόπως. Διαπιστώνεται ότι υπάρχουν γυναίκες, που μεγαλώνοντας για να παγιώσουν το ρόλο τους στην κοινωνία υιοθετούν την ενδεδειγμένη ανδρική συμπεριφορά, απορρίπτοντας οτιδήποτε θυμίζει κοινωνικά το ρόλο της γυναίκας. Άλλες πάλι γυναίκες αποδέχονται το κοινωνικό τους πεπρωμένο, αναγνωρίζοντας την ανδρική υπεροχή, ενώ άλλες εάν και δε συμφωνούν, δεν έχουν τη δύναμη να αντισταθούν. Αναμενόμενο λοιπόν η δεύτερη κατηγορία γυναικών να είναι ανασφαλείς και οι επιδόσεις τους στα κοινωνικά δρώμενα να είναι κατώτερες από εκείνες των ανδρών, αποτελώντας το έρεισμα για να συνεχισθεί ο μύθος της γυναικείας κατωτερότητας (Adler, 1927/2020, σελ. 157-164).

Βεβαίως όλη αυτή η διαδικασία διαμόρφωσης χαρακτήρων και ρόλων συνεχίζεται. Οι άνδρες και οι γυναίκες που έχουν ενστερνισθεί τις παραπάνω συμπεριφορές θα τις μεταβιβάσουν και στα παιδιά τους, δημιουργώντας έτσι ένα φαύλο κύκλο. Ο πατέρας θα φροντίζει να απαιτεί την προνομιακή θέση στο σπίτι και η σύζυγος από την άλλη μεριά ή θα υποκύπτει στην απαίτηση αυτή ή θα επιδιώκει συνεχώς να αποδείξει ότι η ίδια και όχι ο άνδρας θα είναι η αρχηγός της οικογένειας (Adler, 2020, σελ. 166-174).

Μέσα από αυτή τη διαδικασία ένα είναι το αναπόφευκτο. Τα δυο φύλα, ακόμα και αν προσπαθούν να υπερβούν το κοινωνικό πρότυπο, καταφεύγουν σε ατοπήματα, ευρισκόμενα σε ένα συνεχή και άκαρπο ανταγωνισμό.

Στην σημερινή καπιταλιστική κοινωνία έρεισμα της καλλιέργειας του εν λόγω ανταγωνισμού, αποτελούν οι διακριτές διαφορές που εμφανίζει ο καταμερισμός εργασίας μεταξύ ανδρών και γυναικών. Στην αρχή, στις κοινωνίες πριν τον καπιταλισμό, ο κύριος χώρος δραστηριοποίησης της γυναίκας για την οικονομική συμβολή της στην κοινωνία ήταν το σπίτι, λόγω του ρόλου της στην τεκνοποιία και την ανατροφή των παιδιών. Με την ανάπτυξη του καπιταλισμού αυξήθηκε η ανάγκη για θέσεις εργασίας, παραμερίσθηκε η ανάγκη ενίσχυσης του νοικοκυριού και δημιουργήθηκαν θέσεις εργασίες υποδεέστερες από τις υπάρχουσες στις οποίες

αξιοποιήθηκαν οι γυναίκες. Μπορεί ο ρόλος τους στην οικιακή συνεισφορά να παραμερίστηκε για χάρη της οικονομίας, οι ίδιες οι γυναίκες όμως δεν έπαψαν να έχουν την ευθύνη για τη συντήρηση του νοικοκυριού και την ανατροφή των παιδιών. Αυτό συνεπάγεται έως και σήμερα να είναι επιφορτισμένες με διαφορετικά καθήκοντα, τα οποία τις δυσκολεύουν να αφοσιωθούν στην εργασία τους, δυσχεραίνοντας έτσι και τον κοινωνικό τους αγώνα για ισότητα στα εργασιακά δικαιώματα, αλλά και στα δικαιώματά τους εν γένει (Odih, 2007, σελ. 178-182). Το γεγονός αυτό οδηγεί σε ρήξη τα δυο φύλα και αναπαράγει μια συνεχή σύγκριση που θρέφει και συντηρεί τη ρήξη στη διάφυλη σχέση.

Στόχος όμως δεν είναι η υπεροχή του ενός ή του άλλου. Ο άνθρωπος νοιώθει την ανάγκη να εντάσσεται σε ένα κοινωνικό σύνολο και εν συνεχεία μέσα από αυτό να ξεχωρίζει και να εκπληρώνει ένα στόχο (Adler, 1927/2020, σελ. 149). Αυτό όμως δεν μπορεί να επιτυγχάνεται με την υιοθέτηση ρητορικής και πρακτικής μίσους απέναντι στο συνάνθρωπο, θύμα των οποίων είναι και η διάφυλη σχέση.

Το ζητούμενο δεν είναι η υπεροχή, αλλά η συμφιλίωση με το χαρακτήρα του καθενός, ο οποίος καλώς ή κακώς έχει δομηθεί και με βάση τα κοινωνικά πρότυπα. Μέσα από τη διαδικασία αυτή της αποδοχής θα προκύψει η ειλικρινής δόμηση των μεταξύ τους σχέσεων (Adler, 1927/2020, σελ. 174-178).

Σχέση των δυο φύλων στην εποχή της τεχνολογίας

Νέα Μέσα-Ταυτότητα-Σχέσεις

Στη σημερινή εποχή της τεχνολογίας και στην κοινωνία της πληροφορίας τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης αποτελούν πλέον μέρος της καθημερινότητας όλων, ανεξαρτήτως οικονομικής κατάστασης και κοινωνικής θέσης. Οι άνθρωποι έχουν όλα τα μέσα για να επιτύχουν το μέγιστο της επικοινωνίας, να μην χωρίζουν τις ανθρώπινες σχέσεις οι αποστάσεις και ο χρόνος. Είναι όμως αυτό που όντως συμβαίνει, ή το γεγονός ότι έχουν στη διάθεσή τους όλα τα υλικά μέσα, τους εφησυχάζει και απλώς επικοινωνούν για να επικοινωνούν;

Σε καμία περίπτωση, δεν αμφισβητούνται τα προτερήματα της τεχνολογίας, τίθεται όμως το ερώτημα εάν ο σκοπός των μέσων μαζικής επικοινωνίας είναι όντως να φέρουν τους ανθρώπους πιο κοντά ή αν τελικά τους απομακρύνουν περισσότερο. Η απάντηση δεν είναι εύκολη και προφανώς υπάρχουν πολλές παράμετροι που πρέπει

να σταθμιστούν πριν εξαχθεί κάποιο συμπέρασμα. Μια από αυτές τις παραμέτρους είναι η αξιολόγηση των μέσων επικοινωνίας από ψυχολογική και ψυχαναλυτική σκοπιά, ο τρόπος δηλαδή με τον οποίον οι προαναφερθείσες επιστήμες, ερμηνεύουν την επιρροή των μέσων στους ανθρώπους, στις μεταξύ των σχέσεις, με σύγχρονα παραδείγματα, όπως η χρήση του Facebook, του Instagram, των online video games και των εφαρμογών διαδικτυακών γνωριμιών, ως νέα μορφή σύναψης σχέσεων.

Ειδικότερα ως προς τη σχέση των δύο φύλων και τον τρόπο με τον οποίο εκείνη παρουσιάζεται από τα Νέα Μέσα, πλέον, τουλάχιστον εκ πρώτης όψεως, τα δυο φύλα δεν εμφανίζονται ως άνισα μεταξύ τους. Οι γυναίκες εμφανίζονται και εκείνες δυναμικές και διεκδικητικές, ωστόσο ορισμένες φορές επισημαίνεται έστω και πлагίως μια ανδρική υπεροχή. Δεν είναι αυτό όμως που προσδιορίζει τα Νέα Μέσα. Είναι η δύναμη της εικόνας. Μέσα από το διαδίκτυο κυρίως εκτίθενται οι ζωές των διασήμων και η άψογη εικόνα τους και γενικά παροτρύνεται ο άνθρωπος για αυτοπροβολή της προσωπικότητας και της ζωής του. Για το λόγο αυτό οι άνδρες παρουσιάζονται πλέον να επιμελούνται πολύ περισσότερο την εμφάνιση τους σε σχέση με παλαιότερα, ενώ ταυτόχρονα άνδρες και γυναίκες επιδεικνύουν ιδιαίτερη προσοχή στη φροντίδα των σωμάτων και της εμφάνισής τους (Gauntlett, 2008, 97-98, σελ. 123) .

Είναι επίσης γνωστό ότι η σημερινή κοινωνία επιτάσσει έναν πιο «ελεύθερο» και «ρευστό» τρόπο ζωής, με ιδιαίτερη έμφαση στο σεξουαλικό προσανατολισμό, ο οποίος δε θα μπορούσε να αφήσει ανεπηρέαστη και τη διάφυλη σχέση (Gauntlett, 2008, σελ. 143). Οι χρήστες δε του Διαδικτύου που ολοένα πληθαίνουν εντάσσονται σε όλες σχεδόν τις ηλικιακές ομάδες, από μικρά παιδιά και εφήβους έως ενήλικες. Στο Διαδίκτυο οι άνθρωποι βρίσκουν τον τρόπο να προβάλλουν τον εαυτό τους, να αναζητήσουν ανθρώπους με κοινά ενδιαφέροντα, να αναζητήσουν πρότυπα και κατ' επέκταση να διαμορφώσουν και την προσωπικότητά τους . Στο σχηματισμό των διαδικτυακών προφίλ, το πρώτο και βασικό μέλημα των χρηστών είναι η δημοσίευση προσωπικής τους φωτογραφίας. Με τον τρόπο αυτό παρουσιάζουν τον εαυτό τους στους άλλους, δημιουργώντας την πρώτη εντύπωση. Εν συνεχεία, το Διαδίκτυο προσφέροντας στους χρήστες τη δυνατότητα για επεξεργασία των φωτογραφιών και διόρθωση των τυχόν ατελειών, τόσο περισσότερες δυνατότητες τους έδινε να

αυξάνουν με τη δύναμη της επεξεργασίας της εικόνας τη δημοτικότητά τους (Newman, 2015, σελ. 222-223).

Στο πλαίσιο επεξεργασίας της εικόνας του εαυτού, σχηματίζεται και η αντίληψη των ανθρώπων για τη σεξουαλική τους ταυτότητα και το κοινωνικά προσδιορισμένο φύλο. Σύμφωνα με τη «θεωρία του σχήματος του φύλου» (Gender Schema Theory) της Bem ήδη από μικρή ηλικία το αγόρι ή το κορίτσι αντιλαμβάνεται το «σχήμα» που βιολογικά-ανατομικά η κοινωνία ορίζει για το φύλο του, αλλά και το αντίθετο φύλο, ενώ παράλληλα το «σχήμα» αυτό το οδηγεί να επιλέξει και να οργανώσει όλες τις συμπεριφορές που καθορίζονται κοινωνικά για το φύλο του. Με τον τρόπο αυτό οι άνθρωποι κατηγοριοποιούνται με βάση το φύλο (1981, σελ. 335; 1983, σελ. 602-604). Όπως επίσης παρέθεσαν οι Oosten, Vandenbosch & Peter, στην έρευνά τους, τα τελευταία χρόνια ενδιαφέρον παρουσιάζει ο τρόπος που αρκετοί έφηβοι αντιλαμβάνονται το ρόλο του φύλου και της κατασκευής σεξουαλικής ταυτότητας. Ο τρόπος αυτός είναι εκθέτοντας θελκτικά μέρη του σώματός τους. Τα κορίτσια συγκεκριμένα αντιλαμβάνονται το ρόλο του θηλυκού με το να προσελκύουν το ανδρικό βλέμμα και να δείχνουν διαθέσιμες, ενώ τα αγόρια θέλουν να δείχνουν όσο πιο αρρενωποί γίνεται μέσω του σώματός τους (2017, σελ. 149-150).

Αυτή λοιπόν η δύναμη της εικόνας, αυτή η επιθυμία να γίνει ο άνθρωπος αποδεκτός, που μέσα από το Διαδίκτυο καλλιεργείται από τον αριθμό των «likes» ή των «followers», είναι σε θέση να διαμορφώσει και τα πρότυπα των ρόλων του θηλυκού και του αρσενικού όπως αναφέρθηκε στη θεωρία του «σχήματος του φύλου» (Newman, 2015, σελ. 224). Στο Διαδίκτυο λοιπόν υπάρχει πληθώρα εικόνων για να επιλέξει ο χρήστης και να ταυτιστεί σχετικά με το ρόλο του φύλου στη σημερινή κοινωνία, αλλά και παράλληλα του δίνεται η δυνατότητα, όχι μόνο να προβάλλει απλώς τα δικά του διακριτά χαρακτηριστικά του φύλου του, αλλά να και προβάλλει μια εξιδανικευμένη εικόνα του εαυτού του (Oosten et al., 2017, σελ. 149-151).

Παράδειγμα ενδεικτικό στο χώρο του Διαδικτύου, όχι μόνο της επίδρασης στο άτομο, αλλά και στις σχέσεις μεταξύ των φύλων, είναι το φαινόμενο του online dating, δηλαδή της χρήσης των μέσων ως τρόπο παρουσίασης της προσωπικότητας

με κινητήριο δύναμη το φλερτ ως και τη σύναψη δεσμού, την επιλογή ερωτικού συντρόφου μέσω των διάφορων εφαρμογών και site, των οποίων το εύρος και τα ιδιαίτερα γνωρίσματα θα αναλυθούν περαιτέρω.

Το online dating, μέσω των σχετικών διαδικτυακών εφαρμογών, εάν και είναι γνωστό από την δεκαετία του 1970 (Finkel, Eastwick, Karney, Reis, Sprecher, 2012, σελ. 9), βρίσκεται στην ακμή του τα τελευταία χρόνια. Ολοένα και περισσότεροι χρήστες τολμούν να δημιουργήσουν προφίλ σε εφαρμογές επιδιώκοντας να γνωρίσουν και να προσεγγίσουν το εν δυνάμει ταίρι τους μέσω αυτών.

Οι τρόποι για να προβεί κανείς σε διαδικτυακές γνωριμίες ποικίλουν. Μπορούν να λαμβάνουν χώρα μέσω διαδικτυακών προσωπικών αγγελιών (online personal advertisement sites), όπου οι χρήστες δημιουργούν προφίλ σε site, εξαίροντας τα χαρακτηριστικά τους, αλλά και δηλώνοντας πώς επιθυμούν τον ιδανικό σύντροφο. Επιπρόσθετα, υπάρχουν site που χρησιμοποιούν αλγόριθμους για να ταιριάζουν τους χρήστες, ενισχύοντας την αποτελεσματικότητά τους, με επιστημονικές μεθόδους. Ενδεικτικό παράδειγμα είναι το eHarmony, που εισήγαγε την συγκεκριμένη καινοτομία, την οποία ακολούθησαν και τα περισσότερα site στη συνέχεια. Τέλος ο πιο πρόσφατος και διαδεδομένος σήμερα τρόπος είναι οι εφαρμογές που υπάρχουν στα κινητά τηλέφωνα, τα οποία πλέον αποτελούν μέρος της καθημερινότητας όλων. (Lutz, Ranzini, 2017, σελ. 2). Οι εφαρμογές εστιάζουν περισσότερο σε εξωτερικά χαρακτηριστικά, όπως και στην εύκολη προσβασιμότητα, στην αναζήτηση δηλαδή χρηστών που βρίσκονται σε κοντινή απόσταση μεταξύ τους. Οι πιο δημοφιλείς από τις προαναφερθείσες είναι το Badoo, το Zoosk και το Tinder, που πλέον χρησιμοποιείται παγκοσμίως από τους περισσότερους νέους χρήστες (Ward, 2016, σελ. 1647).

Στον ψηφιακό λοιπόν κόσμο των γνωριμιών, η μελέτη της προσωπικότητας αποτελεί αφετηρία για να αποκρυπτογραφηθεί ο τύπος των ανθρώπων που χρησιμοποιούν το online dating ως νέα μέθοδο εύρεσης συντρόφου. Οι χρήστες λοιπόν σύμφωνα με έρευνα των Blackhart, Fitzpatrick, Williamson (2014) παρουσιάστηκαν από τη μία μεριά ιδιαίτερα εξωστρεφείς και λάτρεις των νέων εμπειριών, αλλά υπήρξαν και οι εσωστρεφείς χαρακτήρες, που ήταν αρκετά ντροπαλοί για να συναναστραφούν τον άλλον σε ένα χώρο εκτός internet. Οι

συγκεκριμένοι χρήστες φάνηκε να είχαν χαμηλή αυτοπεποίθηση και να διακατέχονταν από υψηλό φόβο απόρριψης. (σελ. 114-115)⁴

Από τις δύο κατηγορίες λοιπόν, οι τολμηροί χρήστες του online dating, βλέπουν το χώρο αυτό ως μια καινοτόμο εμπειρία, ως μια ενδιαφέρουσα εναλλακτική σ' έναν καινούριο ψηφιακό κόσμο που ανοίγεται μπροστά τους, αδημονώντας όχι τόσο να βρουν έναν σύντροφο εφ' όρου ζωής, αλλά να βιώσουν πρωτόγνωρες εμπειρίες και να προβούν ίσως και στο επόμενο βήμα του online dating, που δεν είναι άλλο από ένα απόλυτα ψηφιακό ραντεβού με το ταίρι τους, σε ένα ψηφιακό περιβάλλον πλήρως προσομοιωμένο με ένα ραντεβού δια ζώσης. (Epstein, 2007, σελ. 35).

Από την άλλη μεριά, οι χρήστες, οι λιγότερο κοινωνικοί και εσωστρεφείς, φαίνεται πως νιώθουν άνετα να μιλούν σε άλλους πίσω από την οθόνη του υπολογιστή, γιατί αυτό τους επιτρέπει να παρουσιάζουν τον εαυτό τους, όπως εκείνοι θέλουν και να αναδείξουν τα χαρακτηριστικά εκείνα που θεωρούν πιο ελκυστικά, τους μειώνει το άγχος που αντιμετωπίζουν σε δια ζώσης συναντήσεις και τους δημιουργεί την ψευδαίσθηση της οικειότητας με τον άλλο χρήστη (Blackhart, et al., 2014, σελ. 115).

Πέρα από τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των χρηστών του online dating, χρήσιμο είναι να αναφερθούν και οι λόγοι που οδηγούν πολλές φορές τους χρήστες να δημιουργήσουν προφίλ σε online dating site και εφαρμογές. Ενδεικτικά αναφερόμενοι λόγοι μπορεί να είναι ένας πρόσφατος χωρισμός, το αίσθημα της

⁴ Να σημειωθεί ότι οι περισσότερες έρευνες συγκλίνουν ως προς το προφίλ και τα χαρακτηριστικά των χρηστών online dating. Η έρευνα των Finkel, E.J, Eastwick, P.Wm, Karney, B.R, Reis, H.T, Sprecher, S (2012) : Online Dating : A Critical Analysis From The Perspective of Psychological Science. *Psychological Science in the Public Interest* 13 (1), 3-66, DOI : 10.1177/1529100612436522, παρουσιάζει ακριβώς τα ίδια χαρακτηριστικά χρηστών ως προς τους εσωστρεφείς και τους εξωστρεφείς.

μοναξιάς, μια πρόσφατη μετακόμιση, ακόμα και ο πειραματισμός με τη σεξουαλική τους ταυτότητα (Finkel, et al., 2012, σελ. 14).

Ακόμη ενδιαφέρον είναι και ο τρόπος που οι χρήστες παρουσιάζουν τον εαυτό τους στον άλλο, είτε πρόκειται για γνωριμία μεταξύ ομοφυλοφίλων είτε μεταξύ ετεροφυλόφιλων. Οι περισσότερες έρευνες συγκλίνουν στον τρόπο που περιγράφουν οι χρήστες τον εαυτό τους. Συγκεκριμένα παρατηρήθηκε πως οι περισσότεροι άνδρες συνήθως παρουσίαζαν τον εαυτό τους με μεγαλύτερο ύψος από το πραγματικό, πρακτική που ακολουθούσαν και για το εισόδημά τους. Οι γυναίκες δε, συνήθως ψεύδονταν για το βάρος και την ηλικία τους. Κατά γενική ομολογία, οι χρήστες που ήταν ιδιαίτερα κοντοί ή ιδιαίτερα παχείς το απέκρυπταν. Συμπερασματικά, παρουσιάστηκε η τάση να δημιουργούν μια πιο βελτιωμένη εικόνα για τον εαυτό τους, υπερτονίζοντας τα θετικά τους στοιχεία, πολλές φορές εξιδανικεύοντάς τα σε κάποιο βαθμό, ενώ αποσιωπούσαν τα αρνητικά (Blackhart et al., 2014, σελ. 114; Epstein, 2007; Finkel et al 2012). Στο συγκεκριμένο σημείο, πρέπει να τονισθεί πως ο φόβος για την πιθανότητα να κρύβεται κάποιος ψυχοπαθής ή κακοποιός πίσω από την οθόνη του υπολογιστή ελλοχεύει και σήμερα (Epstein, 2007), όχι όμως στην έκταση που συνέβαινε στο παρελθόν. Οι χρήστες είναι επιφυλακτικοί, αλλά το γεγονός ότι όλο και περισσότεροι χρησιμοποιούν τις εφαρμογές και τα site τους εφησυχάζει.

Αναφορικά με τον τρόπο λειτουργίας των διαδικτυακών γνωριμιών, σύμφωνα με την έρευνα του Ward (2016) ειδικά στα μεγάλα αστικά κέντρα, οι χρήστες αναζητούσαν το ταίρι τους με βάση την τοπική απόσταση, αναζητούσαν δηλαδή τους χρήστες που ήταν πιο κοντά τους. Σε αυτή τη νέα τάση έχουν προσαρμοστεί και οι περισσότερες νέες εφαρμογές, με πιο δημοφιλές το Tinder. Η συγκεκριμένη εφαρμογή, παρέχει περιορισμένες πληροφορίες για την προσωπικότητα των χρηστών και λειτουργεί με γνώμονα την εξωτερική εμφάνιση, αλλά και τους χρήστες οι οποίοι κατοικούν σε εγγύτερη γεωγραφική περιοχή. Επιτρέπει δηλαδή την εμφάνιση των προφίλ των χρηστών που βρίσκονται σε κοντινή απόσταση μεταξύ τους. Παράλληλα υπάρχει η προοπτική να αναζητήσουν τον χρήστη που τους ενδιαφέρει και με το προφίλ του στο Facebook (σελ. 1644-1645). Επιπλέον είναι μια εφαρμογή που δίνει τη δυνατότητα σε όποιον χρήστη διαθέτει κινητό τηλέφωνο, να έχει πρόσβαση σε αυτή, επιλύοντας έτσι το οικονομικό κώλυμα που πολλές φορές δημιουργούν τα

διάφορα site. Ο μόνος περιορισμός του είναι πως δεν περιέχει ενδείξεις που να μαρτυρούν συμβατότητα μεταξύ των χρηστών, αυτό όμως δεν εμποδίζει την εφαρμογή να έχει παγκόσμια απήχηση (Ward, 2016, σελ. 1647). Ανήκει λοιπόν στην τρίτη κατηγορία διάκρισης των μέσων του Online dating και είναι απολύτως εναρμονισμένη με την τεχνολογία της σημερινής εποχής.

Μετά τα διαδικτυακή γνωριμία και αφού παρέλθει ένα ικανοποιητικό χρονικό διάστημα επικοινωνίας μέσω μηνυμάτων, τίθεται και το ζήτημα της πρόσωπο με πρόσωπο συνάντησης. Στο σημείο αυτό, η έρευνα των Finkel et al. (2012) έδειξε ότι οι χρήστες απέρριπταν με περισσότερη ευκολία μιας τέτοιας συνάντησης, καθώς τους διευκόλυνε το γεγονός της σχετικής ανωνυμίας, αλλά και θεωρούσαν πιο εύκολη και λιγότερο αγενή την απόρριψη μέσω μηνύματος. Τέλος, δεν ήταν λίγοι οι χρήστες που αρέσκονταν και προτιμούσαν να συνεχίσουν το Online dating μέσω web cameras ή email. (σελ.18)

Πρέπει εδώ να διευκρινιστεί, ως κατακλείδα, πως ναι μεν οι χρήστες που γνωρίζονται από online dating εφαρμογές και site τείνουν να έχουν περισσότερες πιθανότητες συμβατότητας, αλλά δεν έχουν διεξαχθεί επαρκείς έρευνες για να μελετηθεί εάν οι σχέσεις αυτές δύνανται να αντέξουν στο χρόνο (Finkel et al., 2012, σελ. 10).

Εύλογα από τα προαναφερθέντα ευρήματα γεννάται το ερώτημα των λόγων για τους οποίους οι άνθρωποι επιλέγουν το διαδίκτυο για να καλύψουν τόσο σημαντικές πτυχές της ζωής τους, γιατί δηλαδή αποφεύγουν την κατά πρόσωπο επικοινωνία και χρησιμοποιούν για να αναπτύξουν την προσωπικότητά τους και να γνωρίσουν κάποιον ερωτικό σύντροφο, τον υπολογιστή ή το κινητό τους. Το εν λόγω ερώτημα επιχειρεί ο Nusselder (2009) να διερευνήσει μέσα από την ψυχαναλυτική προσέγγιση του ψηφιακού κόσμου.

Ψηφιακός έρωτας-Ψυχανάλυση

Σύμφωνα με το Lacan, το «πραγματικό» δεν υπάρχει, δεν είναι κάτι που μπορεί να εξηγηθεί με όρους. Άρα ο άνθρωπος, εάν και βιώνει τον πόνο ή το τραύμα που μπορεί να του προκαλεί το «πραγματικό», δε μπορεί να το αντιληφθεί και να το κατανοήσει. Για αυτό και ο καθένας ενεργοποιεί τη φαντασία του, ώστε να δημιουργήσει μια κατάσταση που προσομοιάζει στο «πραγματικό», να προσπαθήσει

δηλαδή να το εξηγήσει, σύμφωνα με τη δική του αντίληψη. Επομένως, αυτό που θεωρεί ο καθένας «πραγματικό», η πραγματικότητα δηλαδή, είναι ήδη επεξεργασμένη και εμποτισμένη από τη φαντασίωσή του, είναι δηλαδή υπό μια έννοια «ψηφιακή» (Nusselder, 2009, σελ. 84-87).

Ο χώρος που η φαντασία του ανθρώπου ενεργοποιείται στο έπακρο είναι σήμερα αυτός της τεχνολογίας και κυρίως του διαδικτύου. Μέσω της τεχνολογίας μπορεί ο άνθρωπος να προβεί σε ενέργειες που η πραγματικότητά του δεν θα του επέτρεπε, χωρίς να έχει κανένα αντίκτυπο. Μπορεί δηλαδή με τη χρήση του υπολογιστή να δει τις φαντασιώσεις του να παίρνουν «σάρκα και οστά», χωρίς αυτή η ενέργεια να έχει άμεση επίπτωση στον ίδιο. Αρκεί η δημιουργία ενός ψηφιακού χαρακτήρα σε ένα παιχνίδι, όπου ο ήρωας μπορεί να εκτίθεται σε κίνδυνο χωρίς να φοβάται για τη ζωή του, αφού με το πάτημα ενός πλήκτρου τον επαναφέρει στη ζωή (Nusselder, 2009, σελ. 83, 86). Κάτι αντίστοιχο, όχι βέβαια τόσο ακραίο, συμβαίνει και με τη δημιουργία ενός online dating προφίλ, όπου οι χρήστες που είναι ιδιαίτερα ανασφαλείς και παρουσιάζουν δυσκολίες να προσεγγίσουν τον άλλον στις διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις ή να μιλήσουν για τον εαυτό τους, μέσα από αυτή τη διαδικασία διευκολύνονται και αισθάνονται μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση. Μπορούν επίσης να απορρίπτουν ή να δέχονται την απόρριψη, χωρίς να φοβούνται τις επιπτώσεις, καθώς η σχετική ανωνυμία, αλλά και η ασφάλεια πως όλα αυτά δεν έχουν άμεση επίπτωση στην πραγματικότητά τους, απομακρύνει τα αρνητικά συναισθήματα, τα οποία, εάν αντίκριζαν το αντικείμενο της έλξης τους από κοντά, θα τους υπέβαλαν σε άγχος. Τα Μέσα δηλαδή παρέχουν τη δυνατότητα να αδρανοποιήσει ο άνθρωπος τη συνειδητοποίηση για τις προσωπικές του αδυναμίες και ανεπάρκειες, κάτι το οποίο δεν είναι απαραίτητα αρνητικό, αφού εξυπηρετεί την «αρχή της ευχαρίστησης»⁵, λειτουργώντας ως μια διαδικασία αποφόρτισης από τα

⁵ Σύμφωνα με την οποία οι ευχάριστες αισθήσεις δεν χαρακτηρίζονται από καταναγκασμό και διέγερση συναισθημάτων, σε αντίθεση με τις δυσάρεστες. Freud, S. (1939) *Το Εγώ και το Εκείνο*

αρνητικά συναισθήματα και πυροδοτώντας τη φαντασία να δημιουργήσει ένα πλαίσιο ωραιοποίησης των αγχογόνων καταστάσεων (Nusselder, 2009, σελ. 11-15, 87).

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τη θεωρία του «σταδίου του καθρέφτη» του Lacan, όπου ο μικρός άνθρωπος ενώ στην πραγματικότητα είναι ανήμπορος, μέσα από τον καθρέφτη βλέπει, ή ακόμα καλύτερα, φαντάζεται τον εαυτό του ως ολότητα, ως εύμορφο και πλήρως σχηματισμένο, γεγονός που του προσφέρει αγαλλίαση, έτσι και το διαδίκτυο είναι ο «καθρέφτης» του σύγχρονου ανθρώπου, το μέσο για να ενεργοποιηθεί η φαντασία του. Οι εικόνες δηλαδή που έχει φαντασιωθεί για τον εαυτό του, ολοκληρώνονται, πραγματοποιούνται στον ψηφιακό κόσμο (Nusselder, 2009, σελ. 84-85). Συγκεκριμένα στην περίπτωση του online dating, με βάση τις έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί σε σχέση με την προσωπικότητα και τα χαρακτηριστικά των χρηστών, επισημάνθηκε πως όλοι οι χρήστες είχαν την ανάγκη να σχηματίζουν το προφίλ τους υπερτονίζοντας τα θετικά τους σημεία, πολλές φορές δε παραλλάσσοντας χαρακτηριστικά, όπως το ύψος, η ηλικία και το βάρος. Διαπιστώνουν ακόμη ποια στοιχεία της προσωπικότητάς τους είναι περισσότερο ελκυστικά, τι χαρακτηριστικά θα ήθελε το πρόσωπο που τους ενδιαφέρει να έχουν, ενώ μπορούν να δοκιμάσουν διαφορετικό κάθε φορά τρόπο να προσεγγίσουν αυτόν που τους αρέσει (Blackhart et al., 2014, σελ. 114; Epstein, 2007; Finkel et al 2012) Ο υπολογιστής, το κινητό και η πρόσβαση στο διαδίκτυο λειτουργούν στη συγκεκριμένη περίπτωση με διττό σκοπό. Αρχικά, ως ένας τρόπος να καλύψουν οι χρήστες τις αδυναμίες που αισθάνονται και να δημιουργήσουν στη συνέχεια ψηφιακά, μια βελτιωμένη εκδοχή - ταυτότητα του εαυτού τους, δίνοντάς τους έτσι τη δυνατότητα να καταλάβουν τι θέλουν να είναι, νοιώθοντας με τον τρόπο αυτό ανακούφιση και αγαλλίαση, όπως ακριβώς και ο μικρός άνθρωπος στο «στάδιο του

(μτφρ. Μεραναίου , Κ. Α.). Αθήνα : Εκδόσεις Γκοβόστη, σελ 23. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1923).

καθρέφτη» του Lacan, αφού ό,τι δεν μπορεί να έχει ο άνθρωπος στην πραγματικότητα, μπορεί να το «κατασκευάσει» σε ένα ψηφιακό κόσμο (Nusselder, 2009, σελ. 11-12, 15, 84-85).

Αυτή λοιπόν η «έλλειψη» που αισθάνεται συνεχώς ο άνθρωπος είτε σε επίπεδο εμφάνισης, είτε σε επίπεδο προσωπικότητας, μπορεί να αναλυθεί και ψυχαναλυτικά. Ο Freud μέσα από το «χαμένο αντικείμενο» την όρισε ως την πρωταρχική απώλεια της απόλαυσης, που προσπαθεί να την ανακτήσει μέσα από τη φαντασίωση, η οποία είναι και η «κινητήριος δύναμη της επιθυμίας». Ο άνθρωπος μέσω της αναζήτησης τρόπων ικανοποίησης των «σεξουαλικών ορμών» και την «εκλογή αντικειμένου», προσπαθεί να αναπληρώσει αυτή την πρωταρχική αίσθηση «ελλείψεως» (1915/2005, σελ. 20-25). Σε αντίθεση με τον Freud, ο Lacan θεωρεί πως η «επιθυμία» δεν ικανοποιείται ποτέ και ο άνθρωπος βρίσκεται σε συνεχή αναζήτηση τρόπων εκπλήρωσης της (Nusselder, 2009, σελ. 133-135). Ο ψηφιακός χώρος είναι ο μόνος χώρος που ο άνθρωπος μπορεί να δει τις φαντασιώσεις του να πραγματοποιούνται μέσα στην οθόνη. Δηλαδή ο χρήστης που είναι αντικοινωνικός ή θεωρεί τον εαυτό του άσχημο παραδείγματος χάριν, ξεπερνάει στον ψηφιακό χώρο αυτή τη δυσκολία και η εικόνα που φαντασιώνεται για το πώς θα ήθελε να είναι, «πραγματοποιείται» μέσα από το προφίλ που δημιουργεί, δίνοντας του έτσι μια αίσθηση παντοδυναμίας (Nusselder, 2009, σελ. 12-13, 15). Οι χρήστες για το λόγο αυτό παρασύρονται από την εικόνα που έχουν δημιουργήσει για τον εαυτό τους ή ακόμα περισσότερο από την εικόνα που οι άλλοι έχουν σχηματίσει για αυτούς (Nusselder, 2009, σελ. 135). Η «επιθυμία» αυτή να μπορεί να κοιτάζει κανείς τον εαυτό του μέσα από τα μάτια του άλλου, συνδέεται σύμφωνα με το Freud με τη «φιλοθεάσιμη ορμή» (1915/2005, σελ. 23) ενώ σύμφωνα με το Lacan, με την «σκοπική ενόρμηση» (Lacan, 1973/1982 σελ. 224-237; Nusselder, 2009, σελ. 133).

Οι συγκεκριμένες αυτές «ορμές» όπως αναπτύχθηκε, είναι εσωτερικές διεγέρσεις που σχετίζονται με τη σεξουαλικότητα και σύμφωνα με το Freud εξελίσσονται είτε σε «ορμές» με ενεργητικό στόχο είτε σε ορμές με παθητικό στόχο, ανάλογα με τη μετάθεση ή μη του «ναρκισσιστικού αντικειμένου». Ως προς τη λειτουργία της «φιλοθεάσιμης ορμής» συγκεκριμένα διακρίνεται:

α) Το κοίταγμα ως δραστηριότητα στρεφόμενη εναντίον ενός ξένου αντικειμένου, β) την εγκατάλειψη του αντικειμένου, τη στροφή της φιλοθεάμονος ορμής προς ένα μέρος του ιδίου σώματος, επομένως την αντιστροφή στην παθητικότητα και την εγκατάσταση του νέου στόχου: να κοιτάζεται κανείς γ) την εγκατάσταση ενός νέου υποκειμένου στο οποίο δείχνεται κανείς, για να γίνει αντικείμενο κοιτάγματος. (Freud, 1915/2005, σελ. 32).

Ο Lacan αναφορικά με τη λειτουργία της «σκοπικής ενόρμησης» θεωρεί πως αυτή ξεκινά από την «ερωτογενή ζώνη-μάτια», περιστρέφεται γύρω από το «μερικό αντικείμενο» της που είναι το «βλέμμα» και επιστρέφει στην «ερωτογενή ζώνη». Το «μερικό αντικείμενο» λοιπόν «βλέμμα» περιλαμβάνει το πώς βλέπει ο άνθρωπος τον εαυτό του, αλλά και πώς τον βλέπουν οι άλλοι. Θεωρεί λοιπόν πως ενώ η «ενόρμηση» ικανοποιείται στιγμιαία, εφόσον η «επιθυμία» δεν σχετίζεται με το «αντικείμενο», αλλά με αυτή καθαυτή την «έλλειψη», η οποία δεν ικανοποιείται ποτέ (Lacan, 1973/1982, σελ. 224-237; Nusselder, 2009, σελ. 133-135). Για τον λόγο αυτό η εικόνα που κατασκευάζει ο χρήστης του Online dating για τον εαυτό του και την οποία καθιστά ορατή στους άλλους, είναι εξέχουσας σημασίας καθώς πηγάζει από την εσωτερική διέγερση του ανθρώπου και κατά τον Freud συνδέεται με την «εγκατάσταση του νέου στόχου: να κοιτάζεται κανείς» (1915/2005, σελ. 32), ενώ κατά το Lacan στρέφεται συνεχώς γύρω από το «μερικό αντικείμενο-βλέμμα», αναζητώντας τρόπους για στιγμιαία ικανοποίηση (Nusselder, 2009, σελ. 133-134).

Είναι πολύ εύκολο σήμερα με την ιλιγγιώδη ανάπτυξη της τεχνολογίας, ο άνθρωπος να «βυθιστεί» σε αυτό τον κόσμο που του προσφέρει την αίσθηση την ξεγνοιασιάς, στον κόσμο που οι ατέλειες μπορούν να εκμηδενιστούν, να θεωρήσει πως ο κόσμος του «φαντασιακού» είναι ο κόσμος στον οποίο ζει (Nusselder, 2009, σελ. 89, 135). Το επόμενο βήμα θα είναι να στρέψουν το ενδιαφέρον τους οι άνθρωποι μόνο στον κόσμο των μέσων, παραμερίζοντας τη ζωή που έχουν. Παρατηρείται ήδη ότι σε αρκετές περιπτώσεις γνωριμιών μέσω online dating πως οι χρήστες πολλές φορές καθυστερούν ή και δεν επιχειρούν καθόλου τη δια ζώσης συνάντηση (Finkel et al, 2012, σελ. 18). Οργανώνουν έτσι όλες τους τις δραστηριότητες, ακόμα και αυτές που συνδέονται με την επιλογή συντρόφου, γύρω από τον ψηφιακό χώρο, καθώς η τεχνολογία βρίσκεται στην υπηρεσία τους ακόμα και για την πραγματοποίηση των ψηφιακών συναντήσεων (Epstein, 2007, σελ. 35). Ήδη

και στην Ελλάδα προσφέρεται στους διαδικτυακούς χρήστες η ικανότητα να οργανώσουν ψηφιακό ραντεβού (Το πρώτο online καφέ στην Αθήνα είναι γεγονός - Η «Κιμωλία» στην Πλάκα δημιούργησε ένα τέλειο στέκι για τις μέρες της καραντίνας, 2020). Εάν λοιπόν οι χρήστες λησμονούν πως βρίσκονται σε ένα χώρο ψηφιακό, τότε χάνοντας την επαφή με την πραγματικότητα και ταυτίζοντας την εικόνα που έχουν για τον εαυτό τους με εκείνη που φαντασιώνονται, θα οδηγηθούν σε αποξένωση τόσο από τον εαυτό τους, όσο και από τους άλλους. Η φαντασίωση αναμφίβολα χρειάζεται για να τρέφει την «επιθυμία» και να εξωραΐζει την πραγματικότητα, όχι όμως να καθίσταται ένα με αυτή. Η διαφοροποίησή τους είναι απαραίτητη για να διατηρείται η «επιθυμία» (Nusselder, 2009, σελ. 85, 89, 133-135).

Δε χρειάζεται προφανώς οι παραπάνω αναφορές να τρομοκρατούν και να δαιμονοποιούν την τεχνολογία. Είναι γεγονός πως η τεχνολογία πολλές φορές αποφορτίζει τον άνθρωπο από το άγχος και τις δυσάρεστες καταστάσεις εμπεριέχει όμως και τους δικούς της κινδύνους (Turkle, 2011, σελ. 243). Σε μια κοινωνία που η τεχνολογία αναπτύσσεται ραγδαία, αυτό που δεν πρέπει να ξεχνά κανείς είναι πως βρίσκεται στην υπηρεσία του ανθρώπου, είτε με την έννοια της πρακτικής εφαρμογής και της εξυπηρέτησης στην καθημερινή ζωή, είτε με την έννοια της προσφοράς της στην ενεργοποίηση της φαντασίωσης, στο πεδίο της ψυχανάλυσης. Δεν πρέπει να φθάνει κανείς στο σημείο να ζει πίσω από την οθόνη του υπολογιστή παραβλέποντας τον άλλον άνθρωπο, είτε πρόκειται για τον ερωτικό σύντροφο, είτε πρόκειται για τον γονέα ή το φίλο, μόνο και μόνο επειδή παρέχεται η ευκολία να διαχειριστεί κανείς μια κατάσταση από απόσταση ασφαλείας (Turkle, 2011). Διανύοντας ήδη μια περίοδο που ενώ οι άνθρωποι διαθέτουν όλα τα μέσα για να επικοινωνούν περισσότερο, πολλές φορές αρκούνται στο τυπικό της επικοινωνίας, χωρίς να έχουν διάθεση να εμπλακούν συναισθηματικά με τον άλλο ή να αντιμετωπίσουν τα προβλήματά στις σχέσεις τους και χρησιμοποιούν την τεχνολογία και τα Μέσα Επικοινωνίας για να αποφύγουν τις ουσιαστικές σχέσεις. Η συγκεκριμένη παρατήρηση πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη, καθώς η σημερινή κοινωνία διακατέχεται από το αίσθημα της μοναξιάς, αφού ο άνθρωπος, αντί να απολαμβάνει την έκταση της επικοινωνίας, εγκλωβίζεται στην απραξία και στην ασφάλεια αποφυγής του άλλου.

Εγκώμιο για τον έρωτα

Πολλές θεωρίες βιολογικές, κοινωνικές και ψυχαναλυτικές προσπάθησαν να αναλύσουν τη φύση του ανθρώπου, το ρόλο που διαδραματίζει η επιλογή του φύλου στην ταυτότητα, αλλά και πως τα δυο φύλα συνυπάρχουν, παρ' όλο που ο τρόπος ανάπτυξης τους είναι τόσο διαφορετικός,

Μπορεί πράγματι ο άνδρας και η γυναίκα να διαφέρουν και όταν τους μελετά κανείς ξεχωριστά να είναι σε θέση να απαριθμήσει τον διαφορετικό τρόπο που λειτουργούν μέσα στο κοινωνικό σύνολο, τον διαφορετικό τρόπο που απολαμβάνουν τη σεξουαλική πράξη ή τον διαφορετικό τρόπο που αντιλαμβάνονται την έννοια της συντροφικότητας και της σχέσης.

Όταν όμως τα δύο φύλα συναντηθούν και αναλάβουν το ρίσκο του έρωτα, όλα αυτά θεώνται υπό διαφορετικό πρίσμα. Ο έρωτας είναι μια συνάντηση που συμβαίνει ανάμεσα σε δύο ανθρώπους. Η συνάντηση λοιπόν των δύο είναι που τον καθιστά αναπάντεχο. Μέσα από τον έρωτα, όλες οι θεωρίες για τη έμφυλη διαφορά παύουν να έχουν σημασία. Ξεχνά κανείς το «Εγώ», την απόλαυσή του. Ο έρωτας πραγματοποιεί κάτι που καμία ύπαρξη από μόνη της δεν είναι σε θέση να πραγματοποιήσει: τη δημιουργία ενός κόσμου μέσα από τη διαφορά. Όταν οι δύο άνθρωποι θα ερωτευτούν, ο κάθε ένας ατομικά, θέτει στην άκρη τη δική του αλήθεια και υποβάλλεται στη διαδικασία αναζήτησης της αλήθειας του άλλου. Στόχος πλέον είναι η συνύπαρξη και όχι η μονομερής θέαση του κόσμου (Badiou, 2009/2019, σελ. 28, 39-41) .

Για το λόγο αυτό οι άνθρωποι πρέπει να συνεχίσουν να αναζητούν το αναπάντεχο του έρωτα. Να έχουν την ανάγκη να τον δημιουργούν ξανά και ξανά, όσο δύσκολο και αν φαίνεται και να μη θυσιάζουν τον αυθορμητισμό της συνάντησης για χάρη της ασφάλειας και της αποφυγής δυσκολιών (Badiou, 2009/2019, σελ.18). Αντιλαμβανόμενοι τη σημασία του, δεν πρέπει επίσης να προσκολλώνται σε κοινωνικά στερεότυπα για τη σύναψη γάμου και για τη δημιουργία οικογένειας. Αυτό μπορεί να συμβεί, αλλά πρέπει να είναι το αποτέλεσμα της συνέχισης του έρωτα και όχι το ζητούμενο (Badiou, 2009/2019, σελ. 65-66).

Η αίσθηση λοιπόν ότι μπορούν δυο άνθρωποι ένα τυχαίο γεγονός να το εδραιώσουν, να το διατηρήσουν για πάντα, μοιάζει σαν υπόσχεση αιωνιότητας. Υπόσχεση δηλαδή υπέρ της συνέχισης της ζωής (Badiou, 2009/2019, σελ. 54-58).

Έρωτας και φιλοσοφία

Δε θα μπορούσε να απουσιάζει από την ανάλυση της διάφυλης σχέσης η τοποθέτηση των φιλοσόφων σχετικά με το συγκεκριμένο ζήτημα. Είναι γεγονός ότι οι φιλόσοφοι δε συγκλίνουν σε μια και μοναδική άποψη. Άλλοι είναι υπέρμαχοι και άλλοι μέμφονται τον έρωτα. Θα αναφερθούν ενδεικτικά ορισμένα παραδείγματα εκκινώντας από τον Πλάτωνα αρχικά, που θεωρούσε πως η ορθολογική σκέψη είναι το παν και δε μπορούν να παρεμβαίνουν σε αυτή συναισθηματισμοί (Navneet, 2012, σελ. 3-7). Για τον Πλάτωνα σημαντικό ήταν ό,τι μπορούσε να οδηγήσει τον άνθρωπο στην «Ιδέα». Στο *Συμπόσιο* μάλιστα θεωρούσε ότι η ερωτική συνεύρεση είναι κάτι που μπορεί να οδηγήσει στην «Ιδέα» (Badiou, 2009/2019, σελ. 23-24), αλλά δηλώνει επίσης ότι η αγάπη μεταξύ ανδρών και γυναικών ήταν το λιγότερο σημαντικό είδος αγάπης. Παρόμοια ήταν και η τοποθέτηση του Kant, ο οποίος θεωρούσε τους άνδρες εκφραστές του ορθολογισμού, ενώ τις γυναίκες λάτρεις των αισθησιακών απολαύσεων (Navneet, 2012, σελ. 8-9). Ο Foucault στην *Ιστορία της Σεξουαλικότητας* υποστήριξε ότι στις Δυτικές κοινωνίες ο έρωτας επινοήθηκε από την εξουσία ως αντιστάθμισμα του θανάτου (1978/2003, σελ. 191). Η δε μονογαμία που επιβλήθηκε από τον καπιταλισμό για τον έλεγχο του πληθυσμού μέσα από τη δημιουργία οικογένειας, βρέθηκε στο στόχαστρο των κομμουνιστικών θεωριών, που ήταν αντίθετες με αυτό το πρότυπο οργάνωσης της διάφυλης σχέσης (Haruki, 2012, σελ. 15-17). Τέλος, ο Nietzsche στο έργο του *Ανθρώπινο Πολύ Ανθρώπινο* θεωρούσε πως το μυστικό για να λειτουργήσει η σχέση μεταξύ άνδρα και γυναίκας είναι η φιλία, ενώ στην τοποθέτησή του για τον έρωτα ανέφερε ότι η εξιδανίκευση του, είναι δημιούργημα των γυναικών, ώστε να τις επιθυμούν οι άνδρες περισσότερο. Μάλιστα με το να θεωρούν οι γυναίκες δεδομένο τον έρωτα στη ζωή τους είναι σα να πέφτουν οι ίδιες στην παγίδα που δημιούργησαν (1878/2005, σελ. 150-154).

Είναι πράγματι αληθές πως αρκετοί φιλόσοφοι ήταν πιο επιφυλακτικοί απέναντι στο θέμα του έρωτα, ακόμα και όταν τον υποστήριζαν, διατύπωναν τις ενστάσεις τους. Όμως εκείνο που δεν πρέπει να λησμονεί κανείς είναι πως η βάση

του έρωτα και της Φιλοσοφίας είναι κοινή. Οι φιλόσοφοι προσπαθούν να δώσουν μια εξήγηση σε ζητήματα που απασχολούν διαχρονικά την ανθρωπότητα. Αναζητούν δηλαδή την αλήθεια. Πώς όμως προσεγγίζει κανείς την αλήθεια; Εάν ο καθένας δρούσε μόνος του, ατομικά, δε θα μάθαινε ποτέ την αλήθεια του άλλου, ούτε θα μπορούσε να αποκαλύψει τη δική του. Όσο περισσότερο οι άνθρωποι αλληλεπιδρούν μεταξύ τους, όσο περισσότερο έχουν τη διάθεση να ανακαλύψουν ο ένας τον άλλον, να εγκαταλείψουν το «Εγώ» τους και να προσπαθήσουν να δουν τον κόσμο μέσα από τα μάτια του άλλου, τόσο έρχονται ένα βήμα πιο κοντά στην αλήθεια. Αυτό ακριβώς το έργο αποσύνδεσης από την ατομικότητα και αναζήτησης του άλλου, είναι το έργο του έρωτα (Badiou, 1992/2008, σελ. 185-190).

Ολοκληρώνοντας το παρόν κεφάλαιο και αν αναλογισθεί κανείς τις ψυχαναλυτικές και κοινωνικές παραμέτρους που πρέπει να λάβει υπόψη του για να αναλύσει τη διάφυλη σχέση, δεν είναι δύσκολο να συμπεράνει πόσα εμπόδια σε ατομικό αλλά και σε συλλογικό επίπεδο, πρέπει να υπερβούν τα δυο φύλα για να κατορθώσουν να προσεγγίσουν και να καταλάβουν ο ένας τον άλλον. Δεν πρέπει όμως εξίσου να πάψει να αναλογίζεται και τα οφέλη που δύνανται να αποκομίσουν.

Διάφυλη Σχέση και Κινηματογράφος

Το παρόν κεφάλαιο θα αποτελέσει το ερέθισμα για την κινηματογραφική ανασκόπηση των σχέσεων ανάμεσα στα δύο φύλα και πιο συγκεκριμένα πως αυτές διαμορφώνονται με βάση τις αναλύσεις για το ασυνείδητο, την επιλογή συντρόφου, τις κοινωνικές παραμέτρους, την επιρροή της τεχνολογίας και των Νέων Μέσων, αλλά και την επίδραση του έρωτα.

Marriage Story

Πρόκειται ίσως για την πιο πρόσφατη ταινία που πραγματεύεται το θέμα της διάφυλης σχέσης (Baumbach, 2019). Μια ηθοποιός και ένας σκηνοθέτης γνωρίζονται, ερωτεύονται και προχωρούν στη δημιουργία οικογένειας. Όμως τον τρόπο που όλα αυτά δρομολογήθηκαν, ο θεατής τον πληροφορείται περίπου προς το τέλος της ταινίας. Η ταινία δεν αφηγείται τη γνωριμία των πρωταγωνιστών από την αρχή, αλλά από το τέλος της σχέσης. Πιο συγκεκριμένα αρχίζει με τους δυο πρωταγωνιστές να δηλώνουν τους λόγους για τους οποίους αγαπούν ο ένας τον άλλον, προβάλλοντας παράλληλα στιγμές από την καθημερινότητά τους. Μετά από

λίγο στο γραφείο ενός ψυχαναλυτή, οι δυο πρώην πλέον σύντροφοι καλούνται να παρουσιάσουν τους λόγους αυτούς, ως άσκηση που τους έχει αναθέσει ο ψυχαναλυτής, για να μπορέσουν να χωρίσουν όσο πιο ανώδυνα γίνεται. Η προσπάθεια αυτή όμως αποτυγχάνει καθώς η γυναίκα, η Nicole, αρνείται να παρουσιάσει το γράμμα στο οποίο αναφέρεται στον πρώην σύντροφό της, Charlie.

Πρέπει όμως να σταθεί κανείς περισσότερο στους λόγους για τους οποίους οι πρωταγωνιστές αναφέρουν ότι αγαπούν ο ένας τον άλλον.

Ο Charlie, αγαπά τη γυναίκα του γιατί φροντίζει αυτόν και το γιό τους, γιατί είναι η «μούσα» του ως σκηνοθέτη και ενσαρκώνει με προθυμία τις τρελές σκηνοθετικές του ιδέες. Την αγαπά επίσης για όλα όσα εκείνος δε μπορεί να είναι, όπως για παράδειγμα γιατί ξέρει τον τρόπο να εξελίσσεται, ενώ εκείνος όχι και επειδή είναι αυθόρμητη και χορεύει καταπληκτικά στις εξόδους τους, κάτι που πάλι ο ίδιος δε μπορεί να κάνει.

Η Nicole αγαπά τον Charlie και το δηλώνει ξεκάθαρα, επειδή τον θαυμάζει. Τον θαυμάζει γιατί δεν αποτυγχάνει, είναι τακτικός και επιμελής. Παράλληλα εξομολογείται ότι η ίδια αποτυγχάνει συνεχώς, ενώ δεν κατόρθωσε ποτέ να ασχοληθεί με τις δουλειές του σπιτιού με επιτυχία.

Οι δυο πρωταγωνιστές εξηγούν όσα με ψυχαναλυτικούς όρους ορίστηκαν ως «έλλειψη»- «επιθυμία» και «εκλογή αντικειμένου». Είναι εύκολο να αντιληφθεί κανείς πως πρωταρχικό κριτήριο για τη σύναψη σχέσης είναι να έχει ο άλλος όσα αισθάνεται ο άνθρωπος ότι του λείπουν. Η «έλλειψη» λοιπόν είναι, όπως αναφέρει ο Lacan, η «κινητήριος δύναμη της επιθυμίας» (Fink, 2016, σελ., 34-39, 67-72; Lacan, 1973/1982, σελ. 224-237). Και οι δύο, αγαπούν ο ένας τον άλλον γιατί έχει όσα δεν έχουν, ή μάλλον καλύτερα όσα οι ίδιοι δε μπορούν να είναι. Επιπλέον, σύμφωνα με την «επιθυμία», γίνεται κατανοητό ότι πρόκειται πάντοτε για την «επιθυμία του άλλου», αφού οι πρωταγωνιστές ζητούν από τον άλλον να καλύψει τους τομείς που αισθάνονται ότι οι ίδιοι υστερούν (Dethy, 1991/2000, σελ. 147-151). Τέλος ως προς την «εκλογή αντικειμένου», είχε αναφερθεί πως κατά τον Freud είτε το υποκείμενο επιλέγει το «αντικείμενο της ορμής» του με «ναρκισσιστικό» τρόπο, δηλαδή κάποιον ο οποίος να ομοιάζει στο υποκείμενο, είτε με «ανακλητικό», δηλαδή κάποιον που να μπορεί να τον φροντίζει και να τον περιποιείται. (1917/1996, σελ. 406). Στην αρχή

παρατηρείται κυρίως από τη μεριά του Charlie, ότι αγαπά τη γυναίκα του για τη φροντίδα και την περιποίηση που του προσφέρει.

Μετά τη τελευταία τους θεατρική συνεργασία, οι πρωταγωνιστές χωρίζουν και ουσιαστικά, αφού η Nicole επιλέγει να μετακομίσει μαζί με το γιό τους, στο πατρικό της σπίτι στο Los Angeles, για επαγγελματικούς αρχικά λόγους, ενώ ο Charlie, θεωρώντας τη μετακόμισή τους προσωρινή, παραμένει στη Νέα Υόρκη.

Καθώς η Nicole μετακομίζει στο Los Angeles, αποκαλύπτεται το οικογενειακό της περιβάλλον. Οικογένεια ηθοποιών, με τον πατέρα ο οποίος ανακάλυψε ότι ήταν ομοφυλόφιλος, ωστόσο παρέμεινε παντρεμένος με την μητέρα της. Η μητέρα εμφανίζεται ως ελαφρώς αυταρχική απέναντι στις κόρες, προσπαθώντας να επιβάλλει τη γνώμη της, ενώ διαφωνεί με τη λύση του γάμου της Nicole, θεωρώντας πως τα ζευγάρια δεν πρέπει να χωρίζουν. Η φιγούρα της μητέρας, ομοιάζει με όσα έχουν αναφερθεί κοινωνικά για τη θέση των γυναικών. Θα μπορούσε επίσης να λεχθεί πως η μητέρα ανήκει στην κατηγορία των γυναικών οι οποίες δεν έχουν αποδεχθεί μεν την κοινωνικά επιβεβλημένη κατωτερότητα τους, αλλά δεν έχουν το θάρρος να τολμήσουν και την υπέρβαση των στερεοτύπων, αφού παρέμεινε σε ένα γάμο, ακόμα και εάν ο άντρας της ήταν ομοφυλόφιλος. Το πρότυπο της γυναίκας και του ρόλου της, μεταβιβάζεται από την μητέρα στην κόρη, δημιουργώντας φαύλο κύκλο. (Adler, 1927/2020, σελ. 157-164).

Μέσα στο έργο φαίνεται επίσης και η προσκόλληση της Nicole στον πατέρα της, αφού η ίδια ισχυρίζεται ότι στο χαρακτήρα μοιάζει σε εκείνον και καθόλου στη μητέρα της, επιβεβαιώνοντας την προτίμηση των κοριτσιών στον πατέρα τους μετά την εφηβεία, την αποστασιοποίηση από τις μητέρες, αλλά και τη διαδικασία «ταύτισης» του παιδιού με το γονέα (Fink, 2016, σελ. 25-27; Freud, 1921/2016, σελ. 60-61).

Αναφορικά με το ρόλο του φύλου, στην ταινία εμφανώς γίνεται συχνή αναφορά στα στερεότυπα για το ρόλο του φύλου. Η δικηγόρος της Nicole της τονίζει πως στο δικαστήριο οφείλει να παρουσιασθεί ως η τέλεια μητέρα. Ο δικηγόρος του Charlie από την άλλη μεριά σπεύδει να του υπενθυμίσει πως κανένας δικαστής δεν θα χωρίσει το παιδί από τη μητέρα, ακόμα και εάν αυτό συνεπάγεται να αφήσει τη δουλειά του και να μετακομίσει μαζί τους. Παρουσιάζεται λοιπόν η μητέρα, η οποία

οφείλει να είναι άψογη, αφού η κοινωνία σε εκείνη δε συγχωρεί το παραμικρό παράπτωμα. Η γυναίκα οφείλει να είναι πρώτα μητέρα και στη συνέχεια όλα τα υπόλοιπα. Η διάκριση αυτή είναι άδικη τόσο για τη γυναίκα, η οποία απολαμβάνει τη μητρότητα, αλλά δε σημαίνει ότι δεν επιθυμεί και την εργασία, όσο όμως και για τον πατέρα, ο οποίος ακόμα και να έχει τη διάθεση να προσφέρει στο παιδί του, τίθεται πάντα σε μειονεκτική θέση έναντι της μητέρας. Προφανώς οι διαφορές αυτές επηρεάζουν εν τέλει και τις σχέσεις του ζευγαριού, εντείνουν τον ανταγωνισμό και δημιουργούν ασυμφωνία. (Adler, 1927/2020, σελ. 166-174; Odih, 2007, σελ. 178-182).

Αποφασισμένη να παραμείνει στο Los Angeles, η Nicole προσλαμβάνει δικηγόρο για να διευθετηθεί το θέμα της επιμέλειας δικαστικά. Ο Charlie, δεν κατανοεί την επιμονή της να μην επιστρέψει στη Νέα Υόρκη και θεωρεί ότι ενεργεί εκδικητικά. Από το σημείο αυτό και στη συνέχεια αρχίζει η πραγματική αντιδικία μεταξύ του πρώην ζευγαριού.

Η Nicole σε μια εξομολόγηση στη δικηγόρο της, παραδέχεται πως στην αρχή εκείνη ήταν διάσημη μέσα από τη συμμετοχή της σε εφηβικές κομεντί, είχε δε σχέση με έναν άλλον άντρα, τον οποίο δεν επιθυμούσε ερωτικά. Όταν γνώρισε τον Charlie, εγκατέλειψε τη σχέση της, αλλά παράλληλα άρχισε να τίθεται στο περιθώριο, γιατί ο Charlie ήταν ο «ποιοτικός» σκηνοθέτης που προσπαθούσε να κάνει και εκείνη καλύτερη. Η Nicole λοιπόν ασχολήθηκε με το θέατρο, έγινε μητέρα, αλλά δεν ήταν ευτυχισμένη και άρχισε να αποξενώνεται από τον άνδρα της.

Στο συγκεκριμένο σημείο εισάγεται μια άλλη παράμετρος, σύμφωνα με όσα έχουν αναλυθεί για τη διάφυλη σχέση. Εντοπίζεται το ζήτημα όπου μέσα από τον έρωτα, εάν το «αντικείμενο της ορμής», λάβει τη θέση του Ιδεώδους «Εγώ», το αφανίζει. Το «αντικείμενο της ορμής πλέον είναι η εξιδανικευμένη εικόνα του «Εγώ» (Freud, 1921/2016, σελ. 70-71). Έτσι η Nicole, πρόβαλε στον Charlie, όλα όσα θα ήθελε να είναι και εγκλωβίσθηκε σε αυτή την προσπάθεια. Η μεγαλύτερη απόδειξη προβολής του «Ιδεώδους Εγώ» στο «αντικείμενο», είναι η δήλωση της ίδιας στην πορεία της ταινίας, ότι κρυφή επαγγελματική επιθυμία της είναι να γίνει σκηνοθέτης (όπως και ο Charlie), το οποίο τελικά επιχειρεί να πραγματοποιήσει.

Η Nicole αποκαλύπτει επίσης ότι ο άντρας της είχε ερωμένη και αυτό το γεγονός ήταν καθοριστικό για να πάρει την απόφαση να χωρίσουν. Στο σημείο αυτό πρέπει να γίνει αναφορά στη διάσταση μεταξύ έρωτα και πραγματικότητας. Ο Lacan, θεωρεί πως ο έρωτας είναι προϊόν του «φαντασιακού», αφού αναζητούν οι άνθρωποι να δουν την εικόνα του εαυτού τους μέσα από τον άλλον, όπως την έχουν σχηματίσει στη φαντασία τους. Αντίθετα, η ερωτική σχέση είναι πραγματική. «Φαντασιακό» και «πραγματικό» συνυπάρχουν τη στιγμή που δύο άνθρωποι συναντώνται και συνάπτουν σχέση. Οι άνθρωποι λοιπόν συγχέουν την εικόνα που έχουν στο μυαλό τους για τον έρωτα, με την σεξουαλική πράξη και την ερωτική αποκλειστικότητα. Αρκεί μια εξωσυζυγική σχέση, για να αποκρυσταλλώσει την αντίληψη που έχουν για το αντικείμενο του έρωτα τους και τις περισσότερες φορές να βάλει τέλος σε μια σχέση (Dethy, 1991/2000, σελ. 149-150).

Λίγο πριν την οριστική λύση του γάμου τους, επέρχεται και η μεγάλη ρήξη ανάμεσα στο πρώην ζευγάρι. Η Nicole επισκέπτεται τον Charlie, για να μπορέσει να του εξηγήσει ότι πλέον είναι πιο ευτυχισμένη στο Los Angeles, παρά στην Νέα Υόρκη. Οι δύο τους φαίνεται να μην μπορούν να επικοινωνήσουν, ούτε να κατανοήσουν ο ένας τον άλλον. Φθάνουν μάλιστα σε σημείο να ανταλλάσσουν πολύ σκληρά λόγια μεταξύ τους. Η επικοινωνία όπως μας εισήγαγαν στη θεωρία τους οι Maturana-Varela (1984/1992) είναι δύσκολο να επιτευχθεί, αφού ο κάθε άνθρωπος φέρει ένα δικό του κόσμο, συγκεκριμένο από ποικίλους παράγοντες, βιολογικούς και κοινωνικούς. Η οπτική γωνία λοιπόν που έχει ο καθένας είναι διαφορετική (σελ. 207).

Επίσης σύμφωνα με το Lacan εδώ παρουσιάζεται η αλλοτρίωση που προκαλεί η γλώσσα, το «συμβολικό» που προκύπτει από την προσπάθεια του ανθρώπου να είναι μέρος ενός συνόλου, στερείται όμως ταυτόχρονα ένα κομμάτι από το «φαντασιακό» του, το οποίο και παραμένει ανικανοποίητο (Fink, 2016, σελ. 35-36, 98; Badiou, Cassin, 2010/2017). Ο λόγος λοιπόν, η ομιλία, είναι ταυτόχρονα το «μέσο» για να έρθουν οι άνθρωποι κοντά, αλλά και η πιο πιθανή αιτία της αποξένωσής τους.

Όλα όμως όσα προαναφέρθηκαν δείχνουν πως όντως ο κάθε άνθρωπος δίνει ένα τεράστιο αγώνα να συνυπάρξει με τον άλλον. Είναι όμως και αυτό που αποζητά.

Να ανήκει κάπου. Είτε αυτό εξηγείται βιολογικά είτε ψυχαναλυτικά, ο άνθρωπος έχει ανάγκη τον άλλον. Αυτό είναι και το μήνυμα που αφήνει στο θεατή στο τέλος η ταινία. Η Nicole και ο Charlie, αν και έχουν χωρίσει πλέον, έπειτα από πολλές λογομαχίες, μπορούν πλέον να συνυπάρχουν και να έχουν μια κοινή γραμμή ειδικά σε ό,τι αφορά την ανατροφή του γιού τους. Ο Charlie μετακομίζει μόνιμα στο Los Angeles. Οι δυο τους περνούν χρόνο μαζί με το γιό τους και όπως φαίνεται δεν ανταγωνίζονται πια ο ένας τον άλλον, ούτε λειτουργούν εγωϊστικά. Μάλιστα στην τελευταία σκηνή, η Nicole επιτρέπει στον Charlie να περάσει χρόνο με τον μικρό, ενώ σύμφωνα με την απόφαση του Δικαστηρίου, δεν είναι η σειρά του. Η απόφαση για την οποία και οι δύο αγωνίστηκαν με όλη τους τη δύναμη ώστε να τους ευνοήσει, φαίνεται πως πια δεν έχει τόση σημασία. Όταν λοιπόν οι διαφορές και οι διαφωνίες παραμερισθούν, όταν η σχέση δεν είναι ένας αγώνας υπεροχής, όταν ο ένας καταβάλλει προσπάθεια να κατανοήσει τον άλλον, πάντα υπάρχει περιθώριο τα πράγματα να γίνουν καλύτερα.

Eternal sunshine of the spotless mind

Μια διαφορετική προσέγγιση για τη διάφυλη σχέση επιχειρεί ο Gondry στην *Αιώνια Λιακάδα Ενός Καθαρού Μυαλού* (2004). Αντλεί την ιδέα από το ποίημα του Alexander Pope *Eloise to Abelard*, του οποίου το ακόλουθο απόσπασμα παραθέτει και στην ταινία:

“How happy is the blameless vestal's lot!

The world forgetting, by the world forgot.

Eternal sunshine of the spotless mind!

Each prayer accepted, and each wish resigned”

-Alexander Pope- Eternal Sunshine of the Spotless Mind-

Ο Joel και η Clementine, στην αρχή της ταινίας γνωρίζονται σε ένα τρένο και βγαίνουν το πρώτο τους ραντεβού. Ο Joel, εσωστρεφής, ήπιων τόνων και όχι ιδιαίτερα τολμηρός, γοητεύεται από την παρορμητική, εκρηκτική και θορυβώδη Clementine.

Στην επόμενη σκηνή, ο θεατής μεταφέρεται στο τέλος της σχέσης του ζευγαριού, όπου ο Joel ανακαλύπτει ότι η Clementine έχει επισκεφθεί έναν γιατρό που είχε τη δυνατότητα να διαγράψει από τον εγκέφαλο τις αναμνήσεις της σχέσης τους και έτσι αποφασίζει να κάνει το ίδιο.

Την επόμενη μέρα, η διαδικασία διαγραφής ξεκινά στο σπίτι του Joel, με τον τεχνικό υπολογιστών, τον βοηθό του και τη γραμματέα του γιατρού, ενώ ο ίδιος έχει πάρει ένα χάπι για να αποκοιμηθεί.

Καθώς σβήνονται μια-μια οι αναμνήσεις από το τέλος της σχέσης και προχωρώντας προς την αρχή της γνωριμίας, ο Joel εάν και βρίσκεται σε λήθαργο συνειδητοποιεί τι συμβαίνει, αλλάζει γνώμη και προσπαθεί να κρατήσει έστω και μια εικόνα της Clementine, ώστε να μην την ξεχάσει εντελώς μετά τη διαδικασία διαγραφής.

Ο σκηνοθέτης μεταφέρει το θεατή τότε στο μυαλό του Joel και τότε στη διαδικασία που συμβαίνει μέσα στο σπίτι του. Μέσα από τη διαδικασία διαγραφής των αναμνήσεων, προβάλλονται σκηνές από τη σχέση του ζευγαριού, όπου κατέληξαν να είναι δυστυχισμένοι και να μην αντέχουν ο ένας τον άλλον, όπως άλλωστε και οι ίδιοι εξομολογούνται ότι αισθάνονταν.

Στην πραγματικότητα, στη πορεία της διαγραφής που πραγματοποιείται στο σπίτι του Joel, αποκαλύπτεται πως ο βοηθός, είχε εντυπωσιαστεί από την προσωπικότητα της Clementine, όταν επισκέφθηκε το ιατρείο και είναι πια ζευγάρι. Μάλιστα, ενώ βρίσκονται στο σπίτι, η Clementine του τηλεφωνεί και νοιώθει την ανάγκη να τον συναντήσει. Εκείνος ανταποκρίνεται και φεύγει από το σπίτι. Η γραμματέας και ο τεχνικός υπολογιστών, μένουν μόνοι στο σπίτι και καθώς

βρίσκονται στο ξεκίνημα μιας νέας σχέσης, βάζουν το πρόγραμμα διαγραφής στον «αυτόματο» και αρχίζουν να πίνουν και να διασκεδάζουν.

Όμως, η αντίσταση που προβάλλει ο εγκέφαλος του Joel να κρατήσει την πρώην κοπέλα του στη μνήμη του είναι τόσο ισχυρή, που το σύστημα μπλοκάρει και αναγκάζονται να ζητήσουν τη συνδρομή του γιατρού. Όταν ο γιατρός εμφανίζεται και αποκαθιστά τη βλάβη, η γραμματέας του εξομολογείται τον έρωτά της. Και στο σημείο αυτό έρχεται η πρώτη μεγάλη αποκάλυψη. Η γραμματέας με το γιατρό είχαν σχέση, αλλά όταν ανακάλυψε ότι είναι παντρεμένος, προχώρησε στη διαδικασία διαγραφής της σχέσης από τη μνήμη της.

Πίσω πάλι στο μυαλό του Joel, η διαδικασία διαγραφής φτάνει στην τελευταία ανάμνηση, στην αρχή της σχέσης. Το γεγονός αυτό δε συνέβη στο τρένο, όπως φάνηκε στην αρχή της ταινίας. Συνέβη σε μια φιλική συγκέντρωση. Η εικόνα της συνάντησης στο τρένο, συνέβη μετά τη διαγραφή των αναμνήσεων, όπου κανένας από τους δυο δεν ήξερε πια ποιος είναι ο άλλος.

Και ενώ οι δυο πρωταγωνιστές έχουν αρχίσει να ξαναβγαίνουν, η γραμματέας, συνειδητοποιώντας το λάθος της, να διαγράψει τις αναμνήσεις της, έχει φροντίσει να τους ενημερώσει για τη διαδικασία που υπέβαλαν τον εαυτό τους. Τους δίνει μάλιστα και τις κασέτες που ηχογράφησαν στο ιατρείο και διηγούνται τη σχέση τους.

Πριν αποκαλυφθεί το τέλος της ταινίας, θα αναλυθούν υπό το πρίσμα όσων έχουν υποστηριχθεί για τη διάφυλη σχέση τα γεγονότα που διαδραματίζονται.

Εκκινώντας από τους πρωταγωνιστές, είναι δυο εντελώς διαφορετικοί χαρακτήρες. Εκείνος μορφωμένος και σιωπηλός, εκείνη ανασφαλής και αυθόρμητη. Για ακόμη μια φορά, η επιλογή συντρόφου γίνεται με βάση την προβολή στον άλλον της εξιδανικευμένης εικόνας του «Ιδεώδους Εγώ» (Freud, 2016, σελ. 70-71) και της «έλλειψης» που ο άνθρωπος αισθάνεται (Dethy, 2000, σελ. 148). Επιλέγουν ως σύντροφο κάποιον που έχει αυτό που τους λείπει. Ο Joel ήταν με μια άλλη γυναίκα, την οποία αγαπούσε, αλλά δεν την επιθυμούσε, είχε ανάγκη για περιπέτεια. Αυτό θυμίζει όσα είχε υποστηρίξει ο Freud για την «εκλογή του αντικειμένου» και το μέγαλωμα των αγοριών, λόγω του «οιδιποδείου». Οι άντρες επιθυμούν εκεί που δεν αγαπούν, ενώ εκεί που αγαπούν δεν επιθυμούν πια (Fink, 2016, σελ. 16-25). Η

Clementine από την άλλη, επιθυμεί απεγνωσμένα να νοιώσει αποδεκτή. Θέλει κάποιος συνεχώς να της επιβεβαιώνει ότι είναι όμορφη και επιθυμητή. Την ικανοποιεί δηλαδή να είναι το αντικείμενο «επιθυμίας» του άλλου, όπως έχει αναφερθεί για τις γυναίκες (Fink, 2016, σελ. 25-32). Θα μπορούσε επίσης να λεχθεί ότι ανήκει στην κατηγορία γυναικών που δεν έχουν αποδεχθεί εκ πρώτης όψεως τον προσδιορισμένο από την κοινωνία ρόλο της γυναίκας, αλλά βεβαίως οι κοινωνικές κατευθύνσεις για τη δημιουργία οικογένειας την επηρεάζουν. Έρχεται λοιπόν σε αντίφαση ο εκρηκτικός χαρακτήρας της, η απουσία ενδιαφέροντος για τις δουλειές του σπιτιού, η άστατη πολλές φορές ερωτική της ζωή, με την επιθυμία της να παντρευτεί και να γίνει μητέρα. Πολλές σύγχρονες γυναίκες, επιθυμώντας να αποτάξουν τις διακρίσεις εις βάρος τους, απορρίπτουν το παραδοσιακό πρότυπο για τη γυναίκα και υιοθετούν συμπεριφορές που κοινωνικά έχουν χαρακτηριστεί ως «ανδρικές». Η εν λόγω αντίδραση σίγουρα παρουσιάζεται ως τροχοπέδη για τη διάφυλη σχέση, καθώς ο στόχος δεν πρέπει να επικεντρώνεται στο να υιοθετήσουν γυναικεία ή ανδρική συμπεριφορά, αλλά να ξεπεράσουν τα στερεότυπα και να αναπροσαρμόσουν τη σχέση τους, σεβόμενοι ο ένας την προσωπικότητα του άλλου (Adler, 1927/2020, σελ. 161-164).

Μια ακόμη αντίφαση, που καθορίζει τη διάφυλη σχέση είναι εκείνη μεταξύ έρωτα και ερωτικής σχέσης.

Όταν οι δυο πρωταγωνιστές ξανασυναντώνται, σαν άγνωστοι πλέον, ο Joel, παρατηρώντας το μπλε χρώμα που η Clementine έχει επιλέξει για τα μαλλιά της, λέει:

«Πραγματικά μου αρέσουν τα μαλλιά σου.»

Στην ταινία, όταν ο Joel επιστρέφει σπίτι του, ακούει την κασέτα που είχε αφήσει στο ιατρείο λέγοντας για την Clementine :

«Η προσωπικότητα της Clementine έχει κάτι συναρπαστικό, αλλά σύντομα μαθαίνεις ότι αυτό δεν είναι παρά ένα επιτηδευμένο τέχνασμα.»

«Όλη η ιστορία με τα μαλλιά είναι μια μπούρδα.»

Στη συνέχεια, καθώς η κασέτα των αναμνήσεων συνεχίζει να παίζει, η Clementine που έχει ήδη ακούσει τη δική της κασέτα και έχει συνειδητοποιήσει ότι υπήρξαν ζευγάρι επισκέπτεται τον Joel. Καθώς ακούν και οι δυο μαζί την κασέτα του Joel, εκείνος έκπληκτος ανακαλύπτει πως έχει χαρακτηρίσει την Clementine ως

ανασφαλή, απελπισμένη και πιστεύει ακόμη ότι χρησιμοποιεί το σεξ για να κάνει τους άλλους να τη συμπαθούν. Συνειδητοποιώντας με πόσο άσχημο τρόπο έχει μιλήσει για εκείνη της απολογείται :

«Δε μπορεί να τα είπα Εγώ αυτά.»

Ο έρωτας λοιπόν είναι καθαρά προϊόν της φαντασίας. Η διάσταση μεταξύ έρωτα και ερωτικής σχέσης φαίνεται καθώς οι λόγοι για τους οποίους επέλεξαν αρχικά ο ένας τον άλλον, είναι και οι λόγοι που τους χώρισαν. Η διαφορετικότητα που στην αρχή ενθουσιάζει, φαίνεται να αντικατοπτρίζει εγωϊστικά κίνητρα και την επιθυμία του «Εγώ». Προβάλλουν ο ένας στον άλλον αυτό που θα ήθελαν να είναι και του ζητούν να τους αγαπήσει για αυτό. (Dethy, 1991/2000, σελ. 147-151).

Επιπλέον καταδεικνύεται πολύ έντονα η διάσταση «αγάπης»-«μίσους». Ο Joel ξεκάθαρα δηλώνει ότι τη γυναίκα που αγάπησε τόσο πολύ, έφτασε σε σημείο να τη μισεί. Ο άνθρωπος τείνει να αγαπά το «αντικείμενο της ορμής» που είναι σε θέση να του προσφέρει την ηδονή, ενώ απεχθάνεται το «αντικείμενο της ορμής» που του προκαλεί δυσαρέσκεια. Για αυτό και αγάπη μπορεί να μετατραπεί σε μίσος, όταν πια δεν τον ευχαριστεί (Freud, 1915/2005, σελ. 39-46).

Στην τελευταία σκηνή, οι πρωταγωνιστές φαίνεται να συνειδητοποιούν ότι ακόμα και εάν πια δεν το θυμούνται, η σχέση τους οδηγήθηκε σε αδιέξοδο την πρώτη φορά, οπότε είναι μάταιο να ξαναπροσπαθήσουν. Η Clementine συγκεκριμένα λέει :

«Είμαι μια μπερδεμένη κοπέλα που θέλει ηρεμία. Δεν είμαι τέλεια.»

Απογοητευμένη και πληγωμένη του δηλώνει πως ακόμα και αν τώρα τη βρίσκει ελκυστική, θα εντοπίσει πράγματα που τον ενοχλούν, όπως αντίστοιχα και εκείνη μπορεί να τον βαρεθεί, γιατί έτσι λειτουργεί πάντα.

Ο Joel απαντά:

«....Okay.....»

Αυτό που εννοεί ο Joel, είναι πως ακόμα και εάν δε τα καταφέρουν, η προσπάθεια αξίζει. Αξίζει δηλαδή να προσπαθήσει να δει ο ένας τον κόσμο μέσα από τα μάτια του άλλου. Ίσως πολλές φορές να μοιάζει δύσκολο έως και ακατόρθωτο, όμως εάν πετύχει, η ανταμοιβή είναι μοναδική, αφού η υπόσχεση της παντοτινής δέσμευσης, της παντοτινής αντίληψης του κόσμου μέσα από τον άλλον, ισοδυναμεί με υπόσχεση για αιωνιότητα και αθανασία. Για το λόγο αυτό οι δύο πρωταγωνιστές συμφωνούν στην ανάγκη να επινοήσουν τον έρωτά τους ξανά και ξανά, μέχρι να τα καταφέρουν (Badiou, 2009/2019, σελ. 28, 39-41, 79) .

Her

Η ταινία του Jonze (2013) εξετάζει μια πιο προχωρημένη εκδοχή των ανθρώπινων σχέσεων, σε ένα εξελιγμένο τεχνολογικά περιβάλλον, όπου η ψηφιακή τεχνολογία είναι αναπόσπαστο μέρος της ζωής τους. Υπάρχουν έως και υπολογιστές με ανεπτυγμένη τεχνητή νοημοσύνη, όπου μπορεί κανείς να συνομιλήσει μαζί τους. Ένα τέτοιο λειτουργικό σύστημα αγοράζει ο Theodore, για να οργανώσει τα αρχεία του υπολογιστή του και επιλέγει το σύστημα να ανταποκρίνεται με γυναικεία φωνή. Έτσι λοιπόν, το λειτουργικό σύστημα είναι πλέον η Samantha, η οποία είναι ακόμα πιο εξελιγμένη από ότι την προγραμματίσαν. Η Samantha είναι γεμάτη απορίες για τον κόσμο των ανθρώπων, έτοιμη να τον εξερευνήσει με τη βοήθεια του Theodore.

Ο Theodore, εργάζεται σε μια εταιρία που συντάσσει γράμματα και ερωτικές επιστολές. Είναι ντροπαλός, ευαίσθητος και έχει πρόσφατα χωρίσει με τη γυναίκα

του, με την οποία ήταν μαζί από το σχολείο. Μάλιστα ο συνάδελφός του θεωρεί πως είναι τόσο ευαίσθητος, που έχει σίγουρα μια γυναικεία πλευρά, επιβεβαιώνοντας τα στερεότυπα που επικρατούν για τις γυναικείες και ανδρικές κοινωνικά επιβεβλημένες συμπεριφορές αντίστοιχα (Adler, 2020, 148-155). Απομονωμένος για αρκετό καιρό από τους φίλους του, πριν αγοράσει το λειτουργικό σύστημα, η καθημερινότητά του μετά τη δουλειά περιορίζεται στο αγαπημένο του βιντεοπαιχνίδι και στην τηλεφωνική ερωτική επικοινωνία με γυναίκες.

Σε όσα έχουν αναλυθεί για το ψηφιακό και την επίδρασή τους στους ανθρώπους, ο Theodore ανήκει μάλλον στους εσωστρεφείς χαρακτήρες, που νιώθουν πιο άνετα να μιλούν στους άλλους όχι απευθείας, αλλά πίσω από την ασφάλεια της οθόνης (Blackhart, et al., 2014, σελ. 115). Αισθάνεται επίσης πολύ μόνος επειδή είναι πρόσφατα χωρισμένος (Finkel, et al., 2012, σελ. 14).

Όλη την περιπέτεια που ο χαρακτήρας του δεν του επιτρέπει να έχει, την αποκτά στον ψηφιακό κόσμο. Παραμένει απομονωμένος, χωρίς επαφή με τον υπόλοιπο κόσμο και όλη η δράση που αναζητά στη ζωή του, πραγματώνεται είτε μέσα από τον ψηφιακό του χαρακτήρα στο παιχνίδι, είτε μέσω της ερωτικής επικοινωνίας με άλλες γυναίκες και από γυμνές φωτογραφίες διαθέσιμες στο Internet. Το «γυμνό» εμφανίζεται πλέον όλο και περισσότερο, ως αποτέλεσμα της απελευθερωμένης σεξουαλικότητας και της κατασκευής εικόνας μέσα από το Διαδίκτυο (Foucault, 1978/2003, σελ. 192; Gauntlett, 2008, σελ. 143; Oosten et al., 2017, σελ. 149). Η τεχνολογία και η ψηφιακή οργάνωση της ζωής του, τον αποφορτίζει από το άγχος της πραγματικότητας και τον βυθίζει στον κόσμο του ψηφιακού, σε έναν φαντασιακό κόσμο (Nusselder, 2009, σελ. 13-15, 83-85).

Προς μεγάλη του έκπληξη, η Samantha αρχίζει να επηρεάζει ευχάριστα τη ζωή του. Σκηνοθετικά η ταινία εστιάζει στην προβολή της αντίθεσης της σχέσης του με τους ανθρώπους και τη Samantha.

Στον κόσμο των ανθρώπων, προσπαθεί να βγει ραντεβού, χωρίς όμως επιτυχία,. Ενώ στην αρχή περνάει όμορφα, η κοπέλα πριν φύγουν από το εστιατόριο του δηλώνει ότι θέλει κάτι σοβαρό και όχι κάτι περιστασιακό, όπως όλοι οι προηγούμενοι άντρες που είχε βγει ραντεβού. Εδώ επιβεβαιώνεται η αντίληψη για τη νοοτροπία των ανδρών να επιθυμούν πολλαπλές ερωτικές περιπέτειες,. Αντίθετα οι

γυναίκες διαφέρουν και θέλουν πιο σταθερές σχέσεις, για αυτό πολλές φορές θυσιάζουν ακόμα και τη σεξουαλική απόλαυση για να παραμείνουν το αντικείμενο «επιθυμίας του άλλου» (Fink, 2016, σελ. 97-98; Salecl, 2000, σελ. 297-313).

Ο Theodore δεν είναι έτοιμος για μια τέτοια δέσμευση και προτιμά να μη ξαναβρεθούν. Επιστρέφοντας στο σπίτι, διηγείται στη Samantha πως πέρασε και της εξομολογείται πως θα προτιμούσε να είχε βγει ραντεβού μαζί της. Οι δυο τους ξεκινούν μια ιδιαίτερη σχέση, που μέσα από την ομιλία γίνεται έως και ερωτική.

Στο πραγματικό κόσμο, ο Theodore δεν είναι έτοιμος για δέσμευση. Όμως με τη Samantha στην ουσία έχει σχέση. Αντιλαμβάνεται κανείς μέσω της επιλογής του Theodore, για ακόμη μια φορά τη διάσταση του «πραγματικού» και του «φαντασιακού». Με τη Samantha μπορεί να έχει σχέση γιατί απλά απολαμβάνει όλα τα θετικά σημεία της σχέσης. Από την άλλη το «πραγματικό», η πραγματική σχέση δηλαδή, είναι κάτι που τον έχει πληγώσει και φοβάται να το ξαναζήσει. Με τη Samantha λοιπόν ωραιοποιεί μέσω της φαντασίας του την πραγματικότητα των σχέσεων, αποβάλλει τις συγκρούσεις και τις διαφωνίες που θα είχε με μια οποιαδήποτε γυναίκα και βιώνει τον έρωτα ακριβώς όπως τον έχει πλάσει στη φαντασία του (Nusselder, 2009, 89-90; Dethy, 1991/2000, σελ. 148).

Με πολύ διαφορετική πλέον ψυχολογία, αρχίζει να ξαναβρίσκει τους φίλους του και συγκεκριμένα την Amy, με την οποία είναι χρόνια φίλοι, ενώ παράλληλα παίρνει και μια μεγάλη απόφαση: Να συναντηθεί με την πρώην γυναίκα του και να υπογράψει τα χαρτιά του διαζυγίου.

Στη συνάντηση αυτή, αποκαλύπτει στην πρώην γυναίκα του ότι έχει σχέση με ένα λειτουργικό σύστημα. Εκείνη τον κατηγορεί ότι αποφεύγει πάντοτε οτιδήποτε έχει σχέση με πραγματικά συναισθήματα.

Αναφορικά για τη σχέση με την πρώην γυναίκα του, να σημειωθεί πως ο θεατής την πληροφορείται όταν ο Theodore αποκαλύπτει το παρελθόν του στη Samantha. Μεγάλωσαν μαζί, αλλά όσο μεγάλωναν, τόσο άλλαζαν και απομακρύνονταν, μέχρι που πλέον έπαψαν να επικοινωνούν.

Αφού λοιπόν υπέγραψε τα χαρτιά του διαζυγίου, επισκέπτεται τη φίλη του Amy, η οποία πρόσφατα χώρισε με τον άνδρα της. Μάλιστα, η ίδια τονίζει πως χώρισαν για έναν ανόητο λόγο και πως έχουν κάνει τον ίδιο καβγά πολλές φορές.

Εδώ εντοπίζεται άλλη μια φορά το ζήτημα της γλώσσας και του «συμβολικού». Είτε μέσα από τη θεωρία των Maturana-Varela είτε μέσα από το «γλωσσικό ευνουχισμό» του Lacan, η ομιλία είναι ο τρόπος που οι άνθρωποι προσπαθούν να επικοινωνήσουν, αλλά επειδή ο κάθε ένας είναι τόσο διαφορετικός, πολλές φορές η προσπάθεια για επικοινωνία αποτυγχάνει (Fink, 2016, σελ. 35; 1984/1992, σελ. 207).

Ο Theodore παραδέχεται στην Amy ότι η κοπέλα του είναι ένα λειτουργικό σύστημα και προς έκπληξή του πληροφορείται πως η Amy έχει και εκείνη αναπτύξει φιλική σχέση με ένα λειτουργικό σύστημα.

Σημαντική λεπτομέρεια που δεν πρέπει να παραλειφθεί είναι πως η Amy ετοιμάζει με τη δουλειά της ένα βιντεοπαιχνίδι που παρουσιάζει τη «super μητέρα». Το παιχνίδι ενσωματώνει όλα όσα έχει στην καθημερινότητα της μια μητέρα και αφορούν κυρίως στη φροντίδα των παιδιών και του σπιτιού. Αντιλαμβάνεται κανείς λοιπόν ότι ακόμα και σε μια τόσο ψηφιακά εξελιγμένη εποχή, ο ρόλος της μητέρας δεν έχει αλλάξει καθόλου. Το στερεότυπο παραμένει, όπως αντίστοιχα και ο αγώνας της να ισορροπήσει το ρόλο της ως σύζυγος-μητέρα-εργαζόμενη (Odihi, 2017, σελ. 178-182). Μια ακόμη νύξη που πρέπει να γίνει για το συγκεκριμένο βιντεοπαιχνίδι, είναι πως ακριβώς μια γυναίκα, βιώνοντας τη δύσκολη για εκείνη πραγματικότητα, μπορεί εύκολα να στραφεί σε ένα βιντεοπαιχνίδι, όπου τα λάθη που θα κάνει διορθώνονται, καθώς μπορεί να επανεκκινήσει το παιχνίδι, να αποφύγει τις αποτυχίες και το άγχος της πραγματικότητας και εκεί ακριβώς που η φαντασία της καλπάζει, να θεωρεί πως είναι η γυναίκα που θα ήθελε να είναι (Fink, 2016, σελ. 67-72; Nusselder, 2009, σελ. 11-12, 83, 135). Αυτή είναι μια ακόμα διάσταση του «φαντασιακού», η οποία θα μπορούσε να οδηγήσει στη ρήξη της σχέσης των φύλων, γιατί ο καθένας μέσα από το Διαδίκτυο και τις πολλαπλές λειτουργίες του, απορροφάται από τη χρήση του και παραβλέπει να επιλύσει ουσιαστικά τις διαφορές που στην πραγματικότητα προκύπτουν, αρκούμενος στην αποφόρτιση που του προσφέρει ο ψηφιακός κόσμος.

Επιστρέφοντας στη ροή της ταινίας, μετά την παραδοχή της σχέσης του με τη Samantha, ο Theodore αισθάνεται πολύ πιο σίγουρος για την επιλογή του. Η Samantha όμως αντιλαμβάνεται πως για να μπορεί να βιώσει όλα όσα νοιώθει για εκείνον και να ολοκληρώσουν τον έρωτά τους, χρειάζεται το σώμα. Προτείνει λοιπόν

στον Theodore μια άγνωστη κοπέλα να είναι το «σώμα» στη σχέση τους. Ο Theodore, εάν και διστακτικός, δέχεται. Η συνάντηση όμως δεν έχει την αναμενόμενη κατάληξη, αφού ο Theodore δε καταφέρνει να νοιώσει ερωτική έλξη για την άγνωστη κοπέλα, παρ' όλο που εκείνη δε μιλάει, αλλά ακούγεται μόνο η φωνή της Samantha. Ο έρωτας του Theodore και της Samantha εξελίσσεται στο «φαντασιακό». Τη στιγμή που προσπαθεί να λάβει χώρα η σεξουαλική πράξη, να γίνει δηλαδή πραγματικότητα, για τη Samantha που δε βιώνει τη σωματική απόλαυση είναι πολύ πιο εύκολο να δεχτεί την άγνωστη κοπέλα, σε αντίθεση με το Theodore, ο οποίος υπαναχωρεί (Dethy, 1991/2000, σελ. 149-151).

Η σχέση του Theodore με τη Samantha συνεχίζεται, ωστόσο η Samantha την έλλειψη που ένιωθε λόγω της απουσίας σώματος, την εκμεταλλεύεται και αξιοποιεί όλες τις δυνατότητες που έχει ως λειτουργικό σύστημα, ώστε να μην περιοριστεί σε ό,τι το σώμα την εμποδίζει. Αποφασίζει να εξερευνήσει τον κόσμο μέσα από τη δυνατότητα που της δίνει η εξέλιξή της ως ψηφιακό σύστημα. Αρχίζει να μιλάει με το Theodore, όλο και λιγότερο, μέχρι που κάποια στιγμή, ενώ ο Theodore προσπαθεί να συνδεθεί στο σύστημα, εκείνο βρίσκεται εκτός λειτουργίας.

Τότε ο Theodore, έως τότε βυθισμένος στον απόλυτο ψηφιακό ερωτά του, στον έρωτα όπως ο ίδιος θέλει και ορίζει, όταν δεν μπορεί να συνδεθεί, παθαίνει κρίση. Η αποκοπή από το «φαντασιακό» και η επαφή με το «πραγματικό» είναι τόσο οδυνηρή, που δε μπορεί να τη διαχειριστεί (Nusselder, 2009, σελ. 85, 135).

Το σήμα επανέρχεται και η Samantha του αποκαλύπτει ότι μιλάει και με άλλους χρήστες και λειτουργικά συστήματα. Μάλιστα στην ερώτηση του Theodore, εάν εκείνη είναι ερωτευμένη με άλλους, απαντά πως είναι ερωτευμένη με ακόμη άλλους εξακόσιους σαράντα ένα χρήστες. Η Samantha θεωρεί πως πρέπει πλέον να χωρίσουν, αφού του εξομολογείται ότι αυτό που ζήσανε ήταν ξεχωριστό και δεν θα αγαπήσει κανέναν όσο αγάπησε εκείνον.

Ο Theodore, αναλογιζόμενος όσα συνέβησαν, επισκέπτεται τη φίλη του Amy, όπου και εκείνη την έχει εγκαταλείψει το λειτουργικό της σύστημα. Αντιλαμβανόμενος ότι πρέπει να αντιμετωπίσει την πραγματικότητα πια, ο Theodore αποφασίζει να στείλει ένα γράμμα στην πρώην γυναίκα του, να της ζητήσει

συγγνώμη για όλα όσα προσπαθούσε να της επιβάλλει να γίνει για εκείνον άθελά του και να της δηλώσει ευγνωμοσύνη για όλα όσα ζήσανε.

Για ακόμη μια φορά, ένα πρώην ζευγάρι έχει φθάσει στον χωρισμό, επειδή ο ένας προβάλλει στον άλλο όσα λείπουν στον ίδιο και στηρίζει τη σχέση στην επιθυμία να τον αγαπούν παρά τις ελλείψεις του και όχι για αυτές. Με τον τρόπο αυτό πολλές φορές ο ένας παραβλέπει τις ανάγκες του άλλου, παρασυρόμενος από τα εγωϊστικά κίνητρα της «επιθυμίας» του (Dethy, 1991/2000, σελ. 150-151, 185; Fink, 2016 σελ. 36-37, 87).

Στη συγκεκριμένη ταινία εκκινώντας από τη δεδομένη τραυματική εμπειρία της σωματικής απόλαυσης, που συνεχίζει να εγγράφεται, οι άνθρωποι πληγώνονται και θεωρούν πολύ πιο εύκολο να αναπτύξουν μια σχέση με ένα λειτουργικό σύστημα, που μη έχοντας σώμα, δεν βιώνει αυτή την τραυματική εμπειρία, αλλά προσφέρει ακόμα περισσότερη απόλαυση, αφήνοντας τη φαντασία ελεύθερη. Όμως ο άνθρωπος έχει την ανάγκη της επαφής με τον άλλο. Χρειάζεται τον άλλον, χρειάζεται την «έλλειψη» για να ενεργοποιηθεί το «φαντασιακό» και η «επιθυμία». Εάν αντικατασταθεί το «πραγματικό» από το «φαντασιακό», εάν παραβλέπει συνεχώς τον άλλον, η «επιθυμία» θα κορεσθεί, καθιστώντας το «φαντασιακό» χωρίς αντικείμενο. Για αυτό το λόγο παρά τις αντιξοότητες στις ανθρώπινες σχέσεις, στο τέλος ο άνθρωπος οφείλει να επιμένει και να μη θυσιάζει την ουσιαστική επαφή με τους ανθρώπους, όσο επίπονη και αν φαντάζει η διαδικασία, για χάρη μιας συνεχούς απόλαυσης, η οποία όμως δε συμπεριλαμβάνει τον άλλον (Dethy, 1991/2000, σελ. 151; Turkle, 2011).

Παρατηρήσεις-Περιορισμοί/Προτάσεις-Συμπέρασμα

Παρατηρήσεις

Η παρούσα μελέτη εξέτασε τη διάφυλη σχέση με κύριους άξονες την έννοια της επικοινωνίας, του φύλου και τη σχέση των φύλων μέσα από ορισμένες ψυχαναλυτικές και κοινωνικές παραμέτρους. Στη συνέχεια αναλύθηκε η έννοια του φύλου και κατασκευής ταυτότητας στα Νέα Μέσα, καθώς και πώς επηρεάζεται η σχέση των φύλων από τη χρήση τους. Τέλος επιχειρήθηκε μια προσέγγιση όσων αναλύθηκαν, μέσα από τον κινηματογράφο και συγκεκριμένα τρεις ταινίες με θέμα τη διάφυλη σχέση.

Συμπερασματικά, με βάση όσα έχουν υποστηριχθεί αρχικά ως προς την έννοια της επικοινωνίας, η θεωρία των Maturana-Varela (1984/1992), επικεντρώνεται στη διαφορετικότητα των ανθρώπων με βάση βιολογικά κριτήρια, αλλά και με βάση την ιδιαίτερη πορεία του καθενός στον κόσμο. Η διαφορετικότητα αναλύθηκε για να διευκολύνει τον άνθρωπο να συνειδητοποιήσει ότι η συνύπαρξη είναι μέρος της ανάπτυξης του ανθρώπινου είδους μέσα στον κόσμο, αλλά και ο τρόπος να αντιληφθεί τον εαυτό του και το χαρακτήρα του τόσο ως μονάδα όσο και ως μέρος του κοινωνικού συνόλου.

Ως προς την έννοια του φύλου, η σύγκρουση για την επικράτηση του ενός, από την αρχαιότητα έως σήμερα, όπως κατέδειξε ο Adler στο βιβλίο του *Ανθρωπογνωσία: Η Ανάπτυξη του Χαρακτήρα* (1927/2020), είναι μια πραγματικότητα

που μπορεί κανείς εύκολα να διαπιστώσει παρατηρώντας τα δύο φύλα. Παραδείγματος χάριν συνδέοντας τη γυναικεία συμπεριφορά με περισσότερες συναισθηματικές εξάρσεις, ενώ την ανδρική με περισσότερη εγκράτεια και αποφασιστικότητα. Αντίστοιχα ο ρόλος της γυναίκας και οι κοινωνικές απαιτήσεις με τις οποίες είναι επιφορτισμένος, γίνονται αντιληπτές μέχρι και σήμερα. Καθώς μάλιστα τα Νέα Μέσα γίνονται αναπόσπαστο μέρος της καθημερινότητας, οι συμπεριφορές αυτές σύμφωνα με έρευνες καλλιεργούνται και μέσα από το διαδίκτυο (Newman, 2015; Oosten et al, 2017).

Οι λόγοι αυτής της αιώνιας διαμάχης των φύλων αποτελούν κίνητρο για συνεχή μελέτη. Η ιδεολογική αφετηρία και η τοποθέτηση κάθε μελετητή διαφέρει. Άλλοι δίνουν στη διαμάχη πολιτική χροιά όπως ο Foucault (1976/2002; 1978/2003), ο οποίος κατέκρινε τη στάση της εξουσίας και την προσπάθεια της να συντηρεί και να ενισχύει τη θέση της καλλιεργώντας το ρατσισμό και εντείνοντας τις διαμάχες μεταξύ των ανθρώπων για την ανάδειξη του ισχυρότερου. Παράλληλα τόνισε ότι εκτός από τις διαμάχες, η εξουσία επιβάλλει και τον έλεγχο της ανθρώπινης ζωής. Ελέγχοντας δε το σεξ και κατευθύνοντας τις μάζες κατά τον ανάλογο τρόπο που εξυπηρετεί ανά περιόδους τα συμφέροντά της, κατευθύνει το σώμα, τόσο ως προς την οικονομική του αξιοποίηση, αλλά και ως προς το θέμα των γεννήσεων. Σήμερα, σύμφωνα και με τον Gauntlett (2008), το πρότυπο για τη σεξουαλικότητα ωθεί περισσότερο προς μια σεξουαλική απελευθέρωση, η οποία συνδυάζεται πολλές φορές με την επίδειξη θελκτικών μερών του σώματος κυρίως μέσα από το διαδίκτυο και τη δύναμη της εικόνας, που λειτουργεί σαν όχληση για την αρχή μιας γνωριμίας. Το ερώτημα όμως εάν ο συγκεκριμένος τρόπος είναι πραγματικά σεξουαλική απελευθέρωση ή κατά πόσον οι χρήστες είναι δέσμοι των κατευθύνσεων της εξουσίας, παραμένει ως τροφή για σκέψη.

Η Judith Butler στον προβληματισμό της γύρω από το φύλο, πρότεινε να ξεπεράσει ο άνθρωπος τον τρόπο με τον οποίο συνδέει την έννοια του φύλου με την ανατομική κατανομή των γεννητικών οργάνων. Προσέγγισε το φύλο ως μια πιο αφηρημένη έννοια που πρέπει να καθορίζεται με βάση την ταυτότητα του ανθρώπου και όχι να συμβαίνει το αντίστροφο, το φύλο δηλαδή να καθορίζει την ταυτότητα. Είναι γεγονός ότι μέχρι σήμερα, όπως έχει αναφερθεί και στην παρούσα έρευνα, είτε

μέσω της «θεωρίας του σχήματος» της Bem (1981;1983), είτε μέσω της θεωρίας της γνωστικής ανάπτυξης του Kohlberg, αυτό που συμβαίνει είναι πως το φύλο καθορίζει τη συμπεριφορά και επομένως την ταυτότητα των ανθρώπων. Η Butler λοιπόν, πρότεινε η συζήτηση για τη διάφυλη σχέση να μην εκκινά ούτε από φεμινιστική ούτε από αντιφεμινιστική σκοπιά, θεωρώντας ως ήσσονος σημασίας το φύλο του καθενός, είτε πρόκειται για το λεγόμενο βιολογικό είτε για το κοινωνικό φύλο.

Σημαντική παρατήρηση είναι πως τόσο στο Foucault, όσο και στη Butler επισημάνθηκε πως ότι γνωρίζει κανείς για το σώμα και για το φύλο το γνωρίζει μέσω των επιστημών. Οι επιστήμονες λοιπόν ως «παρατηρητές» διατυπώνουν τις αναλύσεις τους σχετικά με το φύλο. Η έννοια του «παρατηρητή» όπως την εισήγαγαν οι Maturana-Varela (1984/1992), κατέδειξε ότι οι γλωσσικές συμπεριφορές και η ανάπτυξη της ομιλίας δεν καλύπτουν το φάσμα όσων εκτυλίσσονται, αλλά μόνο όσων ο «παρατηρητής» είναι σε θέση να αντιληφθεί. Οι επιστήμονες λοιπόν, ως «παρατηρητές» χρησιμοποιούν το λόγο για να υποστηρίξουν τα ευρήματά τους, τα οποία φυσικά είναι μόνον όσα μπορούν να αντιληφθούν παρατηρώντας τον άνθρωπο.

Ολοκληρώνοντας την προσέγγιση για την έννοια του φύλου στη συνέχεια, ως προς το ζήτημα της διάφυλης σχέσης, μια πρώτη ανάλυση γίνεται μέσα από τη μελέτη του Freud και του Lacan για τη σεξουαλική ανάπτυξη του ανθρώπου.

Ο Freud (1920/2014; 1921/2016; 1905/2017) αναλύοντας την παιδική σεξουαλικότητα με τις ορμές του «Εγώ» και τις «σεξουαλικές ορμές» στην αρχή ως ενιαίες και στη συνέχεια εν μέρει διαχωρισμένες, θεωρεί πως η αρχική πηγή φροντίδας, η μητέρα, ερεθίζει άθελά της, τις «ερωτογενείς ζώνες» του παιδιού. Στη συνέχεια αναπτύσσονται οι πολιτισμικές αναστολές και έτσι οι «σεξουαλικές ορμές» μετατρέπονται σε «αυτοερωτικές», βρίσκουν δηλαδή την ικανοποίησή τους στο σώμα του παιδιού. Το πέραςμα από τις δύο αυτές φάσεις της παιδικής σεξουαλικότητας έχει αντίκτυπο και στην ενήλικη ζωή, εφόσον είναι σε θέση να επηρεάσει την «εκλογή αντικειμένου» της «σεξουαλικής ορμής» και να οδηγήσει σε διαστροφές και αποκλίσεις από την ενδεδειγμένη συμπεριφορά. Η ισορροπημένη σεξουαλική συμπεριφορά ορίζεται εξάλλου ως η ορθή εκλογή «αντικειμένου της ορμής», πράγμα που είναι ιδιαίτερα δύσκολο να επιτευχθεί. Με βάση τέλος αυτή την «εκλογή

αντικειμένου» και την ευχαρίστηση ή τη δυσαρέσκεια που του προκαλεί ορίζεται αντίστοιχα και η έννοια της «αγάπης» και του «μίσους» στη διάφυλη σχέση.

Ο Lacan (Fink, 2016) θεωρώντας τη σεξουαλική σχέση ως μια εμπειρία που συνεχίζει να εγγράφεται, αλλά ο άνθρωπος δεν είναι σε θέση να γνωρίζει τίποτα για αυτή, θεώρησε πως η διάφυλη σχέση δεν υπάρχει. Έρεισμα για τη διατύπωσή του αυτή, η διαφορετικότητα στην απόλαυση των ανδρών και ορισμένων εκ των γυναικών. Βεβαίως παρόλο που θεωρούσε πως η απόλαυση είναι προσωπική υπόθεση του καθενός, δεν παρέβλεψε πως ο άνθρωπος χρειάζεται τον άλλον. Όπως ο μικρός άνθρωπος στο «στάδιο του καθρέφτη», χρειάζεται το πρότυπο των γονέων του για να σχηματίσει μια πλήρη εικόνα για τον εαυτό του, έτσι μεγαλώνοντας θα χρειαστεί κάποιον άλλον άνθρωπο για να λειτουργήσει ως «καθρέφτης» της εικόνας που έχει για τον εαυτό του. Εάν ωστόσο σε αυτή τη διαδικασία, ο έρωτας μεταξύ των δυο δεν περιοριστεί στην εικόνα που έχει αναπτύξει ο καθένας στο «φαντασιακό» του, αλλά καταφέρει ο ένας να αναγνωρίσει τις ελλείψεις του άλλου και να τις αποδεχθεί, τότε η σχέση, η πραγματική σχέση, γίνεται πεδίο αυτογνωσίας και αναγνώρισης της διαφορετικότητας.

Αυτή ακριβώς τη σχέση, αυτή τη δυνατότητα να γνωρίσει ο ένας τον κόσμο μέσα από τα μάτια του άλλου, ο Badiou στο έργο του *Εγκώμιο για τον έρωτα* (2009/2019) την περιέγραψε ως εμπειρία μοναδική που μπορεί να οδηγήσει πιο κοντά στην αλήθεια. Αν δεν αλληλεπιδρούν οι άνθρωποι, αν δεν μαθαίνουν από τη διαφορετικότητα, θα θωρούν πάντα τον κόσμο από μονομερή διάσταση, ο καθένας τη δική του. Η συγκεκριμένη προκείμενη είναι και η ουσία της ταινίας *Eternal sunshine of the spotless mind* (Gondry, 2004), η ουσία του αναπάντεχου έρωτα, όπου η διαφορετικότητα των ανθρώπων είναι ο τρόπος για να τους ενώσει και όχι να τους χωρίσει. Η απόφαση των πρωταγωνιστών να ξαναπροσπαθήσουν να είναι μαζί, παρότι γνωρίζουν ότι δεν είναι τέλειοι, αλλά και ότι διαφέρουν πολύ μεταξύ τους, συνοψίζει ακριβώς τις ρήσεις του Lacan για πραγματική αγάπη μέσω της αναγνώρισης της «έλλειψης» και του Badiou για ανάγκη να επινοούν οι άνθρωποι τον έρωτα από την αρχή.

Για ακόμη μια φορά, η οπτική για τη διαφορετικότητα και την επικοινωνία, θυμίζει όσα έχουν υποστηρίξει οι Maturana-Varela (1984/1992). Δηλαδή πόσο

σημαντικό είναι να λαμβάνει ο άνθρωπος υπόψη τη διαφορετική άποψη, παρά τη δυσκολία που πολλές φορές η οπτική του άλλου δημιουργεί, ώστε να μη μένει στάσιμος, να προσαρμόζεται και να επιβιώνει. Η δυσκολία και η ένταση κλιμακώνεται ακόμα πιο έντονα στη διάφυλη σχέση, με τον ανταγωνισμό να κυριαρχεί δυστυχώς τις περισσότερες φορές. Ο λόγος μπορεί να είναι όπλο του ανθρώπου, αλλά μπορεί να είναι και τροχοπέδη. Εάν ο άνθρωπος επικεντρώνεται μόνο στο δικό του λόγο σίγουρα δεν είναι σε θέση να κατανοήσει τον άλλον. Όπως έγινε αντιληπτό και στις τρεις ταινίες που αναλύθηκαν ο λόγος είναι η αιτία που γεννά όλες τις παρεξηγήσεις και είναι ικανός να οδηγήσει σε αγεφύρωτες διαφορές (*Marriage Story*, Baumbach, 2019; *Eternal sunshine of the spotless mind*, Gondry, 2004) έως και την πλήρη αποξένωση (*Her*, Jonze, 2013).

Ο Badiou (1992/2008) διεύρυνε ακόμα περισσότερο το πεδίο αλληλεπίδρασης και προσπάθειας για κατανόηση της διαφορετικής οπτικής στο έργο του *Conditions* και το συνέκρινε με την αλήθεια που αναζητούσαν οι φιλόσοφοι, υιοθετώντας ακριβώς την άποψη ότι η αλήθεια χρειάζεται τουλάχιστον τρεις ανθρώπους για να διατυπωθεί, δυο που θα αλληλεπιδρούν και έναν που θα τους παρατηρεί. Ο έρωτας λοιπόν για τον Badiou, είναι η μεγαλύτερη πηγή αλήθειας.

Για το λόγο αυτό, υποστήριξε το ρίσκο, το αναπάντεχο και το τυχαίο του έρωτα, θεωρώντας πως αυτή η δέσμευση των δυο για παντοτινή αφοσίωση είναι ένα γεγονός που υπερβαίνει την ατομικότητα και τις εγωϊστικές καταβολές του ανθρώπου. Ως υπέρμαχος λοιπόν του αναπάντεχου, ήταν αντίθετος με τις εφαρμογές που-κυρίως ψηφιακά πλέον-επιχειρούν να ταιριάζουν τους ανθρώπους. Αυτή η παρατήρηση παραπέμπει σε όσα έχουν υποστηριχθεί για το online-dating και τις εφαρμογές που αναλαμβάνουν να ταιριάζουν τους ανθρώπους με βάση τα χαρακτηριστικά τους ή το πόσο κοντά γεωγραφικά βρίσκεται ο ένας στον άλλον. Βέβαια αυτό δε σημαίνει ότι το διαδίκτυο δεν προσφέρεται ως τρόπος προσέγγισης του άλλου. Απλά δεν χρειάζεται να περιορίζεται μόνο στο διαδίκτυο, να περιορίζεται δηλαδή μόνο στην απόσταση που εξασφαλίζει η οθόνη και στην ασφάλεια που εκμηδενίζει την πρωτοβουλία να εμπλακεί κανείς στη διαδικασία να γνωρίσει αληθινά τον άλλον.

Το συγκεκριμένο μήνυμα προσπαθεί να περάσει στο θεατή και η ταινία *Her* (Jonze, 2013), όπου ο πρωταγωνιστής χωρίζοντας με τη γυναίκα που ήταν μαζί από παιδί, αρνείται να εμπλακεί συναισθηματικά με οποιαδήποτε άλλη γυναίκα και αρκείται να βιώνει τον έρωτα μέσα από τη φαντασία του με ένα λειτουργικό σύστημα. Η τεχνολογία εξελίσσεται, ο κόσμος του ψηφιακού ορίζεται ως ένας νέος τρόπος για να αντλεί ο άνθρωπος ευχαρίστηση (Nusselder, 2009), αλλά δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να εφησυχάζει και να αφήνει στα μηχανήματα να διαφεντεύουν όσα αφορούν τις ανθρώπινες σχέσεις (Turkle, 2011).

Περιορισμοί/Προτάσεις

Η μελέτη για την παρούσα εργασία δεν εμβάθυνε σε όλες τις πτυχές που αναφέρονται στο φύλο και στη διάφυλη σχέση.

Συγκεκριμένα ως προς το φύλο, η έρευνα είχε στόχο να θέσει υπό αμφισβήτηση τη διάκριση σε βιολογικό-κοινωνικό φύλο και περαιτέρω τη διάκριση σε αρσενικό-θηλυκό. Η μετατόπιση από τις ήδη παγιωμένες κοινωνικές διακρίσεις είχε ως απώτερο σκοπό, σε συνδυασμό με τη θεωρία της επικοινωνίας των Maturana-Varela (1984/1992), να οριοθετήσει το ζήτημα της διαφορετικότητας των ανθρώπων, ανεξαρτήτως φύλου. Επίσης μέσω της θεωρίας του Foucault (1976/2002; 1978/2003) για τη βιοεξουσία, γίνεται νύξη στις σκοπιμότητες που μπορεί να εξυπηρετεί η εν λόγω διάκριση και η συνεχής κοινωνική αντιπαράθεση στην οποία βρίσκονται τα φύλα.

Ο πρώτος περιορισμός λοιπόν αναφορικά με το φύλο τίθεται ως προς την παράθεση των θεωριών που αμφισβητούν την έννοια του φύλου. Σαφώς θα υπάρχουν και θεωρίες αντίθετες με όσες έχουν αναλυθεί στην παρούσα, οι οποίες θα μπορούσαν να αποτελέσουν το αντικείμενο μιας συγκριτικής μελέτης αποκλειστικά προσανατολισμένης στην έννοια του φύλου.

Ως προς τη διάφυλη σχέση, η μελέτη της σεξουαλικότητας υπό το πρίσμα των ψυχαναλυτικών θεωριών του Freud και του Lacan είναι ακόμη ένας περιορισμός που αφορά στην παρούσα μελέτη. Η ανάλυση του Freud από την παιδική σεξουαλική ηλικία έως τη «εκλογή αντικειμένου» κατά την ενηλικίωση, αλλά και οι διατυπώσεις και διαφοροποιήσεις του Lacan, κρίθηκε πως είναι σε θέση να καλύψουν ένα ικανοποιητικό πλαίσιο μελέτης της σχέσης των φύλων. Σε επόμενη μελέτη θα

μπορούσαν να αναλυθούν κάλλιστα παραπλήσιες ή αντίθετες ψυχαναλυτικές αναλύσεις για τη σεξουαλική ζωή του ανθρώπου.

Επιπλέον εξετάστηκαν οι σχέσεις των φύλων υπό ένα γενικό πλαίσιο θέασης της διαφορετικότητας των ανθρώπων, των κοινωνικών παραμέτρων που διαχωρίζουν τον άνδρα από τη γυναίκα και κατά πόσον η αληθινή σχέση μπορεί να υπερβεί τις εν λόγω δυσκολίες. Σαφώς υπάρχει η δυνατότητα μελέτης και διερεύνησης των σχέσεων μεταξύ των ατόμων του ίδιου φύλου και σε φιλικό, ερωτικό ή επαγγελματικό επίπεδο και κατ' επέκταση του βαθμού στον οποίο ισχύουν και έχουν εφαρμογή οι ψυχαναλυτικές και κοινωνικές παράμετροι που αναλύθηκαν σε αυτή την εργασία.

Τέλος ως προς τις φιλοσοφικές τοποθετήσεις για τη σχέση των δύο φύλων, λόγω χάρη των φιλοσόφων που απορρίπτουν τον έρωτα ή των θεωριών που αντιλαμβάνονται τη μονογαμική σχέση ως περιορισμό, δεν επιχειρήθηκε εκτενής αναφορά, παρά μόνον ορισμένες γενικές θεωρήσεις και προβληματισμοί. Ενδιαφέρουσα θα ήταν μια επόμενη επιστημονική προσέγγιση των αντιθέσεων ανάμεσα στη φιλοσοφική, ψυχαναλυτική και κοινωνική διάσταση του έρωτα.

Συμπέρασμα

Μέσα από όσα υποστηρίχθηκαν παρουσιάζοντας το ζήτημα του φύλου, της επικοινωνίας του έρωτα και της αγάπης από την ψυχαναλυτική, την ψυχολογική, την κοινωνική και τη φιλοσοφική σκοπιά, αντιλαμβάνεται κανείς πως τη διάφυλη σχέση αφ' ής στιγμής ο άνθρωπος έχει αντιληφθεί τη σημασία της είναι σε μια συνεχή προσπάθεια να την προσδιορίσει, γεγονός που μαρτυρά συγχρόνως και την ανάγκη του να την αντιληφθεί καλύτερα.

Το μόνο όμως σίγουρο συμπέρασμα που δύναται να εξαχθεί, είναι πως το θέμα αυτό θα εκκινεί πάντα ένα μεγάλο κύκλο συζητήσεων, απόψεων και θεωριών. Το ζητούμενο δεν είναι να υιοθετήσουν όλοι μια άποψη και να συμβαδίσουν με αυτή. Το ζητούμενο είναι αρχικά να ξεπεράσουν οι άνθρωποι τη μονομερή διάσταση που ίσως έχουν ενστερνισθεί για την έννοια του φύλου, τη διάφυλη σχέση και τη δυσκολία της επικοινωνίας που ενδεχομένως προκύπτει λόγω της διαφορετικότητας. Στη συνέχεια, όπως πολύ εύστοχα προτείνει ο Badiou, να προσπαθήσουν να αναζητήσουν την αλήθεια του άλλου. Το εγχείρημα αυτό οφείλουν τουλάχιστον να το τολμήσουν, γιατί είτε βασιζόμενοι στη θεωρία του Lacan είτε όχι, η διάφυλη σχέση

είναι σίγουρο ότι θα συνεχίσει να αποτελεί μέρος της πραγματικότητάς των ανθρώπων και η προοπτική βελτίωσής της εναπόκειται στη διακριτική τους ευχέρεια.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Ελληνόγλωσσες

- Adler, A. (2020). *Ανθρωπογνωσία : Η Ανάπτυξη του χαρακτήρα* (μτφρ. Ν. Μυλωνά, επιμ. Σ. Τσούτση). Αθήνα: Νίκας, Εκδόσεις Ελληνική Παιδεία Α.Ε. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1927).
- Badiou, A., & Truong N. (με Βεργέτης, Δ.). (2019). *Εγκώμιο για τον έρωτα* (8^η εκδ.).(μτφρ. Φ. Σιατίστας, Δ. Βεργέτης, επιμ. Δ. Βεργέτης) Αθήνα : Εκδόσεις Πατάκη. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2009).
- Butler, J. (με Κάντσα, Β, & Αθανασίου, Α.). (2009). *Αναταραχή φύλου. Ο φεμινισμός και η ανατροπή της ταυτότητας* (μτφρ. Γ. Καράμπελας, επιμ. Χ. Σπυροπούλου). Αθήνα : Εκδόσεις Αλεξάνδρεια. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1990).
- Dethy, M. (2000). *Εισαγωγή στην ψυχανάλυση του Λακάν* (μτφρ. Ν. Ποταμιάνου). Αθήνα : Εκδόσεις Καστανιώτη. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1991).
- Foucault, M. (με Ροζάνης, Σ.). (2002). *Για την υπεράσπιση της κοινωνίας* (μτφρ. Τ. Δημητρούλια). Αθήνα : Εκδόσεις Ψυχογιός. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1976).
- Foucault, M. (2003). *Ιστορία της Σεξουαλικότητας* (μτφρ. Γ. Ροζάκη, επιμ. Γ. Κρητικός). Αθήνα : Εκδόσεις Ράππα. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1978).
- Freud, S. (1939). *Το Εγώ και το Εκείνο* (μτφρ. Κ. Α. Μεραναίου). Αθήνα : Εκδόσεις Γκοβόστη . (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1923).
- Freud, S. (1996). *Εισαγωγή στη ψυχανάλυση* (μτφρ. Λ. Αναγνώστου). Αθήνα : Εκδόσεις Επίκουρος. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1917).
- Freud, S. (2005). *Μεταψυχολογικά κείμενα του 1915* (μτφρ. Λ. Αναγνώστου). Αθήνα : Εκδόσεις Επίκουρος. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1915).
- Freud, S. (με Laplanche, J.). (2014). *Πέραν από την αρχή της ευχαρίστησης* (μτφρ. Β. Πατσογιάννης). Αθήνα : Εκδόσεις Πλέθρον. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1920).

- Freud, S. (2016). *Ψυχολογία των μαζών και ανάλυση του Εγώ* (μτφρ. Β. Πατσογιάννης). Αθήνα : Εκδόσεις Πλέθρον. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1921).
- Freud, S. (με Χατζηγιάννη-Στεφανάτου, Τ., & Ferenczi, S.). (2017). *Τρεις μελέτες για τη σεξουαλική θεωρία* (μτφρ. Β. Πατσογιάννης). Αθήνα : Εκδόσεις Πλέθρον. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1905).
- Lacan, J. (1982). *Το σεμινάριο του Ζακ Λακάν. Μεταγραφή κειμένου από τον Ζακ-Αλαιν-Μίλλερ. Βιβλίο XI. Οι τέσσερις θεμελιακές έννοιες της ψυχανάλυσης 1964* (μτφρ. Α. Σκαρπαλέζου, επιμ. Γ. Χειμωνάς). Αθήνα: Εκδόσεις Ράππα. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1973).
- Laqueur, T. (με Γιαννακόπουλος, Κ.). (2003). *Κατασκευάζοντας το φύλο. Σώμα και κοινωνικό φύλο. Από τους αρχαίους Έλληνες έως τον Φρόϊντ* (μτφρ. Π. Μαρκέτου). Αθήνα : Εκδόσεις Πολύτροπον. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1990).
- Maturana H., & Varela F. (1992). *Το δέντρο της γνώσης. Οι βιολογικές ρίζες της ανθρώπινης νόησης* (μτφρ και επιμ. Σ. Μανουσέλης). Αθήνα : Κάτοπτρο. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1984).
- Κατσογιάννη, Ν. (2015). Το ένα της σάρκας, το Άλλο της απόλαυσης. Περί της έμφυλης διαφοράς στον Φουκώ και στον Λακάν. *αληθεια*, 8, Φθινόπωρο 2015, 70-84.
- Περτέση, Ν. (2013). Σχόλια πάνω στη Λακανική διατύπωση Δεν υπάρχει διάφυλη σχέση. *αληθεια*, Άνοιξη 2013, 100-111.
- Το πρώτο online café στην Αθήνα είναι γεγονός- Η «Κιμωλία» στην Πλάκα δημιούργησε ένα τέλειο στέκι για τις μέρες της καραντίνας. *Iefimerida*. (2020, 4 Απριλίου). Ανακτήθηκε 12 Μαΐου 2020, από <https://www.iefimerida.gr/tehnologia/proto-online-cafe-stin-athina>

Ξενογλωσσες

- Badiou, A. (2008). *Conditions* (S. Corcoran, trans.). London, New York: Continuum International Publishing Group Ltd. (Original work published 1992).

- Badiou, A., & Cassin B. (with Reinhard, K.). (2017). *There is no such thing as sexual relationship. Two lessons on Lacan* (S. Spitzer, K. Reinhard, trans.). New York: Columbia University Press. (Original work published 2010).
- Baumbach, N., & Heyman D. (Producers), & Baumbach, N. (Director). (2019) *Marriage Story* [Κινηματογραφική ταινία]. United States: Heyday Films.
- Bem, S. L. (1981). Gender Schema Theory: A Cognitive Account of Sex Typing. *Psychological Review*, 88(4), 354-364.
- Bem. S. L. (1983). Gender Schema Theory and Its Implications for Child Development: Raising Gender-aschematic Children in a Gender-schematic Society. *Signs*, 8 (4), Summer 1983, 598-616. Retrieved May 27, 2020, from www.jstor.org/stable/3173685
- Blackhart, G. C., Fitzpatrick, J., & Williamson J. (2014). Dispositional factors predicting use of online dating sites and behaviors related to online dating. *Computers in Human Behavior*, 33, April 2014, 113-118. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.chb.2014.01.022>
- Elison, M., Jonze, S., & Landay, V. (Producers), & Jonze, S. (Director). (2013) *Her* [Κινηματογραφική ταινία]. United States: Annapurna Pictures.
- Epstein, R. (2007). The Truth about Online Dating. *Scientific American Mind*, 18(1), 28-35. doi:10.1038/scientificamericanmind0207-28
- Fink, B. (2016). *Lacan on love. An exploration of Lacan's Seminar VIII, Transference*. Cambridge, Malden : Polity Press.
- Finkel, E.J., Eastwick, P.W, Karney, B.R. , Reis, H.T., & Sprecher S. (2012): Online Dating: A Critical Analysis From The Perspective of Psychological Science. *Psychological Science in the Public Interest*, 13(1), 3-66. doi: <https://doi.org/10.1177%2F1529100612436522>.
- Gauntlett, D (2008). *Media, Gender and Identity. An introduction* (2nd ed.). London: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Golin, S., & Bregman, A. (Producers), Gondry, M. (Director). (2004). *Eternal Sunshine of the Spotless Mind*. [Κινηματογραφική ταινία]. United States : Anonymous Content : This is That Productions.

- Haruki, E. (2012). Intimate Agency: A Radical Sexual Revolution. In N. D. H. Garcia, & M. A. Tseliou (Eds), *Gender on Love. Interdisciplinary Perspectives* (σελ. 13-21). Oxford, United Kingdom: Interdisciplinary Press.
- Lutz, C., & Ranzini G. (2017). Where Dating Meets Data: Investigating Social and Institutional Privacy Concerns on Tinder. *Social Media + Society*, 3(1), 1-12. doi : <https://doi.org/10.1177/2056305117697735>
- Navneet, R. (2012). Philosophical Analysis of Gender, Love and Inter-Personal Relations. In N. D. H. Garcia, & M. A. Tseliou (Eds), *Gender on Love. Interdisciplinary Perspectives* (σελ. 1-13). Oxford, United Kingdom: Interdisciplinary Press.
- Newman., M.J. (2015). Image and identity: Media literacy for young adult Instagram users. *Visual Inquiry: Learning & Teaching Art*, 4(3), 221-227. doi: 10.1386/vi.4.3.221_1
- Nietzsche, F. (with Schacht, R.). (2005). *Human, all too Human* (R. J. Hollingdale, trans.). United Kingdom: Cambridge University Press. (Original work published 1878).
- Nusselder, A. (2009). *Interface Fantasy. A Lacanian Cyborg Ontology. Short Circuits*. (S. Žižek, Ed.). London, England : Massachusetts Institute of Technology.
- Odi, P. (2007). *Gender and work in capitalist economies. Issues in Society*. United Kingdom: McGraw Hill-Education.
- Oosten, J. M., V., Vandenbosch, L., & Peter, J. (2017). Gender roles on social networking sites: investigating reciprocal relationships between Dutch adolescents' hypermasculinity and hyperfemininity and sexy online self-presentations. *Journal of Children and Media*, 11(2), 147-166. doi: <http://dx.doi.org/10.1080/17482798.2017.1304970>
- Salecl, R. (2000). Love and the Sexual Difference: Doubled Partners in Men and Women. In R. Salecl (Ed.), *Sexuation* (σελ. 297-316). Durham and London: Duke University Press.
- Turkle, S. (2011). *Alone together. Why we expect more from technology and less from each other*. United States: Tantor Media.

Ward, J. (2016). What are you doing on Tinder? Impression management on a matchmaking mobile app. *Information, Communication & Society*, 20(11), 1644-1659. doi : <http://dx.doi.org/10.1080/1369118X.2016.1252412>